

**MAGYARORSZÁG ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ
ADÓRENDSZERE – KÜLÖNÖS
TEKINTETTEL A MEZŐGAZDASÁGRA**

**Budapest
2003**

Kiadja:

az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet

Főigazgató:

Udovecz Gábor

Szerkesztőbizottság:

Alvincz József, Dorgai László, Harza Lajos, Kamarásné Hegedűs Nóra (titkár),
Kapronczai István, Kartali János, Kovács Gábor, Popp József, Potori Norbert,
Udovecz Gábor

Készült:

a Kutatási Igazgatóság
Pénzügypolitikai Osztályán

Szerző:

Mizik Tamás

Közreműködött:

Mazúr Károlyné

Opponensek:

Dr. Kostyál Rezső, a közgazdaságtudomány kandidátusa
COSTAUDIT Kft. ügyvezető igazgató, Budapest

Dr. Reke Barnabás, egyetemi tanár
Nyugat-Magyarországi Egyetem Mezőgazdasági és Élelmiszertudományi Kar,
Mosonmagyaróvár

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	5
1. Az adózás elméleti és gyakorlati kérdései.....	9
1.1. Adók, adórendszerek.....	9
1.2. Adózási elvek, az adók hatásai	10
1.3. Az optimális (személyi jövedelem) adórendszer	14
2. A magyar adórendszer.....	19
2.1. Személyi jövedelemadó	22
2.1.1. Általános rendelkezések	22
2.1.2. Mezőgazdasági sajátosságok a személyi jövedelemadó rendszerében ..	27
2.2. Társasági nyereségadó	30
2.3. Általános forgalmi adó.....	32
2.3.1. Az adóalap és adómérték.....	34
2.3.2. Az ÁFA törvény alakulása	35
2.3.3. Mezőgazdasági sajátosságok az ÁFA törvényben	37
2.4. Az egyszerűsített vállalkozói adó (eva).....	39
3. Az Európai Unió adórendszere.....	41
3.1. Általános áttekintés.....	41
3.2. A különböző adónemek	44
3.2.1. Közvetett (indirekt) adók.....	44
3.2.2. Közvetlen (direkt) adók.....	47
3.3. Folyamatok és feladatok	50
3.4. Belgium adórendszere.....	57
3.4.1. Személyi jövedelemadó.....	57
3.4.2. Társasági nyereségadó.....	58
3.4.3. Általános forgalmi adó	59
3.5. Franciaország adórendszere.....	60
3.5.1. Személyi jövedelemadó.....	60
3.5.2. Társasági nyereségadó.....	61
3.5.3. Általános forgalmi adó	61
3.6. Az osztrák adórendszer	62
3.6.1. Személyi jövedelemadó.....	62
3.6.2. Társasági nyereségadó.....	63
3.6.3. Általános forgalmi adó	64
Összefoglalás.....	67
Summary.....	73
Kivonat.....	79
Abstract.....	80

Irodalomjegyzék	81
Ábrák jegyzéke	85
Táblázatok jegyzéke.....	87
Mellékletek	89
A sorozatban eddig megjelent tanulmányok.....	107

Bevezetés

„Taxation is the price we pay for civilisation. By turning citizens against tax, we blind ourselves to its benefits and harm the prospects of future generations.”¹

A civilizáció ára az adózás. Ha az állampolgárokat az adók ellen fordítjuk, akkor nem látjuk annak előnyeit és a jövő generációk esélyeit rontjuk.

A pénzügyeken belül kiemelt jelentőséggel bír az **adóztatás**. Ennek révén **az állam közvetve és közvetlenül is hatást gyakorol a gazdaságra**². Természetesen mindez csakis egy átfogó gazdaságpolitikába integráltan képzelhető el³, melyben mindig szem előtt kell tartani a különféle piacok globális és strukturális összhangját. Az így lefektetett célokhoz kell igazodnia az adóztatási rendszernek is. Mivel a gazdaságpolitikák országról-országra különböznek, ami igaz az egyik legfontosabb eszközükre, az adórendszerre is, ezért nehéz megvalósítani az egységesítést.

Az adóztatásnak a pénzügyi egyensúlyra van a legnagyobb hatása⁴, amely viszont kölcsönhatásban áll a gazdasági egyensúllyal. Kiemelt a szabályozás szempontjából a stabilitás szerepe, mert a hirtelen és gyakori változások zavart okozhatnak a gazdasági szereplők körében, nagyon megnehezítik a tisztánlátást. Persze ez nem jelenthet változatlanságot, mert nem lehet figyelmen kívül hagyni a gazdasági környezet folyamatos változását, vagy a tudományos-technikai fejlődés eredményeit. A változások hatással vannak a fontosabb makrogazdasági folyamatokra, befolyásolják a termelési tényezők kínálatát és ezáltal a gazdaság növekedését is.

A gazdasági-társadalmi fejlődés előrehaladtával egyre inkább kiteljesedik az állam irányító, társadalomszervező és -ellátó tevékenysége. A bővülő feladatok a költségvetési bevételek növelését indokolják. **A modern piacgazdaságok tapasztalatai azt mutatják, hogy a bevételek döntő részét (80-90 százalékát) az adójellegű bevételek teszik ki**⁵, melyeken belül az adók (különösen a forgalmi típusú adók) szerepe kiemelt. Mindezek közös jellemzője, hogy a befizetésre kötelezett közvetlenül semmilyen ellenszolgáltatásra nem tarthat igényt, ráadásul az adózás az állammal szembeni, kényszer jellegű alkotmányos kötelezettség. Az adóztatás a költségvetés közületi (elsősorban szociális) vállalásainak a függvénye és nagysága a gazdaságpolitikában kerül behatárolásra.

¹ Business Review Weekly, 2001. április 27., 110 oldal

² Erre a célra ugyanakkor nagyon széles eszköztár áll a rendelkezésére, mint például a különféle monetáris és fiskális eszközök, a külkereskedelem szabályozása vagy az állami megrendelések.

³ Aminek az egyik legfontosabb feltétele az érintettek együttműködése a folyamatokban.

⁴ Azonban nem szabad elhanyagolni a bevételek és kiadások, valamint a pénzköltési lehetőség és szándék stb. szerepét sem.

⁵ Balogh – Turján [1996]

A magyar gazdaság szempontjából az 1988-as adóreform hatalmas jelentőséggel bírt. Az új gazdasági filozófián alapuló adóstruktúra természetesen együtt járt bizonyos adónemek megszűnésével és keletkezésével. Legjellemzőbb vonása az volt, hogy eltolódott az arány a termelő típusú adóztatás felől a végső fogyasztást terhelő felé, megindult az adórendszer összehangolása a fejlett országok gyakorlatával. **Az 1988. január 1-jével bevezetésre került általános forgalmi adó (ÁFA) egy teljesen új típusú adónem lett a hazai pénzügyi jogrendszerben, ráadásul Közép- és Kelet-Európa államai közül elsőként. Ennek a szerepét nem lehet túlhangsúlyozni, mivel ma már a forgalmi adó egy nyíltan ki nem mondott konvergenciakritérium az Európai Unióban.** A személyi jövedelemadó is ekkor került bevezetésre, így összességében egy, a nyugat-európai gyakorlathoz közel álló adórendszer jött létre. A gazdasági és politikai környezet változásával összhangban az adórendszer folyamatosan átesett kisebb-nagyobb változtatásokon, amelyeknek az utóbbi időben a legfőbb mozgatórugója az egyre elérhetőbb közelségbe kerülő Uniós csatlakozás.

Az adórendszer és a mezőgazdaság kapcsolatának vizsgálata nem új keletű dolog az AKII életében. Már a Borszéki – Harza – Mészáros – Varga [1988] tanulmány megállapította, hogy **a mezőgazdasági termelés sajátos körülményei az adózás területén is szükségszerűen sajátos megoldásokkal járnak együtt**, mert figyelembe kell venni a természeti tényezők befolyásoló hatásait, valamint azt, hogy a mezőgazdasági termékek esetében kisebb nyereségtartalom realizálható, mint más ágazatokban. Borszéki [1991] kiemelte, hogy bár **az adórendszer figyelembe veszi a mezőgazdasági sajátosságokat, de nem elégséges mértékben.** Mindemellett a versenysemlegességet a mezőgazdaságon belül is érvényesíteni kellene, ami nem zárja ki a kisebb vállalkozások méretből fakadó hátrányainak adókedvezményekkel történő ellensúlyozását. Popp [2001] is rámutatott, hogy **az adózási és társadalombiztosítási rendszert – akár állami szerepvállalással is – úgy kellene átalakítani, hogy figyelembe vegye a mezőgazdasági kistermelők és az őstermelők speciális helyzetét.** A közterhek a társas vállalkozások esetében sokkal magasabbak, ami megnöveli a termelési költségeiket az egyéni vállalkozókhöz viszonyítva⁶, viszont ez utóbbi kör egészen 2003-ig kiesett a nyugdíjjogosultságból, ami komoly gondot jelentett a számukra.

⁶ Területegységre vagy egy főre vetítve.

Az adózás és a mezőgazdaság összefüggéseinek feltárására, valamint mindennek tágabb, uniós környezetben történő vizsgálatára teszünk kísérletet. A tanulmány első részében az adózás elméleti kérdéseit tárgyaljuk az adók, adórendszerek általános elveire, a különféle adók gyakorlati hatásaira és az optimális (személyi jövedelem) adózásra koncentrálva. A következő fejezetben a hazai adórendszer kerül bemutatásra, azon belül is a három legfontosabb adónem: a személyi jövedelemadó⁷, a társasági nyereségadó és az általános forgalmi adó.⁸ Ezt követi az Európai Unió – kiemelten három tagország – hasonló vizsgálata. Itt is ugyanazon három adónemmel foglalkozunk részletesen, szintén megkülönböztetett figyelmet fordítva a mezőgazdaságot érintő szabályokra, amelyek minden egyes kiemelt adónem esetében külön tárgyalásra kerülnek. **A teljes adórendszer bemutatását, illetve az általános részek relatíve magasabb arányát az indokolja, hogy – hasonlóan az EU tagországaihoz – nincsenek érvényben kizárólag a mezőgazdaságra vonatkozó törvények.** A szektor speciális jellegzetességeinek a figyelembevétele mindig az adott, általános érvényű törvény keretein belül történik meg. A tanulmány végén az összehasonlítás eredményeképpen a konstruktív javaslatok megtétele, a magyar adórendszer alakításának kívánatos iránya – azon belül is hangsúlyosan kezelve az agrár szektorra vonatkozó szabályokat – következik. (A témához kapcsolódó fontosabb fogalmak megtalálhatóak az 1.-3. számú mellékletekben).

⁷ A személyi jövedelemadó tárgyalása kapcsán nem mindig volt lehetőségünk eltekinteni a különféle járulékoktól (társadalombiztosítási-, egészségügyi-, munkaadói- és munkavállalói járulékok), mert az adóterherre vonatkozó számítások egy része a terhelés szintjét mutatja be és emiatt ezeket összevontan tárgyalja a jövedelemadóval elvonások címszó alatt, de itt szeretnénk leszögezni, hogy **a járulékok nem adó.**

⁸ Bár a mezőgazdasághoz kapcsolódóan fontos más adónemek, például a különféle jövedéki adók szerepe is, de ezzel jelen tanulmányunkban nem kívánunk bővebben foglalkozni. Az adózás témájában teljes körű áttekintést ad például Kostyál et al. [2000].

1. Az adózás elméleti és gyakorlati kérdései

1.1. Adók, adórendszerek

Az adó a közösségi kiadások legfontosabb fedezeti forrása, a tulajdonosi elkülönültséget összekapcsoló újraelosztás eszköze.⁹ A bevétel biztosítása mellett fontos szempont még a gazdasági-társadalmi prioritások érvényesítése. Ehhez kapcsolódó elméleti ajánlás, hogy ezáltal ne torzuljanak a piaci mechanizmusok és egyes csoportok/tevékenységek ne kerüljenek indokolatlanul előnybe másokkal szemben. Ezzel kapcsolatban két kérdés kerül előtérbe: hogyan lehet teljesíteni a méltányosság kritériumait és mindez hogyan oldható meg a gazdaság károsítása nélkül. A méltányosság és hatékonyság két olyan követelmény, amelyek között valószínűleg csak kompromisszumot lehet létrehozni, de teljes összhangot nem. Éppen ezért **a különféle adórendszerek fő célja az adott költségvetési bevétel melletti optimalizált adórendszer. Az adóteher önmagában nem az adópolitika, hanem az állam közületi szerepvállalásának függvénye.**

Az adóknak számos csoportosítása lehetséges. Először is besorolhatóak az adók a közvetlen (egyenes) és közvetett (indirekt)¹⁰ kategóriákba. A személyi jövedelemadó és a vállalati nyereségadó a legfontosabb közvetlen adók, míg például az ÁFA közvetett adó. Felbonthatjuk az adókat központi és helyi kategóriákra. Ebből a szempontból a példaként felhozott ÁFA központi adó, az Országgyűlés állapítja meg és a központi költségvetésbe folyik be. A helyi szinten beszedett adók helyi adó elnevezése több adófajta foglalmába. Ezek: az építmény- és a telekadó (mint vagyoni típusú adók), a kommunális adó, illetve a helyi iparüzési adó¹¹. Az önkormányzat döntheti el, hogy az említett adók közül melyiket veti ki az illetékességi területén. Jellegük szerint lehetnek az adók átfogó és nem átfogó jellegűek. Az általános forgalmi adónak már a nevéből is következik az átfogó jellege, míg például a különféle vagyontárgyakhoz kötött adók nem átfogóak, mivel kizárólag a tulajdonlásuk esetén lép fel adófizetési kötelezettség.¹²

⁹ Tisztán kell azonban látni, hogy az az adó, amely egyetlen jöszágot érint, valójában más termékekre is hatást gyakorol. Az adózási rendszer jelentősebb megváltoztatása erőteljes visszahatásokat vált ki az egész gazdaságban.

¹⁰ A közvetett adók általános jellemzője, hogy a forgalmat, a fogyasztást terhelik, figyelmen kívül hagyva az adófizető egyéni körülményeit.

¹¹ A helyi iparüzési adó a leggyakoribb helyi adó.

¹² Például a gépjárműadó esetében.

A nemzetközi szervezetek gyakorlatiasabb szempontok alapján csoportosítják az adó- és adójellegű bevételeket, vagyis:

- jövedelem- és profitadók
- társadalombiztosítási befizetések
- vagyoni adók
- belföldi áruk, javak és szolgáltatások adója
- nemzetközi kereskedelemhez és tranzakciókhoz kapcsolódó adók
- egyéb adók. [Stiglitz, 2000.]

A bevételekbe beszámítják a kötelező bevételek teljes körét, így a különféle illetékeket, hozzájárulásokat és bírságokat is, amelyek közgazdasági értelmezésben elvonások (a társadalombiztosítási befizetésekkel egyetemben), tehát nem adók.

1.2. Adózási elvek, az adók hatásai

A piaci mechanizmusokba valamilyen módon és mértékben be kell avatkoznia az államnak, mivel széles körű az igény a meglévő szociális problémák orvoslására és a jövedelmi különbségek mérséklésére. Ráadásul a piacon nem minden esetben azok a termékek jelennek meg, amelyekre az adott közösségnek szüksége van. Ekkor beszélhetünk **piaci hibákról/kudarokról**, amelyek Brassley [1997] szerint négy fő kategóriába sorolhatóak.¹³

- **Bizonytalanság** – a keresleti és kínálati modellek szerint például a marhatenyésztő tökéletesen tisztában van azzal, hogy a borjúnak milyen ára lesz a piacon, ha felhizlalta, ami a gyakorlatban elképzelhetetlen. Sokszor a forward és futures üzetek megoldást jelenthetnek, de nem minden esetben lehet évekkel későbbre tervezni. A bizonytalanság egyik oka lehet az információs aszimmetria, ahol a kormánynak az egyszerű fogyasztóvédelmi intézkedéseken túl is szerepet kell vállalnia.
- **Externáliák** – egyes tevékenységek esetében az adott termelésen túli hatás is megfigyelhető más termékekre/termelőkre. Az externáliáknak két fajtája különböztethető meg: pozitív és negatív. Az első esetben az externália pótlólagos hozamokat eredményezhet másoknál (például a méhész és a gyümölcstermelő „szimbiózis”), míg a másodikban költségeket (például amikor a vízbe engedett mérgező anyagok elpusztítják az ott élő halakat). Főleg ez utóbbinál van komoly szerepe a törvényi szabályozásnak. A kormányzat előírhat küszöbértékeket, büntetheti a negatív és támogathatja a pozitív externáliákat.
- **Közjavak** – keresletük az egyének preferenciájától és jövedelmétől függ. Amennyiben a kormányzat egységes adó kivetésével finanszírozza, akkor a magasabb jövedelműek a kiadások magasabb szintjét részesítik előnyben, vagyis ez a rendszer a gazdagabb rétegeknek kedvez. Ha mindez progresszív

¹³ A felsorolt pontok általában igazak, ugyanakkor a mezőgazdaságban sokkal hangsúlyosabban jelentkezhetnek.

adó alkalmazásával valósul meg, akkor a szegényebb rétegek kereslete nő meg a közjavak iránt, mivel kisebb jövedelmük miatt számukra viszonylag csekély lesz egy ilyen program határköltése. A piaci mechanizmusok általában a közösségi igényeknél kevesebbet, vagy egyáltalán nem biztosítják a közjavakat. Ez az oka annak, hogy működtetésükhöz állami támogatás szükséges. A mezőgazdaság szempontjából kategorizálva két típusát lehet elkülöníteni: „nem-kizáró” és „nem rivalizáló”. Az első esetben a fogyasztás nem kínálható egy adott személy számára úgy, hogy abból mások kizárhatóak lennének (pl.: árvízvédelmi gát), míg a második esetben a fogyasztás nincs hatással mások fogyasztására (pl.: vidéki táj, mint látvány).

- **Piaci erő** – akkor okozhat problémát, ha a piac jelentős része egy vállalat kezében összpontosul és ennek folytán ármeghatározó helyzetben van (monopol vagy oligopol piac). Ilyenkor a piaci mechanizmusok másképpen működnek, ezért különösen fontos a kormányzat szerepvállalása. Ilyen esetekkel a túlzottan centralizált élelmiszerkereskedelem és –feldolgozás tekintetében gyakran találkozhatunk.

Mindezek „kikényszerítik” az állami funkciók létrejöttét, amelyek ellátásához viszont nélkülözhetetlenek a bevételek, így máris van magyarázat az adózásra, adóztatásra.¹⁴ De milyen a „jó adózás”? A kérdés már régóta foglalkoztatja a témában jártas kutatókat, de még nem sikerült mindenki által elfogadható kritériumokat találni, ráadásul a kritériumok között is gyakran ellentmondás feszül. Emellett az általános elvek nem mondanak semmit a kívánatos adószervezetről és adószintről¹⁵. Smith még annak idején arra koncentrált, hogy az adórendszer ne hátráltassa a termelést. Érvelésének alapja a „láthatatlan kéz” volt, amely úgy irányítja a gazdaságot, hogy az mindig a keresett terméke(ke)t állítja elő a legkedvezőbb termelési feltételek mellett. Stiglitz [2000] szerint ennek az eszmének a továbbfejlesztése a laissez faire modell, amelyik szerint „a korlátozatlan verseny a társadalom legjobb érdekeit szolgálja, tehát a kormányzatnak hagynia kell a magánszektor önállóan tevékenykedni.” A tizenkilencedik századra azonban olyan negatív jelenségek kerültek előtérbe (munkanélküliség, jövedelmi egyenlőtlenségek, stb.), amelyek a kor közgazdászait elmozdították abba az irányba, hogy az államnak nagyobb szerepet kell vállalnia, mivel a piacgazdaság előfeltételei csak igen korlátozottan érvényesülnek. Mára a vita elsősorban arról szól, hogy a kormányzatnak milyen mértékben kell beavatkoznia. A tevékenyebb szerep mellett érvel például Galbraith, míg a szűkebb körű fellépés híve Friedman.

Mára az ideális adórendszer követelménye a következő lett: legyen stabil (több évre előre jelezhető), verseny- és szektorsemleges. Azonban a gazdasági helyzet változásai folytán gyakran egymásnak ellentmondó feltételeket kellene

¹⁴ Tisztán kell látni azonban, hogy az állami jövedelemcentralizáció eltéríti a piaci szereplők viselkedését és korlátozóan hat a teljesítményükre.

¹⁵ Ebből a szempontból érdekes elméleti modell a Laffer-görbe, amely az adókulcs és az adóbevétel összefüggését ábrázolja. Az elmélet szerint létezik egy „optimális” adókulcs.

teljesítenie. Az adórendszerrel kapcsolatos követelményeket a következőkben lehet összefoglalni:¹⁶

- Igazságosság-méltányosság. Abszolút és direkt módon történő megvalósítása nem lehetséges. Két ismérvét tartja kezelhetőnek a közösségi közgazdaságtan. Az egyik a haszonelvűség (az adófizetők olyan arányban viselik az adóterheket, amilyen arányban a közkiadásokból részesülnek), míg a másik a közteherviselőképeség elve¹⁷ (az adófizetőknek teherviselőképeségük arányában kell kivenniük részüket a közkiadások finanszírozásából).
- Hatékonyság-semlegesség. Ez két dolgot takar: egyrészt az adók révén elért bevételeket a gazdasági növekedés ütemének a legminimálisabb csökkentése mellett kell beszédni, másrészt pedig ennek a lehető legkisebb zavart kell okoznia a piacgazdaság működésében (nem szabad torzítani a termelési tényezőknek a piacon kialakuló optimális allokációját). Ehhez kapcsolódik az is, hogy a társadalom szintjén minél kevesebb holtteher-veszteséggel járjon.
- Átláthatóság-egyértelműség-egyszerűség. Azt jelenti, hogy a törvénynek jól érthetőnek kell lennie (különösen igaz ez akkor, ha nagyszámú adóalanyra vonatkozik, mert így elősegíti az állampolgári azonosulást és csökkenti az adóztatással szembeni ellenállást) és valamennyi, a valóságban előforduló gazdasági szituáció esetén megállapíthatónak kell lennie, hogy áll-e fenn adókötelezettség, valamint ha igen, akkor hogyan lehet az adóalapot és az adómértéket meghatározni. Ez azért is fontos, mivel nem mindegy mikor, mennyit és hogyan kell fizetni, vagyis ezáltal elkerülhetőek lennének a nem megfelelő értelmezésből adódó kényelmetlenségek és kellemetlenségek, ráadásul nehezebb lenne az adóköteles jövedelem eltitkolása.
- Alacsony adminisztratív költségek. Lényegében azt fogalmazza meg, hogy olcsó legyen az adó beszedése, vagyis egységnyi adóbevételre a lehető legkevesebb adminisztratív ráfordítás jusson. Minél bonyolultabb egy törvény, annál nagyobb költségeket eredményez az adó beszedése.
- Stabilitás-rugalmasság. A gazdasági szereplők viselkedését a hosszú távú döntések irányába tolja el és kövesse a gazdaságban bekövetkező lényeges változásokat.
- Konzisztencia. A globalizálódó világgazdaságban egyre fontosabb az összhang a nemzetközi szabványokkal, a partnerországok rendszereivel.

Természetesen már ezen kevés számú követelmény között is felfedezhető ellentmondás, ami a követelmények számának növekedésével tovább nő. **Általános feltételek közötti ideális adórendszer nem létezik, az optimális kompromisszumra¹⁸ kell törekedni, minimalizálni kell az adózás okozta többletterhet.** Ebben közrejátszanak olyan körülmények is, amelyek nem tartoznak az állam közvetlen hatáskörébe, mint például a feketegazdaság, az adóelkerülés és az

¹⁶ Balogh – Turján [1996] és Hetényi [1999] alapján.

¹⁷ Nevezik egyenlő használdozat elvének is. Ebben az esetben az értelmezése a következő: mindenkire akkora adóterhet kell háritani, amekkora a többiekével azonos hasznosságról való lemondást eredményez.

¹⁸ **A modern adórendszerek az elvek és a politikai hatalom közötti kompromisszum révén funkcionálnak.**

adócsalás. Minél árnyaltabban próbálja az adórendszer a különféle szempontokat érvényesíteni, annál bonyolultabb lesz, ami egyre rosszabb adminisztratív hatékonysággal jár együtt.

Stiglitz [2000] szerint tökéletes informáltság mellett a kormányzatnak nem lenne szüksége arra, hogy torzító hatású adókat vessen ki. Ez a feltétel azonban nem áll fenn, így az adóztatás alapja mindig valamilyen külsődlegesen megfigyelhető tényező, mint például a jövedelem. A választási lehetőség az egyösszegű (amelyet mindenki a képességétől és tevékenységétől függetlenül fizet) és a valamilyen mérhető változóra alapozott adó között van. Bár ez utóbbi esetben szükségszerűen torzító hatások lépnek fel, de általános az a vélekedés, hogy a kormányzati költségek nagyobb hányadát kell fizetnie a gazdagabbaknak, ami csak így oldható meg.

Mivel az adózás terheket ró a gazdasági szereplőkre, ezért kivetése csak akkor tartható jogosnak, ha valamely állami funkció megvalósítását elő tudja mozdítani. A következő funkciók teljesítését célozhatja meg az adóztatás:

- Fedezeti funkció. Az adóztatás legfontosabb funkciója az államháztartás feladatainak teljesítéséhez szükséges fedezet biztosítása.
- Befolyásolási funkció. Tudatos felvállalása már önmagában is sérti a semlegességi kritériumot, ráadásul az állami preferenciák esetleges változásával még a stabilitás kritériuma is sérül.
- Arányosítási funkció. Alapvető célja a negatív externáliák kezelése. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy képes legyen a közkiadások finanszírozására transzformálni a piaci szereplők azon jövedelmét, amely nem piaci magatartás folytán és mások kárára keletkezett.

Az adók gazdasági hatását könnyű értelmezni. Először is megváltoztatja az adózó rendelkezésére álló jövedelmet (ami nem feltétlenül az adó összegével azonos nagysággal csökken¹⁹), másrészt pedig az adózó viselkedését (eltérítési hatás). Ez utóbbi jelentheti a fogyasztás visszafogását (jobb esetben), de elmehet egészen az adócsalásig is. Az adó eltéríti a termelési tényezők allokációját a tökéletes verseny feltételezése mellett kialakuló Pareto-optimumhoz képest. **Tipikus esete az eltérítési hatásnak a munkabérrre kivetett adó, amely hátrányosan hat a foglalkoztatásra.** Növelik a különbséget a cég által fizetett és a munkavállaló által megkapott összeg között. Gyakorlati tapasztalatok alapján ez a munkakínálat (és ezáltal a kibocsátás) csökkenéséhez vezet. A rugalmatlan munkaerőpiaccal jellemezhető országokban a bér jellegű adók hatásait – rövidtávon mindenképpen – a munkaadók viselik, ami a munka iránti kereslet csökkenéséhez vezet. Az adók növelése emellett a tőkeintenzívebb (kevésbé munkaintenzív) termelés felé mozdítja el a gazdasági élet szereplőit. Az OECD [1997] vizsgálatai alapján elmondható, hogy **a tőke és a munka valószínűleg kiegészítő viszonyban állnak a szakképzett és helyettesítőben a nem szakképzett munkaerő esetében.**

¹⁹ Többféle hatással is számolni kell: az adószervezet változása, különféle állami transzferek és kedvezmények, az adó továbbhárításának lehetősége stb.

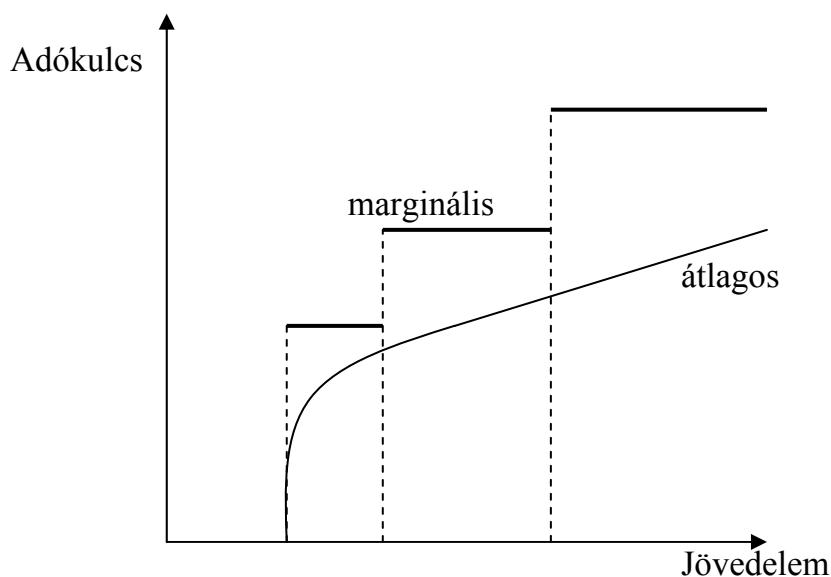
Az adóztatás egyik következménye lehet a végső felhasználás visszafogása az alacsonyabb megtakarítások és beruházások következtében. A hatás nem csupán a vállalati, hanem a lakossági szektorban is jelentkezhet. Nyitott gazdaságban emellett a külföldi tőke beáramlásának a csökkenése is bekövetkezhet. Feldstein [1996] az infláció és az adóteher között mutatott ki összefüggést. Eszerint az előbbi viszonylag kis növekedése is az effektív adóteher (lakossági és vállalati egyaránt) éles növekedését eredményezi, míg a csökkenése erőteljes csökkenést vált ki. A hatások számszerűsítése azonban igen nehéz.

1.3. Az optimális (személyi jövedelem) adórendszer

Az adózási elméletek két alapfogalma az átlagos és a marginális adókulcs. Az előbbi az adózás előtti jövedelem százalékában van kifejezve. Az adó ekkor tartalmazza a különféle transzfereket is, ezért ha ezek meghaladják az adófizetési kötelezettséget, akkor az átlagos adórátá negatív is lehet (mint ahogyan ez elő is fordul a mezőgazdasági termelők körében). A marginális adókulcs a pótlólagos jövedelem egysége után fizetett pótlólagos adó. Ennek az értéke – néhány kivételtől eltekintve – pozitív és a legmagasabb jövedelmi kategóriába tartozók utolsó jövedelemegységének esetében a nullához közelít. A két kategória elkülönítése azért fontos, mert így értelmezhető a **progresszivitás**, amit a közgazdászok egy csoportja – hibásan – az átlagos adókulcs növekedésével kapcsol össze, holott ez a folyamat a **marginális adókulccsal ragadható meg**, aminek a kulcsa a jövedelem növekedésével párhuzamosan csökken. Ezt szemlélteti az alábbi ábra:

1. ábra

Az átlagos és a marginális adókulcs

A két görbe nem a nullából indul, mert a legtöbb adórendszerben van adómentes jövedelem. Az átlagos adókulcs növekedési üteme alatta marad a

marginálisnak²⁰, mivel a magasabb sávba kerüléskor kizárólag az annak az alsó határát meghaladó rész adózik a nagyobb kulccsal, nem a teljes jövedelem.

Az adórendszer változásának két lényeges hatása van az egyének viselkedésére: a jövedelmi és a helyettesítési hatás. A magasabb átlagos adókulcs csökkenti a felhasználható (adózás utáni) jövedelmet, ami a korábbi életszínvonal fenntartásának érdekében több munkát eredményez (amennyiben a szabadidőt normál jószágnak tekintjük). A helyettesítési hatás a marginális adókulccsal van kapcsolatban. Ha a pótlólagos munkával szerzett jövedelem egységére kivetett marginális adó kulcsa nő, akkor érdemes lesz a munkaidő csökkentésével növelni a szabadidő mennyiségét. A két folyamatnak éppen ellentétes a hatása a munka kínálatára nézve. **A növekvő átlagos adókulcs hatására nő a munka kínálat, míg a növekvő marginális adókulcs esetében csökken.** Ceteris paribus nézve a két adókulcs együtt mozog, a kérdés a két hatás (jövedelmi és helyettesítési) nagysága.

A jövedelemadó optimális rendszerének az alapja a munka kínálatának becsült saját- és kereszt bér rugalmassága, de természetesen figyelembe kell venni a fogyasztási (megtakarítási) rugalmasságot is, mivel az mutatja meg a jövedelemadók hatását. Lényegében a tőkejövedelmek és a munkabérek adóinak olyan kombinációja, amelynél az alacsonyabb kínálati rugalmassággal jellemezhető faktor adókulcsa a magasabb (és fordítva). A felvázolt elméleti keretek értelmében **a legmagasabb adókulcsot a lakosság azon csoportjánál kell alkalmazni, ahol a munka kínálatának a rugalmassága a legalacsonyabb**, vagyis az elsődleges keresők²¹ körében.

Bradbury [1999] a témát gyakorlatiasabban közelíti meg. Szerinte az adó optimális formájára²² négy tényező van hatással:

- a viselkedésbeli különbségek (nagy eltérések lehetnek a jövedelemcsoportok között)
- a társadalmi jóléti függvény formája
- a kormányzat bevételi terve/igénye
- képességbeli különbségek.

A tényezők egymástól jól elhatárolhatóak, de nehezen számszerűsíthetők, kivéve a harmadik pontot. A negyedik esetében csupán ordinális skálán való ábrázolás lehetséges (például a diplomák rangsora). Az emberi viselkedést rendkívül leegyszerűsített feltételek mellett is nehéz modellezni, míg a társadalmi jóléti függvény olyan elméleti összefüggés, amit szintén nehéz a gyakorlatba átültetni. Az optimális adózással foglalkozó elemzéseknek szerinte három kvalitatív eredménye lehet:

²⁰ Kivéve, ha egykulcsos az adórendszer adómentes jövedelem nélkül, mert akkor megegyezik a kettő (a fenti ábra háromkulcsosat ábrázol).

²¹ Ebbe a kategóriába azok tartoznak, akinek az adott munka az egyetlen jövedelemforrásuk és nehéz lenne számukra hasonlót találni. Család esetében nevezhetjük családfenntartónak is.

²² Adótípusok és adómértékek kombinációja.

- az adózási határrátának minden esetben nem-negatívnak kell lennie
- az adózási határrátának a legmagasabb jövedelmű személy esetében a nullához kell közelítenie
- általában előnyös, ha az emberek egy csoportja nem dolgozik.

Az első pont nyilvánvaló, mivel a negatív adórata azt jelenti, hogy a jövedelmek államilag támogatottak, és minél magasabb valakinek a jövedelme, annál nagyobb támogatásban részesül.

A második pont a csökkenő adózási határrata megfogalmazása. Amennyiben a jövedelem következő egységére kivetett adó kevesebb, mint az előző esetében, az valószínűleg további munkára sarkallja az adózót, ami összességében nagyobb adófizetést is jelent. **A határrata azon a ponton éri el a nullát, ahol az adózó már nem hajlandó többet dolgozni.** Természetesen ez csupán a legmagasabb jövedelmű személy (csoport) utolsó jövedelemegységére igaz, azonban rendkívül nehéz megbecsülni a legmagasabb kategóriába tartozó személy(ek) jövedelmét, így az adózási határrata gyakorlati alkalmazása komoly akadályokba ütközik.

A harmadik pont a legfontosabb a szociális támogatási politika megtervezésénél. Számos modell feltételezése között szerepel ez a kritérium, aminek az az oka, hogy létezik olyan csoport, amelynek a termelékenységese kisebb, mint amennyit a szabadidő feláldozása miatt keresnie kellene. Felmerülhet a kérdés, hogy szociális szempontból hogyan lehet optimális egy olyan adó/támogatási rendszer, amelyik „semmittevésre” ösztönöz? Empirikus tanulmányok sora bizonyította azonban, hogy a szabadidőnek igenis van értéke és lényegében a közjavak közé sorolható.

Az optimális adózás problémájának a megoldása a legkedvezőbb átváltás (trade-off) az átlagos (redisztribúció) és a marginális (hatékonyság) adókulcs között. **Az optimális adókulcsokat úgy kell megállapítani, hogy az adóbevétel növelésekor az elvont jövedelem minden egysége után az egyes csoportoknál keletkező haszonveszteség azonos legyen.** Természetesen a megoldást jelentősen befolyásolja több tényező is, elsődlegesen a munkaerő viselkedése, illetve a munka kínálati rugalmasságára vonatkozó becslések. Az ilyen jellegű számításokhoz szükséges adatokat nagyon nehéz megszerezni, ezáltal szinte lehetetlen a munkaerőpiacot megfelelően modellezni. A vonatkozó irodalom alapján az optimális jövedelemadó a legtöbb esetben a lineáris adó. A konstans ráta alkalmazása konstans marginális adókulcsot jelent. Mirrlees [1971] egy korai tanulmányában kimutatta, hogy az optimális nem-lineáris adórendszer nem különbözik lényegesen a lineáristól. Emellett az optimális adószerkezet közel esik az egykulcsos adó rendszeréhez.

Az optimális jövedelemadó irodalma a minél kisebb állami redisztribúciót tartja kívánatosnak, ami a fejlett országokban ezzel éppen ellentétes trendet mutat. Az állami redisztribúció mértéke Stiglitz [2000] szerint a XX. század eleje óta folyamatosan nő, a kilencvenes években például az USA-ban elérte a 35 százalékot, míg Nyugat-Európában 40-50 százalék közötti érték vált

általánossá. Magyarországon a tervgazdaság alatt igen nagyfokú volt a központosítás (elérte a 60 százalékot), ami csak a 90-es évek közepén kezdett észrevehetően csökkenni és 2001-re alig haladta meg a 45 százalékot. Ez a folyamat azonban ismét megfordulni látszik.

Az optimális és a gyakorlatban megfigyelhető adórendszerek több fontos szempontból is egyre nagyobb különbségeket mutatnak. Mindez a valóság igen nagy összetettségének köszönhető, amit a maga teljességében nem lehet figyelembe venni. Az elvonások vizsgálatát emellett sok esetben nem lehet elválasztani a támogatásoktól, ami tovább nehezíti az elemzést. A gazdaságilag fejlett és a fejlődő országok összehasonlítása esetén ez a probléma például Mészáros – Spitálszky [1993] tanulmányában is megjelenik, mivel az előbbiek általában támogatják, míg az utóbbiak inkább adóztatják a mezőgazdaságot. További probléma, hogy **az alapanyagtermelés általában kompetitív, míg a feldolgozás elsősorban monopólium közeli formában történik, ami a szektor jövedelempozíciójának a szempontjából igen nagy hátrányt jelent.** Többek között ez indokolja a termelői oldal koncentrációját elősegítő szövetkezetek létrehozását.

Az adózáson belül kiemelkedő fontossággal bírnak a különféle adókedvezmények, amelyek lényegében a támogatás nyílt formái.²³ Ennek lehetséges módszere az adóalap csökkentése (például nagyobb értékcsökkenési leírás engedélyezése, adómentes tartalékképzés, stb.) és/vagy az adó csökkentése. Megfigyelhető, hogy **a multinacionális cégek** esetében az adóalap általában kisebb, mint a belföldi versenytársaiké, mivel különféle technikák segítségével **ott mutatják ki a legnagyobb jövedelmet, ahol az adókulcsok a számukra legkedvezőbbek.** Mindez a gyakorlatban azt is jelenti, hogy az adóbevételek növekedését nem pusztán az adókulcsok növelésével, hanem a kedvezmények csökkentésével is el lehet érni.

²³ Ezt a WTO megállapodás is tartalmazza, ahol az adókedvezmény egyértelműen költségvetési kiadás, mivel az állam ezáltal bevételről mond le.

2. A magyar adórendszer

A gazdasági-politikai változások mindig változásokat indukálnak az adófizetők számát és/vagy a körét illetően (nem is beszélve arról, hogy folyamatosan változik az adófizetők vagyona, illetve annak összetétele is). Emiatt elengedhetetlen az állam részéről az alkalmazkodás, de legalábbis az események tükrében az utólagos változtatás.

A hazai adórendszer egyik legnagyobb problémája a költségvetés kiadási oldalának erős determináló hatása.²⁴ Az adóbevételek tervezése a költségvetési igényekből indul ki – aminek a kereteit a gazdaságpolitika határozza meg –, és ennek során figyelmen kívül maradhat a jövedelemelosztásra, vagy a versenyképességre gyakorolt hatása. Mindettől függetlenül be kell fejezni az intézkedések olyan átfogó sorozatát, amelyek megteremtik az összhangot az Európai Unió általános érvényű előírásaival, illetve adott esetben az ajánlásaival is. Mindezek az Unió adórendszeréről szóló fejezetben részletesen bemutatásra kerülnek. **Az adóbevételek kedvezőtlen szerkezete a fejlett, illetve a közepesen fejlett országokkal összehasonlítva még mindig megfigyelhető, elsősorban az igen magas központosításban.**²⁵ Jarass – Obermair [2000] tanulmánya szerint az összes bevétel 58 százaléka a központi költségvetésbe áramlik, ami az adók 88 százaléka, tehát a jövedelmeknek az adókon keresztüli újraelosztása magas. Mindezek abban is megnyilvánulnak, hogy a jövedelmek jelentős hányada a fekete és szürke gazdaságban realizálódik.²⁶ Az Adórendőrség felállításával Magyarország célja az adó beszedésének hatékonyabbá tétele volt. Főleg ennek a hatására a legkényesebb termékek esetében (ásványi olajok, cigaretta és alkohol) 2000-ben az adóbevételek 33 százalékkal nőttek.²⁷

A később részletesen bemutatásra kerülő három adófajtát tartalmazza a 2. ábra. Az oszlopok az adók nagyságának alakulását, míg a vonalak az adott adóknak a GDP-hez viszonyított arányát szemléltetik.

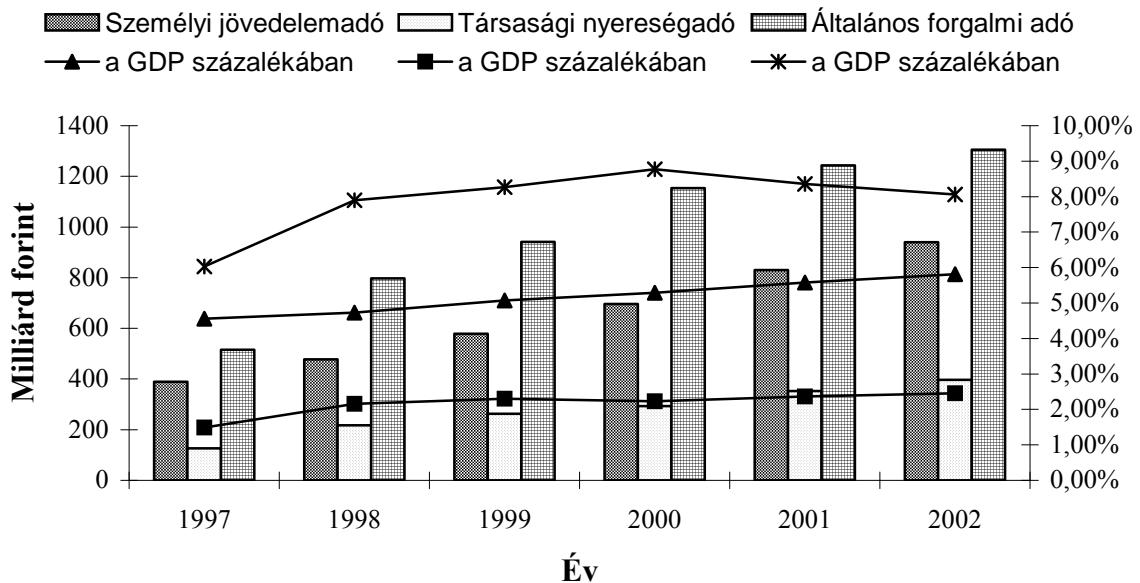
²⁴ Túlzottan érvényesül a fedezeti elv.

²⁵ A leggyakrabban előforduló, a kifizető által fizetendő adókat és járulékokat, valamint azok mértékét a 4. számú melléklet mutatja be.

²⁶ Bővebben: Gáspár Pál [1996]

²⁷ Commission [2001/a]

2. ábra

Az adófajták nagyságának és GDP-hez viszonyított arányának alakulása

Forrás: a KSH és Pénzügyminisztérium adatai alapján saját számítás.

Az ábrán az állományok eltérő alakulása figyelhető meg. Nominálisan mindhárom esetben nőttek a bevételek, de a GDP-hez viszonyítva már nem mondható el ugyanez. Kizárólag a személyi jövedelemadóból származó bevételek dinamikája nem tört meg, amit a GDP-hez viszonyított növekvő arány mutat. Az ÁFA 2000-ig folyamatosan nőtt, de 2002-ben a bruttó hazai össztermékhez viszonyítva aránya alig maradt 8 százalék felett. Ettől függetlenül **a hazai adóstruktúrában még mindig egyértelműen az ÁFA a domináns adónem**. Már az idősor elején, 1998-ban meghaladta a nagysága a másik két állomány összegét, és ez egészen 2001-ig így maradt. Ha az adórendszer átalakítása az uniós ajánlásoknak megfelelően történne meg²⁸, akkor a forgalmi adó és a személyi jövedelemadó szerepe csökkenne az alacsonyabb, míg a társasági nyereségadó esetében növekedés prognosztizálható a leendő magasabb adókulcs(ok) miatt.

Érdeemes megvizsgálni a fenti három adó nagyságának alakulását a nominális mellett reál értelemben is, mivel ez utóbbi kiszűri az infláció torzító hatásait. Az eredményeket az 1. táblázat mutatja be.

²⁸ Ez az Európai Unió adórendszeréről szóló fejezetben kerül részletesen tárgyalásra.

1. táblázat

Az adófajták állományának alakulása nominális és reál értelemben

előző év = 100 %

Megnevezés	1998	1999	2000	2001	2002
Személyi jövedelemadó változása					
nominális	22,62%	21,07%	20,34%	19,35%	13,28%
reál	7,38%	10,06%	9,60%	9,29%	7,58%
Társasági nyereségadó változása					
nominális	71,24%	20,80%	11,50%	20,23%	12,70%
reál	49,95%	9,82%	1,55%	10,10%	7,03%
Általános forgalmi adó változása					
nominális	54,71%	18,18%	22,51%	7,81%	4,90%
reál	35,47%	7,44%	11,58%	1,27%	-0,38%

Forrás: a KSH és Pénzügyminisztérium adatai alapján saját számítás.

Az 1998-as évre rányomja a bélyegét az akkori magas infláció, ami megmutatkozik a nominális és reál változások közötti nagy eltérésben. A két érték azonban a fokozatosan csökkenő fogyasztói árindex hatására egyre közelebb került egymáshoz. Nominális értelemben kizárólag a forgalmi adó növekedési üteme volt egyszámjegyű (2001-ben és 2002-ben), ami a tavalyi évben reál értelemben már csökkenést jelentett. Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni az olyan intézkedések egyszeri hatásait sem, mint amilyen a közszférában 2002 szeptemberében történt béremelés volt, aminek döntő szerepe van abban, hogy reál értelemben a személyi jövedelemadóból származó bevételek nőttek a legnagyobb mértékben a tavalyi évben.

A magyar adórendszert néhány tagjelölt országgal összehasonlítva érdekes eredményeket kapunk. Az adatokat az 5. melléklet mutatja be. A közvetett (indirekt) adók szerepe sokkal nagyobb ezekben az országokban (az egyetlen kivétel a Cseh Köztársaság), mint az Európai Unión belül. A közvetlen adók szerepe viszont kisebb, például Magyarország esetében alig kétharmada az EU átlagértéknek. A szociális befizetések terén nincsenek számottevő különbségek, leszámítva Csehországot, mivel ott ez a legfontosabb költségvetési bevétel és ennek az aránya a legmagasabb a bevételek hagyományos osztályozása szerint. Összességében elmondható, hogy az Európai Unióban kiegyensúlyozottabb a struktúra, vagyis nagyobb a közvetlen és kisebb a közvetett adók súlya, ami az eltérő preferenciából adódik. Nyilvánvaló, hogy az Unióban nem annyira sarkalatos kérdés a multik „becsalogatása”²⁹ a közvetlen adók csökkentésével, mint a tagjelölt országokban, ahol szabályszerűen verseny folyik ezen a területen és ennek az egyik legfontosabb eszköze az adóteher csökkentése.

²⁹ Elsősorban ezért nem, mert már minden multinacionális vállalat jelen van a világ második legnagyobb piacán.

A bevételek gazdasági szerepét vizsgálva látható, hogy a fogyasztási adó súlya az EU-ban a legkisebb és ennél alig nagyobb Csehországban. A másik négy országban viszont magasabb a százalékos arányuk. A munkavállalókkal kapcsolatos befizetések százalékosan a vizsgált országok mindegyikében a legmagasabbak, 50 % felett Észtország és az Unió átlag van, míg a lengyel adat a legalacsonyabb. Ezt ellensúlyozandó ez utóbbi országban a legmagasabb a vállalkozók befizetéseinek az aránya. A tőke adóztatása nagyjából azonos az országokban Szlovénia kivételével, ahol kevesebb, mint az EU átlagának a fele.³⁰ A magyar adórendszer szerkezeti problémája ebből az összehasonlításból világosan látható: a fogyasztásra kivetett adók aránya magas, ezzel szemben az üzleti élet terhei relatíve alacsonyak az EU átlaghoz viszonyítva.

A magyar mezőgazdaságot illetően az utóbbi években komolyabb változást az adópolitikában az őstermelők, illetve a családi gazdaságok kedvezményei jelentették. Az ágazat egészét illetően azonban nincsenek érvényben kedvezmények, valamint ezek bevezetése sincsen tervbe véve, viszont néhány speciális szabály továbbra is hatályos maradt, amelyekről a későbbiekben konkrétan is szó lesz.

2.1. Személyi jövedelemadó

2.1.1. Általános rendelkezések

Főszabályként a magánszemély minden jövedelme adóköteles, ami belföldi magánszemély esetén annak összes jövedelme, míg külföldi magánszemély esetében a belföldről származó jövedelem. A bevallás önadózással történik. A személyi jövedelemadó mértéke differenciált a jövedelem nagyságától függően. Az alábbi táblázat a 2003-ban érvényben lévő kategóriákat tartalmazza:

2. táblázat

A személyi jövedelemadó mértéke Magyarországon

A jövedelem összege:	Az adó mértéke
0 – 650.000 Ft	20 %
650.001 – 1.350.000 Ft	130.000 Ft és a 650.000 Ft-on felüli rész 30 %-a
1.350.001 Ft-tól	340.000 Ft és a 1.350.000 Ft-on felüli rész 40 %-a

A kedvezmény összege az eltartottak számától függően kedvezményezett eltartottanként (a jogosultsági hónapok alapján arányosítva):

- egy eltartottnál évi 400.000 forint,
- kettő eltartottnál évi 685.714 forint,
- három eltartottnál évi 1.421.053 forint³¹

³⁰ Elmondható, hogy az uniós átlag a legnagyobb hasonlóságot a cseh és az észt adatokkal mutatja.

³¹ „...minden további kedvezményezett eltartott után jogosultsági hónaponként további 300-300 ezer forint jövedelem 40 százalékának 1/12-ed része...” 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról, 40. §, (3) bekezdés, c) pont

érvényesíthető családi kedvezményként. Ennek feltétele, hogy a kedvezményt érvényesítő adózó tüntesse fel az adóbevallásban (a munkáltatói elszámolásban) az eltartottak azonosító adatait vagy adóazonosító jelét.

A bérhez kapcsolódó központi elvonásokat mutatja be a 3. táblázat 1997-2002 közötti időszoron. A számításokhoz az éppen aktuális járulék (társadalombiztosítási, munkaadói, egészségügyi és munkavállalói) és személyi jövedelemadó kulcsok kerültek felhasználásra. Ez utóbbi esetében mindig azt a kulcsot alkalmaztuk, amelyik a KSH által megadott átlagbérhez tartozott, mivel a kiszámított adatok az átlagbérrre vonatkoznak.

3. táblázat

**A bérhez kapcsolódó központi elvonások aránya a teljes bérköltséghez
viszonyítva 1997-2002 között**

A külön nem jelölt esetekben az adatok forintban értendők.

Megnevezés	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Bruttó bér	52270	67764	77354	87797	103600	122500
Munkaadó bérköltsége	76807	99003	108801	123304	143024	166200
Munkaadói befizetések	24537	31239	31447	35507	39424	43700
Munkavállalói befizetések	19972	27554	29542	34427	41640	49313
Összes elvonás	44509	58793	60989	69934	81064	93013
Számított nettó bér	32298	40210	47812	53370	61960	73188
Az elvonások aránya a nettó bérhez (%)						
- a munkaadónál	75,97	77,69	65,77	66,53	63,63	59,71
- a munkavállalónál	61,84	68,53	61,79	64,51	67,20	67,38
Az elvonások aránya az összes bérköltséghez (%)						
- a munkaadónál	31,95	31,55	28,90	28,80	27,56	26,29
- a munkavállalónál	26,00	27,83	27,15	27,92	29,11	29,67
Nettó bér aránya az összes bérköltséghez (%)	42,05	40,61	43,94	43,28	43,32	44,04
1 Ft nettó bérhez kapcsolódó összes bérköltség	2,38	2,46	2,28	2,31	2,31	2,27

Forrás: KSH és APEH adatok alapján saját számítás

Az abszolút értékek helyett (amelyek évről-évre folyamatosan nőttek) a százalékos mutatókat érdemesebb megvizsgálni, mivel alkalmasabbak az összehasonlításra. **A bérhez kapcsolódó elvonások aránya mind a nettó bérhez, mind az összes bérköltséghez viszonyítva csökkent a munkaadói, ugyanakkor nőtt a munkavállalói oldalon. Ez a fajta szerkezeti átalakulás a foglalkoztatottak számára hátrányos következményekkel jár, mivel nekik kell fizetniük a terhek egyre nagyobb részét.** A munkaadói oldalon az elvonásoknak az összes bérköltséghez viszonyított aránya a szemléletesebb, itt az 1997-es 31,95 százalékról 2002-re fokozatosan lecsökkent 26,29 százalékra. A munkavállalók szempontjából a különféle elvonásoknak a nettó bérhez viszonyítása az érdekes, ami

az 1997-es 61,84 százalékról 2002-re 67,38 százalékra nőtt. A hat év alatt 1998-ban regisztrálható a legmagasabb adat, aminek az oka a személyi jövedelemadó rendszerében rejlik: az akkor érvényben lévő adósávok mellett az átlagbér az előző évhez képest egy kategóriával feljebb került és ezáltal jelentősen megnőtt a hozzá kapcsolódó adófizetési kötelezettség. A nettó bér aránya az összes bérköltséghez viszonyítva nőtt, bár a mozgása eléggé hektikus volt, amiből nem lehet egyértelmű trendet alkotni. Az utolsó „elemzésre érdemes” mutató az 1 forint nettó bérhez kapcsolódó bérköltség, ami az átlagbér esetében a teljes időtávon kis mértékben csökkent. Ez abból adódott, hogy a munkaadói oldalon valamivel nagyobb volt a csökkenés, mint a munkavállalóin bekövetkezett növekedés.

A személyi jövedelemadó kulcsaihoz tartozó értékek valorizációjára évek óta nem került sor, aminek következtében az átlagjövedelem adóztatása az egyik legmagasabb a volt „keleti blokk” országai közül. Ezt szemlélteti a 4. táblázat 2002-es adatok alapján:

4. táblázat

A személyi jövedelemadó nagysága néhány tagjelölt országban

Országok	A 40 %-os, illetve a legmagasabb sáv alsó határa forintban	Az 1.200.000 Ft-os éves jövedelem mekkora százalékos sávba esik
Magyarország	1.200.000	40 %
Csehország	2.523.744 (32 %)	20 %
Lengyelország	5.030.081	19 %
Szlovákia	3.254.280	25 %
Szlovénia	3.622.112	17 %
Észtország	egy kulcs (26 %)	26 %
Lettország	egy kulcs (25 %)	25 %
Litvánia	egy kulcs (33 %)	33 %

Forrás: Szükség lenne az szja-adósávok szélesítésére
<http://www.ey.hu/hungarian/pressroom/eu-konform.html>

A legmagasabb hazai adókulcs tavaly 1.200.000-os éves jövedelem esetén lépett érvénybe és nagysága 40 százalék volt. Jól látható, hogy ugyanez a jövedelem fele akkora kulcs szerint adózik például Csehországban vagy Lengyelországban (20 és 19 %). A magyar után következő legmagasabb kulcsot Litvánia alkalmazza (33 %), ahol nincs differenciálás. A legmagasabb sáv alsó határa Csehországban van a legközelebb, de az is valamivel több, mint a duplája a hazainak (a legmagasabb sáv adókulcsa pedig 32 %). Szlovákiában és Szlovéniában nagyjából ehhez hasonló a helyzet, míg Lengyelországban ez a határ 5 millió forint felett van, vagyis a hazai sáv durván négyszerese. Ez az összehasonlítás igen tanulságos, mivel a belépés során a fenti országok egy részével (egészével?) együtt fogunk csatlakozni, vagyis a versenyképességünk szempontjából korántsem mindegy, hogy mekkorák a jövedelemhez kapcsolódó elvonások. Ugyanakkor az elemzés nem teljes, mivel ahhoz szükséges lenne feltárni az adómentes sávokat is, illetve az egyes sávok

adóvonzatát, valamint összehasonlítani az országok átlagos adóterhelését. Magyarországon ez 20-25 százalék közé tehető, ami ránézésre alacsonyabb, mint a pusztán egyetlen kulcsot alkalmazó Litvániában vagy Észtországban.

Véleményünk szerint nem beszélhetünk a tagjelölt országok között globális, hanem sokkal inkább régiók közötti (lokális) adóversenyről. Éppen ezért az adórendszer alakítása során főleg Szlovákiára, Cseh- és Lengyelországra kell koncentrálnunk. Elsősorban Szlovákiára érdemes felhívni a figyelmet, ahol 2004-től egyetlen, 19 százalékos SZJA kulcs lesz érvényben, ami nagyon áttekinthető és rendkívül egyszerű rendszer.³²

A bérből történő elvonások nemzetközi összehasonlítása további értékes eredményekkel szolgál. Az Európai Unió összes tagországának, néhány nem EU tagállamnak, valamint Japánnak és az Egyesült Államoknak az adatait (egyedülálló, családi kedvezmények nélkül) tartalmazza az 5. számú táblázat.³³

³² A járulékok figyelembevételével már nem annyira kedvező a helyzet, mivel a munkabért terhelő elvonások Szlovákiában a legmagasabbak a térségben (38 % munkaadói és 12 % munkavállalói, vagyis összesen 50 százalék szemben például a magyar 41,5-el, vagy a lengyel 39,1 százalékkal). Északi szomszédunknak még a minimálbér területén is van tennivalója, mivel az pusztán körülbelül 25 ezer forint. Ennek a radikális emelése komoly strukturális problémákat eredményezhet.

³³ A 3. és az 5. táblázat Magyarországra vonatkozó számai nem azonosak, ami az eltérő módszertanból adódik. Az utóbbi esetében nem változtattunk az eredeti OECD eredményeken, hogy ne sérüljön az – ugyanolyan metodikával készült – országok közötti összehasonlíthatóság.

5. táblázat

A bérből levont adók és járulékok (a bruttó bér százalékában)

Országok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Ausztria	27,0	27,3	28,3	28,6	28,8	27,9	28,5
Belgium	41,1	41,3	41,5	41,8	41,9	41,9	41,7
Dánia	45,2	44,8	44,9	43,4	44,2	44,1	43,8
Egyesült Királyság	26,7	25,8	25,2	25,2	24,4	23,6	23,3
Finnország	38,0	37,6	35,8	35,4	33,7	33,6	32,4
Franciaország	27,4	27,8	28,1	27,3	27,7	26,8	27,0
Görögország	17,6	17,8	17,9	18,3	17,8	18,1	18,1
Hollandia	40,5	39,2	39,3	34,4	35,4	36,2	33,0
Írország	29,2	28,5	26,0	24,9	24,3	20,3	16,9
Luxemburg	25,6	25,9	26,4	24,6	25,8	26,6	24,8
Németország	40,5	41,2	42,3	42,1	41,9	42,0	40,6
Olaszország	27,5	28,0	29,0	29,1	29,1	28,5	27,9
Portugália	18,0	18,1	18,2	18,1	17,6	17,7	16,5
Spanyolország	19,6	19,9	20,2	20,2	18,2	18,5	18,9
Svédország	32,6	33,7	34,5	34,5	34,1	32,9	31,7
Magyarország	27,9	29,6	29,3	28,9	30,1	32,4	34,3
Csehország	23,2	22,5	22,9	22,8	22,7	23,2	23,1
Izland	20,6	21,7	21,5	21,6	20,6	21,4	22,2
Lengyelország	18,1	18,0	16,9	15,8	31,4	31,4	31,3
Norvégia	29,6	29,7	29,5	29,6	29,4	29,2	29,0
Svájc	22,5	22,4	21,9	21,9	21,7	21,3	21,4
Szlovákia						19,9	19,9
Japán	13,4	13,7	15,0	13,8	16,1	16,2	16,2
USA	25,8	25,8	25,8	25,8	25,8	25,5	24,6

Az adatok egyedülálló adófizetőkre vonatkoznak gyermek utáni kedvezmény nélkül.

* Becsült adat.

Forrás: <http://www.oecd.org/pdf/M00028000/M00028403.pdf>

A táblázatból világosan látható, hogy a bérből levont adók és járulékok Dánia, Belgium és Németország után Magyarországon a legmagasabbak.³⁴ Az OECD tagországok adataiból készített jelentés szerint a 2001-es előzetes adatok alapján pusztán két országban nőttek az adóterhek³⁵, mégpedig Törökországban és

³⁴ Ezzel majdnem teljesen egybevág a Svájci Nemzetközi Menedzserképző Intézet 49 országra kiterjedő vizsgálata, aminek alapján a bruttó bért terhelő elvonások versenyképességet rontó hatását tekintve Magyarországot csupán Dánia és Svédország előzi meg ebben a negatív rangsorban. Bővebben: Szükség lenne az szja-adósávok szélesítésére. <http://www.ey.hu/hungarian/pressroom/eu-konform.html>

³⁵ Megközelítőleg 1 százalékponttal.

Magyarországon.³⁶ Itt a 2001-es adatok alapján az elvonási rangsorban Dánia, Belgium és Németország mögött a negyedik helyet foglaljuk el. A családos kedvezményeket is figyelembe véve a magyar adóterhelés 16. a rangsorban, és mögöttünk olyan országok vannak, mint – a negatív adóterhet alkalmazó országokon kívül³⁷ – Ausztria, Nagy-Britannia, Ausztrália, Svédország, Japán és Szlovákia. **Éppen ezért az egyik legfontosabb feladat a progresszivitás csökkentése lenne.**

A kormány javaslatának értelmében a személyi jövedelemadó rendszerében tervezett változtatások (a kulcsok csökkentése és egyidejűleg az azokhoz tartozó jövedelemhatárok emelése) nem következnenek be 2004-ben. A következő évre vonatkozó adókonceptió szigorításai elsősorban az szja-teher növekedésében jelentkeznének. Korai lenne azonban érdemben elemezni a tervezetet, mert már az első verzió óta számos változtatás történt és még történni is fog a törvénybe iktatásig. Mindazonáltal **nem lenne szerencsés az adópolitika alárendelése a rövidtávú céloknak. A külföldi tőkebefektetések során az egyik legfontosabb tényező a kiszámíthatóság, valamint a képzett és megfizethető munkaerő. Bár a magyar bérek elmaradnak a nyugati színvonaltól, de a terheik³⁸ sok esetben meg is haladják azt, amit az adórendszer formálása során figyelembe kellene venni.**

2.1.2. Mezőgazdasági sajátosságok a személyi jövedelemadó rendszerében³⁹

Az agrár szektorral kapcsolatban az egyéni gazdálkodói körben az elemzés alapegysége a mezőgazdasági őstermelő. Ameddig az őstermelői tevékenységből származó árbevétel éves szinten nem haladja meg a 400.000 forintot, addig nem is jelentkezik adófizetési kötelezettség. Az ezt az összeghatárt meghaladó bevétel esetén a jövedelem meghatározása a következőképpen történhet:

- 10 százalékos vélelmezett költséghányad alkalmazásával a bevétel 90 százaléka tekinthető jövedelemnek
- tételes költségelszámolás
- átalányadó alkalmazása.

Amennyiben az őstermelésből származó bevétel az adóévben a 4 millió forintot meghaladta, akkor kizárólag az első két módszer valamelyikének a választására van mód. Az első inkább csak elvi lehetőség, mivel a magas adóalap miatt a mezőgazdasági termelésben nem célszerű választani. Tételes költségelszámolás alkalmazása esetén lehetőség van a veszteségek elhatárolására, ami a következő öt adóév e tevékenységéből származó bevételeivel szemben az

³⁶ Bővebben: A magyar bérek adóterhelése magas, <http://www.cliffordchance.hu/e-lextax>

³⁷ A kimutatás szerint három országban (Luxemburg, Csehország, Izland) oly mértékű a családi kedvezmény, hogy az már negatív adóztatást jelent.

³⁸ Versenyképességi szempontból elsősorban a munkaadói oldal terhei lényegesek.

³⁹ A mezőgazdasághoz kapcsolódó fontosabb fogalmak megtalálhatóak a 3. számú mellékletben.

őstermelő döntése szerinti megosztásban számolható el.⁴⁰ Ezzel lehetővé válik az őstermelők számára, hogy a korábbi veszteségek következtében – adott esetben – a nyereséges években se kelljen adót fizetniük. Ez azonban nem „kivételezés” az őstermelői csoporttal, mivel ez a szempont általános formában is megjelenik a Személyi jövedelemadóról szóló törvényben.⁴¹ A tételes költségelszámolás további előnye, hogy kizárólag a ténylegesen kimutatott jövedelmet adóztatja, szemben az általányadózással.

Költségként elszámolható kiadás a mezőgazdasági őstermelőnél a 16. életévét betöltött segítő családtag részére kifizetett összeg és annak közterhei.⁴² Ezzel a törvény kvázi legalizálja a családi gazdaságban alkalmazott munkaerőt, ami így nemcsak gyakorlatilag, hanem „elméletileg” is megjelenik. (Ugyanez a törvényi szabályozás érvényes egyébként az egyéni vállalkozó esetében is.)

A Személyi jövedelemadóról szóló törvényben 2003 januárjától kezdve 3 millió forintba emelkedett az a bevételi értékhatár, ameddig a mezőgazdasági őstermelő – ha a bevételeinek legalább 20 százalékát kitevő, az őstermelői tevékenységgel kapcsolatban felmerült költséget tud számlával igazolni – nyilatkozhat úgy, hogy nem keletkezett jövedelme. Az adott nyilatkozat súlyát tekintve egyenértékű az adóbevallással.

A következő kategória a mezőgazdasági kistermelő, ami lényegében összeghatárhoz kötött mezőgazdasági őstermelő. Ez az összeghatár 2003. január 1-jétől emelkedett, vagyis a mezőgazdasági tevékenységből az adóévben megszerzett bevétel nem haladhatja meg a 6 millió forintot. Érdemes kiemelni ezzel a kategóriával kapcsolatban, hogy a tételes költségelszámolást alkalmazó mezőgazdasági kistermelő az e tevékenységből származó bevételének 40 százalékát kistermelői költségátalány címén igazolás nélkül számolhatja el az igazolt költségein felül. Ez az adóelkerülés tiszta formája, mivel a bevétel 40 százalékáig a költségeit úgy számolhatja el, hogy azt nem kell számlával vagy egyéb módon igazolnia. Ebben az esetben viszont veszteséget nem határolhat el.

⁴⁰ Ilyen esetben a korábbi évekről áthozott veszteségeket kell először figyelembe venni. Ugyanakkor a veszteségelhatárolás „visszafelé” is lehetséges, nemcsak a jövőbeli nyereséges évekre.

⁴¹ Ez egyébként a társasági adóról szóló törvényben is benne van.

⁴² Ez nem haladhatja meg a mindenkor minimálbért és akkor alkalmazható, ha a segítő családtag legalább heti 40 órában közreműködik a gazdasággal összefüggő tevékenységekben (főállású segítő családtag). Ha a közreműködés ideje ennél kevesebb, akkor az ezzel arányos részt lehet figyelembe venni.

A mezőgazdasági kistermelő jövedelmét a 6 millió forintos bevételhatárig 85 százalék, illetve a bevételnek azon részéből, amely állattenyésztésből vagy állati termék előállításából származik, 94 százalék költséghányad levonásával állapíthatja meg. A költségátalány lehetséges értékeit a 6. melléklet tartalmazza. Amennyiben a kistermelő jogosult az átalányadózásra, akkor a következő adókulcsokat kell alkalmazni a fennmaradó jövedelemre:

- 200.000 forintig 12,5 %
- 200.000 – 600.000 forintig 25 %
- 600.000 – 800.000 forintig 30 %
- 800.000 forint felett 35 %.

További könnyítés, hogy valamennyi mezőgazdasági kistermelőre megszűnt a kistermelői költségátalány korábbi abszolút összegű, 1,2 millió forintos korlátja. Az átalányadózásra való jogosultság azonban megszűnik, ha a magánszemély nem teljesíti a számlaadási kötelezettségét.

A következő agrárspecifikus csoport a családi gazdaság, ahol a családi gazdálkodó és a családi gazdaság nem foglalkoztatottként közreműködő tagja (külön-külön) évi 6 millió forint östermelői bevételig minősül kistermelőnek, vagyis eddig a bevételhatárig választhatja az átalányadózást, vagy tételes költségelszámolás esetén a bevétel 40 százalékának megfelelő kistermelői költséghányad elszámolására jogosult.⁴³ Ez utóbbi más módszerrel is megoldható, de jelentős adminisztrációs könnyítés a családi gazdaságok számára.

Külön előnye a családi gazdálkodásnak tételes költségelszámolás alkalmazása esetén, hogy az üzembe helyezés adóévében egy összegben elszámolhatja költségként a családi gazdasághoz tartozó tárgyi eszközök, nem anyagi javak értékét, még akkor is, ha azok egyedi bekerülési értéke meghaladja az 50 ezer forintot. Emellett szintén nem elhanyagolható, hogy ha az egyösszegű értékcsökkenési leírás miatt a családi gazdálkodónak (gazdálkodó család tagjának) az östermelői tevékenységével összefüggésben vesztesége származik, azt korlátlanul elszámolhatja bármely későbbi adóévben (de utoljára e tevékenysége megszűntetésének az adóévében), ami már megjelent az östermelővel kapcsolatban is.

Mindenképpen említést érdemel az a lehetőség, amikor a mezőgazdasági tevékenység vállalkozói formában történik, mivel ez is a személyi jövedelemadó hatálya alá tartozik. Ha az egyéni vállalkozó a vállalkozói jövedelem szerinti adózást választja, akkor a vállalkozói személyi jövedelemadó a vállalkozói adóalap⁴⁴ 18 százaléka. Választható átalányadózás is, de csak abban az esetben, ha az egyéni vállalkozó bevétele az adóévben a 4 millió forintot nem haladja meg, munkaviszonyt nem létesít, és az ÁFA törvény szerint alanyi adómentes. Az átalányadó alapja a

⁴³ A bevételt és a költséget – a közös östermelői tevékenységre vonatkozó előírások szerint – megoszthatják egymás között, függetlenül attól, hogy a számlák kinek a nevére szólnak.

⁴⁴ Vállalkozói bevételek – vállalkozói költségek

bevételekből 80 százalékos költséghányad levonásával állapítható meg, amennyiben az egyéni vállalkozó az adóév egészében kizárólag mezőgazdasági termék előállítását, mezőgazdasági, vadgazdálkodási és erdőgazdálkodási szolgáltatási tevékenységet folytatott.

A rendszer alapja minden esetben a regisztráció, vagyis a termelők adatainak a feldolgozása és nyilvántartásba vétele. A regisztrációs kötelezettség kiterjed mindazon mezőgazdasági termelőkre, akik legalább egy hektár termőföldet, 500 m² szőlő vagy gyümölcsös ültetvényt használnak, illetve legalább egy szamosállatot tartanak (földhasználat hiányában), vagy erdő-, vadgazdálkodási tevékenységet folytatnak, állami támogatásra pályáznak, vagy azt igényelnek. A termelői regisztráció teljes körűvé tételének eredményeként megfelelő adatbázis áll rendelkezésre, amely a folyamatos átalakításoknak köszönhetően egyre inkább megfelel az EU követelményeinek is.

A személyi jövedelemadó rendszerében található kedvezmények egyik negatív következménye ugyanakkor, hogy olyan gazdákat is termelésre bír, akik „piacibb” körülmények között nem tudnának ebből megélni. Ez a gyakorlatban az erőforrások nem optimális allokációját eredményezi.

2.2. Társasági nyereségadó

Az adó alapja főszabályként a vállalkozás által megtermelt pozitív jövedelem.⁴⁵ Csökkentő tétel elsősorban a korábbi adóévek elhatárolt vesztesége, de ide sorolható például az alapkutatás, az alkalmazott kutatás és a kísérleti fejlesztés adóévben felmerült közvetlen költsége. A növelő tételek között található például a várható kötelezettségekre és a jövőbeni költségekre képzett céltartalék.

Az adó mértéke a pozitív adóalap 18, a külföldön tevékenységet végző (off-shore) cégek esetében pedig 3 százaléka.⁴⁶ Külön pontok rendelkeznek az adómentesség eseteiről (például közhasznú szervezet, közalapítvány vagy éppen a Magyar Távirati Iroda Részvénytársaság).

Az adókedvezmények fontos részét képezik a rendszernek, amelyek elsősorban a nagyberuházásokhoz⁴⁷, illetve a kiemelt térségekhez és/vagy vállalkozási övezetekhez kapcsolódnak. Emellett kedvezményezettnek lehetnek a kis- és középvállalkozások. Itt elsősorban a hitelszerződéseket támogatja a törvény olyan módon, hogy a fizetett kamatok 40 százaléka adókedvezményként elszámolható.

⁴⁵ A belföldi illetékesség esetén teljes körű az adókötelezettség, vagyis az kiterjed a külföldről származó jövedelmekre is, míg külföldi illetékesség esetén csak korlátozott adókötelezettségről lehet szó, ami nyilvánvalóan nem terjedhet ki a külföldön megszerzett jövedelmekre. Emellett Magyarországon veszteséges gazdálkodás esetén nincs társasági adófizetés.

⁴⁶ A bemutatott adófajták közül az egykulcsos rendszer miatt a társasági nyereségadó a legegyszerűbb és legkönnyebben álátható.

⁴⁷ Emiatt nem lehet széles körben kihasználni, mivel a vállalkozások többsége nem tud milliárdokat beruházni.

A társasági adónak az uniós országokkal történő összehasonlítását szolgálja a 6. táblázat. Jól látható, hogy 2001-ben Magyarországon volt a legalacsonyabb a társasági adó kulcsa a felsorolt 16 állam közül. 2002-ben már a második helyre szorult az ország, mivel Írország 4 százalékos csökkentést hajtott végre ezen a területen. **A 18 százalékos kulcs azonban még mindig alacsony és az EU szemében Magyarország „adóparadicsomnak” számít.** Ha Írországot nem nézzük, akkor látható, hogy a legkisebb kulcs a görög 25 százalékos, de az nem alkalmazható teljes körben. Az átlagos kulcs az EU-ban majdnem a kétszerese a magyarnak. A táblázatból emellett látható az is, hogy az elmúlt évhez képest nem növekedtek a társasági adóterhek, sőt öt tagországban csökkentek is, aminek versenyképességi szempontból van jelentősége.

6. táblázat

A társasági adó nagysága az EU-ban és Magyarországon

Országok	2001. január 1.	2002. január 1.	Változás
Ausztria	34%	34%	0
Belgium	40,17%	40,17%	0
Dánia	30%	30%	0
Finnország	29%	29%	0
Franciaország	34,33%	33,33%	-1
Németország	38,36%	38,36%	0
Görögország	25/35/37,5%	25/35%	-
Írország	20%	16%	-4
Olaszország	40,25%	40,25%	0
Luxemburg	37,45%	30,38%	-7,07
Hollandia	30/35%	29/34,5%	-1/-0,5
Portugália	35,2%	33%	-2,2
Spanyolország	35%	35%	0
Svédország	28%	28%	0
Egyesült Királyság	30%	30%	0
Magyarország	18%	18%	0

Forrás: KPMG Corporate Tax Rate Survey, 2002.

KPMG International Tax Center, <http://www.kpmg.hu>

A helyzetet tovább árnyalja a társasági adóból nyújtott kedvezmények köre, amelyek igen jelentősek lehetnek.⁴⁸ Például **a hazai 18 százalékos (már önmagában is igen alacsony) adókulcs mellett a ténylegesen fizetendő adó a teljes társasági szektor összes nyereségének csak körülbelül 10 százaléka.** Az EU csatlakozás kapcsán azonban figyelembe kell venni, hogy kedvezményeket csak jól behatárolt körben kaphatnak a vállalkozások, aminek következtében közelebb fog kerülni egymáshoz a tényleges és a névleges adókulcs. A kedvezmények megoszlása érdekes, mivel a jelentős részüket a nagyvállalatok (multinacionális cégek) kapták, a

⁴⁸ A hatásukat fokozza, hogy általában más kedvezményekkel, támogatásokkal párosulnak.

10-nél kevesebb munkaerőt foglalkoztató kis- és középvállalatoknak mindössze 1 százalék jutott, holott ennek a szektornak a segítése állandó – és kinyilvánított – kormányzati prioritás. Stiglitz [2000] szerint a kedvezményeknek mindössze a regionális megosztása mutat tudatos kiegyenlítő hatást. A relatíve alacsony adókulcs mellett is felmerült a további adócsökkentés⁴⁹, de Pénzügyminisztérium közleménye szerint erre nem kerül sor.⁵⁰ Szerintük a környező tagjelölt országok adópolitikájának a figyelembevételével a versenyképesség javításának, a beruházás- és a foglalkoztatottság ösztönzésének az eszköze inkább a kedvezmények körének bővítése (például a fejlesztési adókedvezmény idejének növelése és az igénybevétel küszöbének egyidejű csökkentése), vagy a külföldi befektetések még egyszerűbbé tétele lenne. **A társasági adó nagysága ugyanakkor az egyik legfontosabb szempont a multinacionális vállalatok telephelyválasztása során, vagyis komoly hatása van a külföldi tőkebefektetésekre.** Erre a legjobb példa Írország, ahol az Unión belül messze a legalacsonyabb a nyereségadó kulcsa és ennek következtében évről-évre hatalmas mennyiségű külföldi tőke áramlik be az országba.

A társasági és az osztalékadóról szóló törvényben nincsen nevesítve a mezőgazdaságot illetően külön kedvezmény. Amennyiben társas vállalkozási formában történik a termelés, akkor ugyanazok a szabályok irányadóak, mint bármely más vállalkozás esetében. Természetesen a számviteli elszámolás során van lehetőség egyedi elszámolásra (pl. állatok elszámolása), de ez nem tartozik szorosan a témához. **Mivel a személyi jövedelemadóról szóló törvényben széles körű a mezőgazdasági termelést érintő kedvezmények köre, így elmondható, hogy az adóterhelés nem független a termelési formától.**

2.3. Általános forgalmi adó

Az általános forgalmi adó olyan többfázisú nettó forgalmi adó, amelyet a vállalkozók a termelés-forgalmazás minden szakaszában kötelesek megfizetni és az adó terhét a végső felhasználó, vagyis a fogyasztó viseli. A forgalmi adó a közvetett adók egyik legfontosabb megjelenési formája a költségvetésben, ami főleg fiskális szempontból előnyös tulajdonságára vezethető vissza. Az ÁFA befolyásoló hatása a kereslet és kínálat rugalmasságától függően oszlik meg a vevő és az eladó között (differenciált kulcsok esetén a fogyasztás az alacsonyabb kulcsú termékek felé tolódik el).

Az előnyös tulajdonságok megőrzése és a negatívumok kiküszöbölése érdekében alakították ki a hatvanas évek végétől kezdődően a Közös Piacban és a vele szoros gazdasági kapcsolatban álló többi nyugat-európai országban a

⁴⁹ A kisebb adókulcs egyrészt a bevételek csökkenését eredményezi, másrészt több vállalat számára lesz érdemes kimutatni a profitot, illetve a multinacionális cégek esetében Magyarországon befizetni a társasági nyereségadót.

⁵⁰ Az off-shore cégek esetében viszont 3-ról 4 százalékra nő az adóteher.

többletérték vagy értéknövekedési adót, ami mintául szolgált a magyar ÁFA rendszernek kialakításához. Alapvető jellemzői a következők:

- Többfázisú, vagyis a termeléstől a fogyasztásig minden értékesítési fázisban meg kell fizetni.
- Nettó, mert többfázisú volta ellenére sem halmozódik. Minden adózó az általa felszámított output adóból⁵¹ levonhatja az input adóját⁵². A már egyszer megfizetett ÁFA-t a termelő vagy értékesítő visszaigényelheti, vagyis nem jön létre adóhalmozódás.
- Forgalmi, mert csak a forgalmat terheli, vagyis akkor kell megfizetni, ha a terméket vagy szolgáltatást értékesítik, árbevétel érnek el.
- Általános, mivel az áruk és szolgáltatások teljes körére kiterjed (emiat versenysemleges).
- Fogyasztói, mert az áruk előállítói, a szolgáltatás végzői áthárítják az adókötelezettséget a végső felhasználóra, a többi gazdasági szereplő számára csak átmenő tétel.⁵³ Végleges bevételhez csak akkor jut a költségvetés, ha az értékesítés eredményeként a termék vagy szolgáltatás végső fogyasztásra kerül.
- Közvetett, mert az adó fizetésére nem az adóalany, hanem a terméknek, illetve a szolgáltatásnak a vásárlója kötelezett (végső felhasználó).
- Semleges (neutrális) hatású, mivel nem kedvez egyetlen gazdasági alanynak sem más gazdasági alany rovására, vagyis a jövedelmezőség nem befolyásolja az adó összegét, valamint az a vállalkozási formától is függetlenül alakul (a versenysemlegesség mellett még szektorsemleges is).
- Stabil költségvetési bevétel, mivel nemzetgazdasági szinten a fogyasztás jól tervezhető, így az abból származó adóbevétel is viszonylag könnyen megállapítható és a költségvetés szempontjából kedvező egyenletességgel folyik be. Emellett az ÁFA-ból származó bevétel nem függ a jövedelem alakulásától és a gazdasági konjunktúrának is relatíve csekély rá a hatása.
- Mechanizmusa könnyen áttekinthető, mivel egyrészt nem bonyolult a kiszámítása, másrészt pedig a forgalom bármelyik fázisában megállapítható, hogy milyen adó terhelte az árut (az ÁFA „látható” adó, ezt az értékesítésről kiállított számla biztosítja). Az áttekinthetőséget az is támogatja, hogy kevés az adókulcsok száma.
- Kikényszeríti a szabályszerű számlázást, mivel a számla az ÁFA „alapokmánya”.
- Csak szűk körben ad lehetőséget kivételes elbánásra. Ez a gazdaságirányítás szempontjából bizonyos fokú önkorlátozást jelent.

⁵¹ A felszámított ár vagy díj után esedékes adó.

⁵² A beszerzés során megfizetett adó.

⁵³ Az igaz ugyan, hogy a vállalkozások számára pusztán átfutó tétel, de lehet hatása a fizetőképességre (likviditásra). Az adólevonási jog és az adófizetési kötelezettség ugyanis egyaránt a teljesítés időpontjához kötődik, amelytől azonban eltérhet a pénzügyi rendezés időpontja. Minderre csak a bevallási időszak végén derül fény.

Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni a forgalmi adó negatív tulajdonságait sem. A legfontosabb ezek közül a nemzetközi kereskedelemhez kapcsolódik. Ha az egymással szoros árucere-kapcsolatban álló országok jelentősen eltérő adókulcsokat alkalmaznak, akkor az torzítja a piaci verseny feltételeit (fizikailag közel azonos termékek között az adótartalom dönt⁵⁴). Ennek a kivédése nemzetközi egyezmények segítségével történik. Főszabályként a rendeltetési ország elve a mérvadó, ami azt jelenti, hogy az exportőr ország költségvetése a teljes addigi adótartalmat visszatéríti, míg az importőr ország a határon bejövő áruértéket terheli meg az ott érvényes adókulcs szerinti mértékkel (az import adóköteles, az export adómentes).

Az Európai Unióban a hozzáadott-érték típusú adórendszerek harmonizációjának egyik legfontosabb lépéseként 1993-tól kezdve megszűnt a közösségen belüli importot terhelő forgalmi adó és az ezzel kapcsolatos vámügyi formások rendszere, vagyis közös adóügyi terület jött létre.⁵⁵ Bár így elkerülhető a kettős adóztatás⁵⁶, de még mindig fennmarad az aluladóztatás problémája (a különböző adórendszerek az egyes országokban adócsökkentési lehetőségeket rejtenek magukban, amit a nagy nemzetközi cégek könnyen ki tudnak használni). Emellett megemlíthető még, hogy az ÁFA többfázisú volta miatt a több vertikumú termelés magasabb árszintet eredményez, mint egy integrált vertikális vállalat.

2.3.1. Az adóalap és adómérték

Az általános rendelkezések szerint az adó alapja az értékesítésnek az ÁFA összegével csökkentett ellenértéke.⁵⁷ A törvény kiemelten rendelkezik az adóalapot befolyásoló tételekről. Az általános adókulcs 25 százalékos, ez alá tartozik a termékek és szolgáltatások többsége (iparcikkek döntő része, üzemanyag, ún. nem alapvető lakossági szolgáltatások stb.). A törvény külön mellékletben sorolja fel azon termékeket (például a villamos energia, víz, kenyér stb.) és szolgáltatásokat (mezőgazdasági, erdőgazdálkodási szolgáltatás, szállítás, raktározás stb.), melyekre 12 százalékos kedvezményes adókulcs vonatkozik.

A felszámítandó adó mértéke az adó alapjának „0” százaléka a termékexport és az ezzel egy tekintet alá eső termékértékesítés, valamint egyes gyógytermékek és gyógyszeralapanyagok esetében. A „0” százalékos adókulcs hasonlít az

⁵⁴ Például magas hazai adókulcs esetén előnybe kerül az import.

⁵⁵ A határellenőrzések eltörlésével megnövekedő visszaélési lehetőségek ellen hatósági együttműködést alakítottak ki a közvetett adózás területén. A rendszer alapja egy on-line hálózat, amely az érintett országok hatóságaihoz kapcsolódik és rendkívül gyors információcserét tesz lehetővé, amelynek döntő szerepe van a csalások megelőzésében.

⁵⁶ Kettős adóztatásról akkor beszélünk, ha valamely adótárgyra vagy adóalanyra két állam hasonló adót vet ki, mégpedig azonos időszakban.

⁵⁷ Ez adott esetben lehet az előállítási költség (saját beruházás), vagy termékimport esetében a vámérték (a behozott áru devizában felszámított árának a mindenkor hivatalos árfolyamon forintra átszámított értéke), amelyet növelnek az ehhez kapcsolódóan kivetett vámok, vámkezelési díjak, adók (kivéve az ÁFA-t), illetékek stb., míg csökkentenek a vámmentes részként kezelt összegek.

adómentességre, mivel a vállalkozónak nem kell a forgalmi adót felszámítania az értékesítéskor, viszont eltér tőle abban, hogy a korábban megfizetett adókat levonhatja.⁵⁸ Az ilyen adókulccsal adózó termék forgalmának egyetlen fázisában sem kell adót fizetni (ebbe körbe tartozik például a fogászati gyógyszer), mivel le lehet vonni a korábban kifizetett ÁFA-t. Bár az adókötelezettség általános jellegű, mégis bizonyos értékesítések (tárgyi adómentesség), illetve meghatározott vállalkozói kör (alanyi adómentesség) ki van vonva alóla.⁵⁹

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatták, hogy bizonyos esetekben az általános szabályok szerinti adózási módszerek alkalmazása aránytalanul nagy terheket rótt mind az adóalanyokra, mind az adóhatóságra, míg a realizált adóbevétel alig haladta meg a ráfordításokat (vagy el sem érte). Ezért teszi lehetővé a törvény bizonyos esetekben az általánostól eltérő, ún. különös adózási mód alkalmazását. Ez magában foglalhatja az adófizetési kötelezettség általánostól eltérő számítási módját, átlagadókulcs alkalmazását és egyéb sajátos módszereket, mint például az átalányadózást.⁶⁰ Az általános- és az átalányadózást összehasonlítását segíti elő a 7. melléklet. A táblázatból látható az az általános összefüggés, hogy az átalányadózást – adott éves bevétel mellett – mindig a legmagasabb éves bérnél éri meg leginkább alkalmazni.

2.3.2. Az ÁFA törvény alakulása

A cél a pontosabb (és egyben szigorúbb), ugyanakkor kevesebb adminisztrációs teherrel járó elszámolási rendszer kialakítása. A módosítások egyik legfontosabb mozgatórugója, hogy minél szűkebb legyen a visszaigénylők köre, ami áttételesen csökkenti az adóval kapcsolatos visszaéléseket és megkönnyíti az adóhatóság fellépését. Az ellenőrzés, önellenőrzés rendszerébe folyamatosan épülnek be a gyakorlati tapasztalatok hatásai.

A módosítások köre négy fő csoportba sorolható:

1. állandó és értékálló bevétel biztosítása a költségvetés számára az árutermelő piacgazdaság igényeit kielégítő versenysemleges adórendszer működtetésével;
2. az ÁFA rendszer egységesebbé és áttekinthetőbbé tétele;
3. az ÁFA kötelezettséggel járó értékesítések körének a kibővítése;
4. az ÁFA rendszer közelítése az Európai Unió adórendszeréhez.

⁵⁸ Más adóktól eltérően az ÁFA esetében a mentesség nem jelent teljes körű kedvezményt, mivel az adómentes vállalkozó az adóterhet az általa érvényesített árban nem háríthatja tovább, hanem maga viseli.

⁵⁹ A tárgyi adómentességet elvi, míg az alanyi adómentességet gyakorlati szempontok indokolják.

⁶⁰ Ennek az a lényege, hogy a törvény megszabja az elszámolható költséghányadot, s összességében kisebb adminisztrációval jár. A főállású egyéni vállalkozók és a mezőgazdasági kistermelők kivétel nélkül áttérhetnek az átalányadózásra, feltéve, hogy az előző évi árbevételük nem haladta meg a négymillió forintot. Ezzel egy időben alanyi ÁFA-mentességet is vállalniuk kell.

Több esetben is sor került az adómérték és értékhatár változásra, így például az alanyi adómentesség értékhatára folyamatosan emelkedik.⁶¹ A készpénzforgalom visszaszorítása, a bevételek láthatóvá tétele és a feketegazdaság elleni fellépés érdekében szankcionálta a Kormány az 1 millió forint feletti készpénzzel történő kifizetéseket, mert a nagy összegű fiktív visszaigénylések jelentették a legnagyobb veszteséget a költségvetés számára. A tárgyi adómentesség köre három területen is kibővült:

- lehetővé vált az adómentesség választása a szellemi alkotások szerzőinek számára (ezzel az a probléma is megoldódott, hogy ebben az esetben mikor lehet rendszeres, azaz adóköteles tevékenységről beszélni);
- a vámmal kapcsolatos nemzetközi egyezményekre tekintettel módosításra kerültek a vámjogszabályok;
- a vámhatóság számára lehetővé vált bizonyos esetekben⁶² – egyedi kérelemre – az adófizetés alóli mentesítés.

A közeledés az Európai Unió adórendszeréhez a következő módosítások folytán történt meg:

- a mezőgazdasági tevékenységet folytató adóalany e tevékenysége tekintetében – a termékimport kivételével – adó fizetésére nem kötelezett (természetesen emiatt adólevonási jogát sem gyakorolhatja), s számukra a mezőgazdasági termék előállítása során felmerült ÁFA megtérítése kompenzációs felár formájában történik;
- a nyugtaadási kötelezettség általánossá tételével⁶³ pontosításra került az adó levonására jogosultak köre;
- az ellenérték részévé vált az államháztartási-költségvetési, önkormányzati, társadalombiztosítási támogatás is (ezt megelőzően csökkentette azt)⁶⁴;
- a nemzetközileg is használt – a Kereskedelmi és Vámtarifa kódrendszeren alapuló – termékazonosító rendszer alkalmazása 1999-től kezdődően. Ennek a szerepe azért fontos, mivel az Európai Unióban az adózásbeli termékazonosítás a vámtarifa rendszeren alapszik, nem a statisztikai számbavételin.

A külföldi székhelyű vállalkozás a fióktelepe révén belföldön végzett gazdasági tevékenysége miatt ÁFA-alanynak minősül (ha több fióktelepet hozott létre, akkor ezek egymástól függetlenül azok). A külföldi vállalkozás és belföldi telephelye, illetve a fióktelepei közötti gazdasági kapcsolatokat, ügyleteket úgy kell tekinteni, mintha azok egymástól független vállalkozások között, ellenérték fejében, számlaadási kötelezettséggel jöttek volna létre.

⁶¹ Határa általánosan 2 millió forint. Azoknál az egyéni vállalkozóknál, akik átalányadózást választanak 4 millió, valamint a családi gazdálkodók esetében 6 millió forint.

⁶² Például abban az esetben, ha az értékesítés az állampolgárok szélesebb körét érintő közösségi szükségletek kielégítését szolgálja.

⁶³ Kivéve a szerencsejátékokat, valamint az újságok és folyóiratok árusítását.

⁶⁴ Például a közlekedési vállalkozások az ÁFA-val növelt ár után igényelhetik vissza a fogyasztói árkiegészítést.

A forgalmi adó rendszerének módosítása egyre gyakrabban került napirendre, viszont **kötelező érvényű lépést csak egyet kell megtenni, megszüntetni a nulla kulcsot** (például a gyógyszerek, (tan)könyvek esetében). A tervek szerint ezt 5 százalékos kulcs váltaná fel, de ez még nem végleges. Mindazonáltal a kereskedők lefelé rugalmatlan árpolitikája miatt **az adóterhelés bármilyen formában történő növelése⁶⁵ elsősorban az infláció növekedését eredményezné.**

2.3.3. Mezőgazdasági sajátosságok az ÁFA törvényben⁶⁶

A mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni adóalanyok az általános forgalmi adó szempontjából három adózási mód közül választhatnak:

- kompenzációs felár alkalmazása
- alanyi adómentesség
- az ÁFA általános szabályai szerint történő adózás.

Az adóhatóságnál regisztrált, mezőgazdasági tevékenységet folytató adóalanyt e tevékenysége tekintetében különleges jogállás illeti meg, aminek számos előnye van. Talán az egyik legfontosabb, hogy **az ÁFA-val kapcsolatban semmiféle adminisztrációt nem kell végeznie, vagyis nincs számlázási kötelezettség, az adót sem kell megállapítani és elszámolni.** A módszer sajátossága a kompenzációs felár, amelyet a felvásárló adóalany fizet ki a felvásárlási áron felül, de az ellenérték részeként (ezt az összeget azonban előzetesen felszámított adó címén levonhatja a fizetendő adójából). Ennek az összegnek az a szerepe, hogy ellensúlyozza azt az adóterhet, amit a mezőgazdasági termelő elszenved azáltal, hogy – adólevonási jog hiányában – nem mentesül a beszerzéseiben foglalt ÁFA megfizetése alól. Ez gyakorlatilag azt takarja, hogy a központi költségvetés megtéríti a mezőgazdasági termelőnek a termelési célú

⁶⁵ Ez bekövetkezhet a kulcsok valamelyikének emelése, de akár átsorolás következtében is.

⁶⁶ Bár szűk értelemben véve nem tartozik ide, de mint közvetett adó mindenképpen említést érdemel a jövedéki adó. Már korábban is lehetőség volt rá, hogy a külön jogszabály szerint nyilvántartásba vett mezőgazdasági termelők a felhasznált gázolaj jövedéki adójának meghatározott részét visszaigényeljék. Ez a felhasználási területtől függő, differenciált norma alapján történik. A norma a kert és gyümölcsös esetében a legmagasabb (200 liter/ha/év), míg a gyepek esetében a legalacsonyabb (12 liter/ha/év). Az adó visszaigénylésének mértéke változott 2001-ben, a literenkénti 85 forint jövedéki adó 80 százalékát (68 Ft/l) lehet visszaigényelni. A visszaigénylés összege 2001-ben megközelítette a 17 milliárd forintot. A támogatás további fenntartását indokolja, hogy a magyar üzemanyagárak olyan mértékben nőttek, hogy azok már a mezőgazdaság versenyképességét is veszélyeztetik. Az EU-ban kizárólag a jövedéki adó minimális értékére van előírás, ami 245 euró 1000 literenként. Az egyes tagországok ezen felül további adót is kivethetnek ilyen címen. A jövedéki adó visszatérítésére nincsen közösségi szintű előírás.

A jogharmonizáció jegyében 2003 január 1-jén ismét emelkedett a gyümölcspálinka, borpárlat jövedéki adója (2002-ben is már elérte a normál kulcs 91 százalékát.), amivel sikerült áttérni az unióban alkalmazott egykulcsos rendszerre. Az alkoholtermékek normál adókulcsa – ettől a termékkörtől eltekintve – már 2000-ben elérte az uniós szintet (egy hektoliter tiszta szeszre vetítve 550 euró), így további emelésre ebből az okból nincs szükség. A dohányipari termékek adója 2003-ban már nem változott, mivel például a cigarettáé 2002-ben összesen 34 százalékkal emelkedett. A környezetvédelmi előírások betartása miatt az 1 százaléknál magasabb kéntartalmú fűtőolajokra 40 Ft/kg adó került kivetésre.

Bővebben: Sugár Tamás [2003]

beszerzésekben kifizetett adóját – a felvásárlókon keresztül – abban az esetben, ha termékét nem közvetlenül a fogyasztónak, hanem a továbbfeldolgozónak, továbbértékesítőnek adja el. Ehhez a mezőgazdasági termelőnek aláírásával hitelesített nyilatkozatot⁶⁷ kell tennie a felvásárló⁶⁸ részére arról, hogy saját termelésű termékét értékesíti. A kompenzációs felár igénybevételének kritériuma még, hogy a mezőgazdasági tevékenységet folytató adóalanynak:

- ne legyen forgalmazásra alkalmas állandó vagy ideiglenes elárusítóhelye;
- ne folytasson kereskedelmi tevékenységet.

A kompenzációs felár alapja a felvásárlási ár, vagyis összege függ a felvásárlási ár változásaitól. Mértéke jelenleg 12 százalék a növénytermesztési és kertészeti termékek esetében, míg 7 százalék az erdészeti és állati termékek értékesítésekor. Ennek az igénybevételére csakis akkor van lehetőség, ha az adóévre vetítve a mezőgazdasági östermelő bevételei a 4 millió forintot, a családi gazdaságé pedig a 6 millió forintot nem haladják meg a kompenzációs felárral együtt.⁶⁹ Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a kompenzációs felár része az adóalapnak.⁷⁰

Az alanyi adómentesség akkor választható, ha az előző évben tényleges, illetve a tárgyévben várhatóan nem haladja meg a 4 millió forintot. Az alanyi adómentesség előnye, hogy nem jár vele semmiféle adminisztrációs és adófizetési kötelezettség, viszont a hátránya, hogy ebben az esetben nem lehet levonni a korábban kifizetett forgalmi adót és nem áll fent a kompenzációs felárra való jogosultság.

Elméletileg tehát **az általános forgalmi adó** nem jelent terhet a mezőgazdaságban élő egyéni gazdálkodók számára, de a gyakorlatban nem szabad figyelmen kívül hagyni, **hogy likviditási szempontból mindenképpen gondot okozhat**. Alvincz [2000] rámutat, hogy minél nagyobb mértékű egy adott évben az ÁFA visszaigénylés, annál nagyobb volt annak korábban a finanszírozási igénye, mert a visszaigénylés csak az előzőleg ténylegesen befizetett adóra terjed ki.

Az ÁFA általános szabályai szerint történő adózás az adóról szóló részben már bemutatásra került. Ennek a formának a választása – amennyiben lehetőség van a másik kettő valamelyikére – a mezőgazdaság szereplőinek körében nem ajánlott.

⁶⁷ A nyilatkozat kötelező része még a mezőgazdasági termelő neve, címe és adóigazgatási azonosító száma.

⁶⁸ Akit pedig bizonylatadási kötelezettség terhel.

⁶⁹ Mindemelllett a kompenzációs felár alkalmazása az adóalany döntésén múlik, vagyis bármelyik gazdasági egység élhet ezzel a lehetőséggel, de ebben az esetben a forgalmi adóval kapcsolatban nem lehet élni a levonás jogával. Ezzel kapcsolatban érdemes lenne megvizsgálni, hogy a rendszer a termelőket segíti, vagy inkább a felvásárlók jutnak olcsóbban hozzá az adott termékhez.

⁷⁰ A különleges jogállás alkalmazása esetén a termelőnek adószámra sincs szüksége, valamint erről az adóhatóságot nem is kell külön értesítenie, mivel az ÁFA törvény főszabályként ebből indul. Adószámot kizárólag akkor kell kérni, ha a termelő eltér a főszabálytól, vagyis az alanyi adómentességet, vagy az általános szabályok alkalmazását választja.

2.4. Az egyszerűsített vállalkozói adó (eva)

Nagy volt az érdeklődés az új adónemet illetően, mivel ennyire széles körben alkalmazható, ugyanakkor kedvező adózási forma eddig nem volt a magyar adórendszerben. A törvény tervezete szerint – bizonyos feltételek mellett – az eva a részvénytársaságot kivéve minden vállalkozási forma esetén választható. Viszont a fenti körből nem alkalmazhatják ezt a lehetőséget azok, akik a 400.000 forintot meg nem haladó mezőgazdasági tevékenységre az ÁFA-törvény szerinti különleges jogállást választották. A bevételi követelmény – a 2001. évi bruttó bevétel ne haladja meg a 15 millió forintot – érvényes a 2002-2003-as évek várható bruttó bevételeire is. Az adó mértéke a pozitív adóalap 15 százaléka. Az eva-t választók új adószámot kaptak, amit már január elsejétől a számláikon fel kell tüntetniük. Az adóhivatalhoz beérkezett 66.235 jelentkezési lapból január második hetének az elején már 62.500-at dolgoztak fel és értesítettek ki.⁷¹

Az evat választó egyéni vállalkozóknak a bejelentkezéskor megjelölt járulékalap után kell a 29 százalékos TB- és a 8,5 százalékos nyugdíjbiztosítási járulékot megfizetni. (A nem főállású egyéni vállalkozók esetében ez az adóalap 4 százaléka.) Amennyiben nem jelölt meg külön összeget, akkor az érvényben lévő minimálbér tekintendő annak. A negyedéves evaelőleg befizetésével együtt kell ezt is rendezniük, de bevallást mindkét esetben csak az év végén kell benyújtani. Az első negyedéves befizetés határideje április 14-e volt és a mintegy 60 ezer adózó 8,4 milliárd forintot fizetett be, ami a Pénzügyminisztérium (PM) éves bevételi tervének (16 milliárd) valamivel több, mint a fele.⁷² Varga Árpád, az APEH alelnöke szerint ez összefüggésben van a PM számításaiban szereplő szja- és áfabevételek időarányos elmaradásával, valamint a Minisztérium nem számolt azokkal a vállalatokkal, amelyek az evara való áttérés előtt még veszteségesek voltak.⁷³ A következő negyedéves előlegfizetés határideje július 14-e volt és 10 milliárd forint feletti összeg folyt be az államkasszába. Ezzel már az első félév során megközelítőleg 20 százalékkal túlteljesült az egész éves előirányzat.

Az első negyedéves bevalláshoz kapcsolódó ellenőrzések során 111 vállalkozás (83 egyéni és 28 társas) nem felelt meg az eva követelményeinek. Legtöbbször (65-en) amiatt kerültek ki az adó hatálya alól, mert kompenzációs felárban részesültek, míg a második leggyakoribb kizáró ok (29 vállalkozás) a bruttó 15 millió forintos bevételi korlát túllépése volt.⁷⁴

A Pénzügyminisztérium számításai szerint azoknak a vállalkozásoknak éri meg áttérni az eva-ra, amelyeknél a költséghányad 50 százalék alatt marad, de ebben

⁷¹ 2003 eva kérvényt utasítottak el. <http://ma.hu/page/hir/ad/0/26397/1>

⁷² A rendszer egyik érdekes eleme, hogy a 30 napnál régebben lejárt, de a vevő által ki nem egyenlített számlák értéke is része az adóalapnak.

⁷³ Bővebben: Sebők Miklós: Rekord-evabevétel a többi adónem kárára? Napi Gazdaság, 2003. július 11-12.

⁷⁴ Bővebben: Dutka Noémi: Júliusban teljesülhet a 16 milliárdos éves bevételi előirányzat. Népszava Online, 2003. július 3.

az esetben is csak akkor, ha 12 százalékos ÁFA-kulcsú termékeket értékesítenek. Másrészt az adó bevezetése jelentős adminisztrációs könnyítést jelent, amelyet nehéz pénzben számszerűsíteni. **Az egyszerűsített vállalkozói adónak a mezőgazdaságban történő alkalmazására történtek számítások az AKII-ban is.** Alvincz és Guba [2003] számításai szerint ez az adózási forma – **a mezőgazdasági termelés alacsony jövedelemtermelő képessége miatt – a szektort érdemben nem érinti.** Látható emellett, hogy ez az adónem a jelentőségét tekintve (érintettek köre, adóbevétel) messze elmarad a részletesen bemutatott személyi, társasági és forgalmi adótól. Az EU előírásaival nem áll ellentétben sajátos jellegű adónemek bevezetése, amennyiben azoknak nincs közösségi szinten érezhető versenytorzító hatásuk, így véleményünk szerint a csatlakozás után sem okoz gondot az eva léte, sőt hozzásegíthet egyes kis- és közepes méretű vállalatokat, hogy a rendszer előnyeit kihasználva megerősödhessenek, majd a későbbiekben áttérjenek a társasági adótörvény hatálya alá.

3. Az Európai Unió adórendszere

3.1. Általános áttekintés

Az Európai Unió adórendszerét a tagországok elkülönült adórendszereinek laza halmazaként kell elképzelni. Természetesen a mozgásteret szűkebb a politikának, de a legtöbb esetben nem kötelező előírások vannak érvényben, hanem inkább ajánlások. Az egységes belső piac alapeleme a versenysemlegesség, aminek a szempontból speciális az adózás szerepe, mert ha ezen a területen nem valósul meg, akkor igen komoly gazdasági torzulásokat okozhat (adóbevételek nagysága, az erőforrások optimális allokációja az Unión belül, versenyképesség, foglalkoztatottság). Nagyon gyakran az adózási politikával kapcsolatos javaslatok önmagukban kerültek megvitatásra, nem pedig a sokkal tágabb Uniói politikák keretein belül. A felgyorsult, egyre jobban globalizálódó világban sokkal élesebben jelentkeznek a nem egységes adózásból fakadó problémák. Különösen az EU bővítés kapcsán sürgető a feladat, hogy annyira konszolidált és stabilizált legyen a rendszer, amennyire csak lehet. Az általános adóteher csökkentése esélyt adna a foglalkoztatottság növelésre, a vállalkozói aktivitás elősegítésére és a gazdasági növekedésre. Az elmúlt években lelassult a folyamat, de világossá vált, hogy jó irányba halad. Néhány tagállam jelentős előrehaladást ért el a munkaerőt súlytó magas adóterhek csökkentésében, bár nemzetközi szinten ez még mindig túlságosan magas több tagországban is. Természetesen meg kell találni az egyensúlyt az adócsökkentés, a közjavakba történő beruházás és a fiskális konszolidáció között ahhoz, hogy tartós és átfogó csökkenést lehessen elérni.

Az adórendszer kialakítása során egyre jobban előtérbe kerül a környezet terhelésének mérséklése. A közvetlen adók csökkentése éppen ezért több tagország esetében az energia és a környezeti adók bevezetésével/növelésével járt együtt. A fenntartható fejlődés a jelen kedvezőtlen folyamatainak kapcsán (elsősorban az üvegházhatás) egyre fontosabb lesz. Sarkalatos pont a rugalmasság is, vagyis az adórendszer képes legyen megfelelni a folyamatosan változó körülmények okozta kihívásoknak és ne torzítsa a piaci versenyt. Fontos követelmény az is, hogy a gazdasági élet szereplői tisztában legyenek vele, hogy mikor, hogyan és mennyit kell befizetniük.

Elvárás, hogy a lakosság, illetve az üzleti élet érdekeit szolgálja, valamint az adórendszernek hozzá kell járulnia az áru-, szolgáltatás- és pénzpiacok hatékonyabb működéséhez, valamint elősegítenie a munkaerőpiac megfelelő funkcionálását. Az adórendszer mindezekén túl az allokáció, redisztribúció és a stabilizáció eszköze is. Fontos feladat még a nominális adóráták csökkentése az adózás bázisának szélesítésével párhuzamosan. Ez nagy segítségét nyújthatna a különböző rendszerek eltéréseiből fakadó gazdasági torzulások kiküszöbölésében. A Bizottság szerint [Commission, 2001/b] az EU adózási politikájának segítenie kell, hogy:

- az EU a világ legversenyképesebb, dinamikus tudáson alapuló gazdasága legyen
- ki lehessen használni az egységes belső piacból fakadó előnyöket a jelenben, illetve a bővítés utáni jövőben is – azonos versenyelőnyt biztosítva a később belépőknek
- az adóterhek tartósan csökkenjenek a megfelelő egyensúly megtartása mellett (adócsökkentés – beruházások a közjavakba – költségvetési egyensúly)
- az EU verseny-, foglalkoztatási-, beruházási-, egészségügyi- és fogyasztóvédelmi helyzete erősebb legyen a fenntartható fejlődés, környezetvédelem és energiapolitika szempontjainak a figyelembevételével
- bekövetkezzen az Európai Szociális Modell további modernizációja.

Az nyilvánvaló, hogy nem szükséges a tagállamok számára teljesen egységessé tenni az adózási rendszereiket, hanem a Közösség szabályait betartva mindegyikük a saját preferenciáinak figyelembevételével – az adott mozgástéren belül – szabadon alakíthatja azt. Ugyanez igaz a kiadásokra is, ameddig megfelelnek az erre vonatkozó maastrichti kritériumoknak (lényegében egyensúlyközeli állapot, vagy többlet). Viszont **a közvetett (indirekt) adózás területén elengedhetetlen a nagyfokú harmonizáció, mivel az ilyen jellegű adók azonnali akadályt jelenthetnek a javak és a szolgáltatások szabad áramlásának a szempontjából a közös belső piacon, ráadásul torzíthatják a szabad versenyt is.** Számos direktíva és szabály született már ebben a témakörben, a Közösség stratégiája tiszta és világos.

A mobil adóbázisok közvetlen (direkt) adóztatásának az esetében is szükséges a koordináció bizonyos foka. Itt elsősorban a megtakarításokkal kapcsolatos információcsere, illetve általában a különféle kamatokkal és járadékokkal összefüggésben történt előrelépés. Az egységes belső piac zavartalan működése azonban megköveteli további intézkedések meghozatalát is a jövőben, természetesen a tagországok szuverenitását mindig szem előtt tartva. **Különösen nagy figyelmet kell szentelni a társasági adóknak, mert ez képes a leginkább torzítani a szabad versenyt (például a kettős adóztatás). Az Unió szintjén el kell kerülni, hogy egyfajta „adóverseny” alakulhasson ki.**⁷⁵

Az adózással kapcsolatos információcserének a Bizottság [Commission, 2001/c] három kategóriáját különböztetni meg:

- automatikus
- spontán
- kérés alapján egyedi esetre vonatkozó.

Ebből a szempontból az egyik legnagyobb innovációra 1992-ben került sor a VIES (VAT⁷⁶ Information Exchange System – ÁFA információcsere rendszer)

⁷⁵ Ez alatt nem csupán a társasági nyereségadó kulcsai, hanem a különféle kedvezmények is értendők.

⁷⁶ VAT = Value added tax (Hozzáadott-érték adó, aminek szinonimájaként a magyar ÁFA rövidítést is használhatjuk, bár a két rendszer nem teljesen ugyanaz.)

létrehozásával, valamint az Unió egész területére kiterjedő, a beszerzésekkel kapcsolatos automatikus kommunikáció bevezetésével. Amennyiben az adatbázisokban elérhető információ nem elégséges, akkor lehetőség van további adatokat kérni. Az érintett hatóságnak ebben az esetben három hónap áll a rendelkezésére válaszára.

Valójában nincs valódi kötelezettség az automatikus és a spontán információcserére vonatkozóan, eddig csak alig néhány bilaterális megegyezés született ebben a témakörben. A személyes adatokkal kapcsolatban is számos probléma merült fel, elsősorban azok bizalmas kezelése miatt, amelyet a nemzeti törvények szabályoznak. Az adatvédelem folytán jelentősen csökken a megosztható információ mennyisége. Ez különösen azokban az esetekben komoly probléma, amikor nyilvánvaló az adócsalás ténye.

A tagországoknak minden olyan módszert és gyakorlatot meg kell osztaniuk egymással, amely az adóhatóság kijátszásra szolgál. Ez lényegében a rendszer hatékonyságának is a mércéje. A jelenlegi rendszer viszont nem biztosít automatikusan jogi alapot a nem uniós országokkal történő on-line információcserére. Ez elsősorban az export-import tranzakcióknál jelenthet gondot.

3.2. A különböző adónemek

3.2.1. Közvetett (indirekt) adók

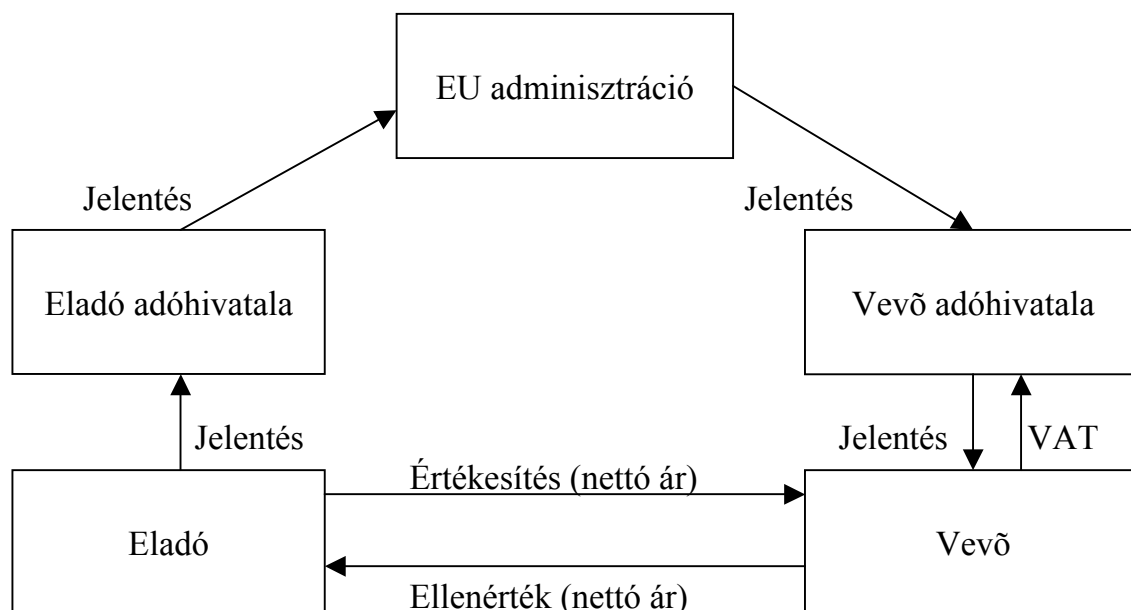
A legfontosabb közvetett adó a VAT.⁷⁷ A rendszerben jelenleg a célország vagy a rendeltetési hely elve az irányadó, de a határok eltörlése után ez már nehezen tartható. A termékek abban az országban adóznak, ahol felhasználásra kerülnek, és pedig az adott ország kulcsai szerint. Mindez sok problémát eredményez, főleg azért, mert bonyolult, csalásra ösztönöz és idejétmúlt. A jelenlegi rendszert elsősorban az exportorientált országok támadják (főleg Németország), mivel így kénytelenek átengedni a forgalmi adót az export után. Éppen ezért 2000-re már kidolgozásra került a Közösség új stratégiája ezen adót illetően, melynek a fő irányvonalai az egyszerűsítés, modernizálás, uniformizálás és szorosabb adminisztratív együttműködés voltak. A jelenlegi és a tervezett rendszer mechanizmusát szemlélteti a következő két ábra.

⁷⁷ További fontos közvetett adó a fogyasztási, a környezetvédelmi és a gépjárműadó, amelyeket röviden ismertetünk. A fogyasztási adók (alkohol, dohány és ásványi olajok esetében) minimum kulcsa 1992 óta létezik az EU-n belül. Emellett természetesen léteznek nem harmonizált adók is az egyes tagországokban ezekre a termékekre vonatkozóan (pl.: zöld adók), vagy más jellegű fogyasztási adók, mint például a gépjárművek regisztrációs díja, autópályák díjai stb. Ezekkel kapcsolatban fontos feltétel, hogy nem jelenthetnek semmilyen korlátot a kereskedelem szempontjából, valamint pusztán minimum előírások, ezért a tényleges szinteket illetően nagy eltérések mutatkozhatnak a tagországok között. Például a legnagyobb adót kivető tagországban négyszer akkora összeget kell kifizetni erre a célra, mint a legalacsonyabb adót alkalmazóban. Commission [2001/b] A fogyasztási adók közül a legnagyobb jelentőségű az ásványi olajokra kivetett, ez a fogyasztási adókból származó bevételeknek több mint a felét teszi ki. Például 1997-ben a fogyasztási adókból 248 milliárd euró bevétel származott az Uniónak. European Communities [2000]

A környezetvédelmi adó jelenlegi rendszerben nagyok a torzulások, nagysága tagországonként eltérő, illetve függ a felhasználás módjától is. A minimumra vonatkozó előírások 1992 óta nem változtak. Az adóztatást a „szennyező fizet” alapelv szerint kívánják megoldani. A jelenlegi helyzet gyengeségei 2000-ben ismét megmutatkoztak a szállítmányozási szektorban a megnövekedett olajárak következtében. Világossá vált, hogy nem elég pusztán szerkezetileg összehangolni a tagországoknak az energiára vonatkozó adóit, hanem a rátákat is közelíteni kell, mivel csakis így lehet biztosítani, hogy az árak összhangba kerüljenek a belső környezeti költségekkel, illetve ezáltal tud a Közösség megfelelni a nemzetközi környezetvédelmi előírásoknak. Az azonban már régóta nyilvánvalóvá vált, hogy ez a folyamat nagyon lassú és hosszadalmas.

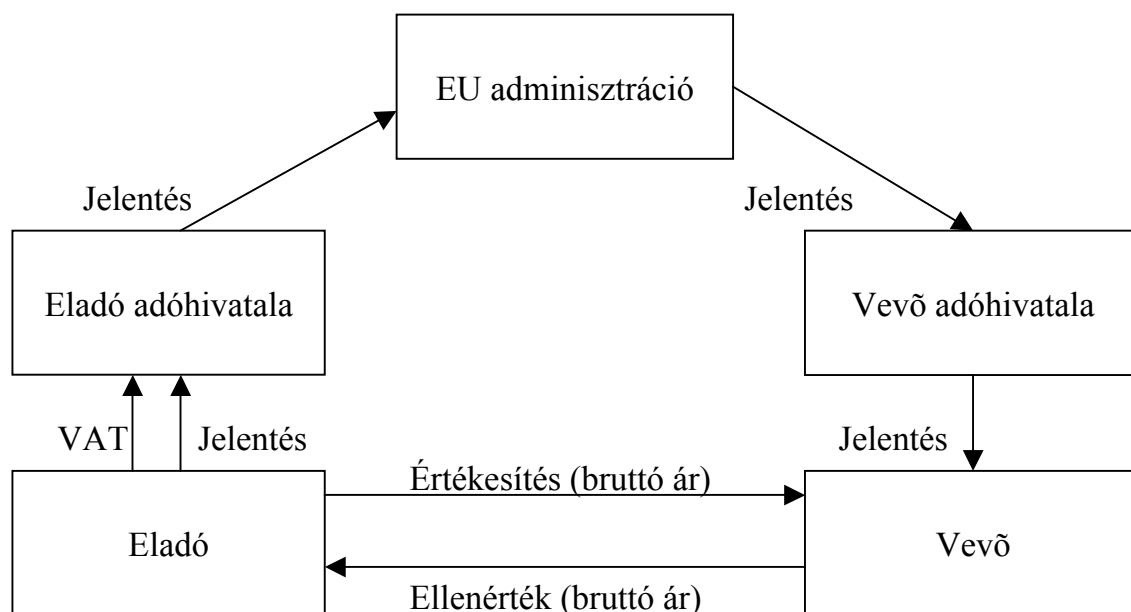
A gépjárműadóval kapcsolatban az a legfontosabb probléma, hogy nincs megfelelő együttműködés és összehangoltság a tagországok intézményei között. Jó példa erre a személygépkocsik regisztrációs adója. Ha valaki vásárol egyet valamelyik tagországban (ahol természetesen ki kell fizetnie ezt a díjat), de egy másikba utazik, mert ott szeretne élni és dolgozni, akkor ismételt meg kell ezt az adót fizetnie annak tudatában, hogy semmiféle kedvezményre vagy visszatérítésre nem számíthat. Emellett az adók eltérő nagysága szintén gondot okoz a javak szabad áramlásának a szempontjából.

3. ábra

A célország elve az Európai Unió jelenlegi VAT rendszerében

A 3. ábrán látható, hogy a jelenleg érvényben lévő rendszer szerint a vevő a forgalmi adót a saját országának a kulcsai szerint köteles megfizetni a saját adóhivatalának. Ebből a bevételből az eladó és annak költségvetése egyáltalán nem részesedik, mivel az értékesítés nettó áron történik, vagyis nem tartalmazza a forgalmi adót. A 4. ábra a tervezett reform utáni hatásmechanizmust szemlélteti.

4. ábra

A származási ország elve az Európai Unió tervezett VAT rendszerében

Jól látható az ábrán, hogy ebben az esetben az értékesítés bruttó áron, vagyis forgalmi adóval növelten történt, mégpedig annak az országnak a kulcsai szerint, ahol a vevő az adott terméket/szolgáltatást megvásárolta. A forgalmi adó ebben az esetben az exportáló ország költségvetésébe áramlik.

Középtávon cél a kulcsok csökkentése is, de ez legkorábban 2004-ben várható. A kulcsok jelenlegi nagyságát a 8. melléklet szemlélteti. Az összehangolás szükségességét támasztja alá, hogy például Luxemburg és Svédország normál kulcsa között 10 százalékpontos az eltérés! Látható, hogy Magyarországon (Svédország és Dánia társaságában) a legmagasabb a normál kulcs nagysága a világon.⁷⁸ A tagjelölt országokban is általában az átlagnál magasabb, ami a forgalmi adónak a már korábban kifejtett előnyös tulajdonságaival magyarázható. A korábban a világgazdaság motorjának tekintett kis ázsiai országokra viszont alacsony, maximum 10 százalékos normál kulcs jellemző. Szintén alacsony az értéke Kanada esetében, míg az Egyesült Államokban nincs érvényben nemzeti szintű forgalmi típusú adó.

Amennyiben a normál VAT-bevallás menete, illetve az egyszerűsített séma túlzott terhet róna a mezőgazdasági termelőkre, akkor a tagországoknak lehetőségük van átalányadózás alkalmazására. Természetesen az átalányadóhoz kapcsolódó kompenzáció nem lehet magasabb, mint az inputra kifizetett VAT összege. Lehetősége van a tagországoknak a családi gazdálkodók bizonyos csoportját kizárni az átalányadózási rendszerből, illetve azokat, akiknek az esetben a bevalláshoz szükséges sémák kitöltése nem okoz túlzott adminisztrációs terheket. Az átalányadózást választó gazdálkodó számára az VAT megegyezik az összes végső termelés (VAT nélkül) és az összes input (plusz a bruttó befektetett eszközök) értékének a különbségével.

A VAT kulcsrendszerének tagolása arra szolgál, hogy differenciáltan terhelje a fogyasztást. Túl sok kulcs azonban nem alkalmazható, mert az már átláthatatlanná tenné a rendszert, ellenőrizhetetlenné válna a fizetés és visszaigénylés. A kedvezményes kulcsok használata szociális okokra vezethető vissza, mivel elsősorban azok a termékcsoportok tartoznak ebbe a kategóriába, amelyeket az alacsonyabb keresetűek nagyobb arányban fogyasztanak.⁷⁹ A következő kategóriák a legelterjedtebbek:⁸⁰

- **VAT mentes szolgáltatás.** Ez formailag megegyezik a magyar rendszerrel bemutatottal.
- **„0” kulcs.** Ez szintén ugyanolyan, mint a hazánkban használatos. Ez jelenti a legkedvezőbb elbánást (mivel nincs felszámított VAT, de az előtermékre

⁷⁸ A forgalmi adó kulcsainak a nagysága nem áll közvetlen kapcsolatban a versenyképességgel, mivel továbbhárítható a fogyasztókra. Az befizetés és a visszaigénylés közti időbeli csúszásnak viszont adott esetben komoly hatása lehet a likviditásra.

⁷⁹ Természetesen elképzelhető más szempontok érvényesítése is, például kulturális, környezetvédelmi vagy éppen foglalkoztatási.

⁸⁰ Hetényi [1999]

fizetett adó visszaigényelhető). **Az EU irányelvei mindazonáltal ellenzik a „0” kulcsos VAT-ot.**

- **Normál kulcs.** A forgalom legnagyobb részére ez a kulcs terjed ki, nagysága általában 15 és 25 százalék között mozog.
- **Kedvezményes kulcs.** Főleg olyan cikkekre vonatkozik, amelyekről feltételezhető, hogy az alacsonyabb jövedelműek kiadásaiban nagy arányt képviselnek (leginkább közszükségleti cikkeknel alkalmazzák). Rendszerint a normál kulcs fele körüli a nagysága (5-12 százalék).
- **Lehetséges luxus kulcs is, de ennek a szerepe egyre inkább visszaszorulóban van, mivel ellentétben áll az EU irányelveivel (helyüket a jövedéki adók foglalják el).**

A bevételek stabilizálásához járult hozzá, hogy az EU minimumkulcsokat határozott meg, amit minden tagországnak be kell tartani. Lényegében sikerült többé-kevésbé keretek közé szorítani a különféle adókulcsokat, de még mindig túlságosan nagy a mozgástér, ami miatt nem lehet érdemi megoldást találni a legfontosabb problémákra. Az EU irányelvei például a forgalmi adóval kapcsolatban a kétkulcsos rendszert tekintik helyesnek. **A kulcsok nagyságát konkrétan nem szabják meg, csak a minimális értéküket és a felső határukat, ami 5-12 a kedvezményes, illetve 15-25 százalék a normál kulcs alkalmazása esetén. Ebből a szempontból a magyar adótételek a maximumnak számítanak.**

3.2.2. Közvetlen (direkt) adók

A közvetlen adókra van a legnagyobb hatása a globalizációnak, lényegében irányjelzőként szolgálnak a kormányok és az üzleti vállalkozások számára. Itt is alapkövetelmény, hogy ne gátolják a szabad és tiszta piaci versenyt, illetve ne vezessenek a tagországokban az adó bázisának túlzott mértékű csökkenéséhez. Az összértékük 1997-ben 1000 milliárd euró volt (a Közösség GDP-jének a 13,7 százaléka), míg az arányuk tagországonként nagyon eltérő, így Dániában a GDP 30 százalékánál is magasabb (a következő két ország pedig Skandináviát reprezentálja⁸¹), míg Görögországban 10 százalék alatt marad.⁸² A bevételek nagyobb része a jövedelemadó (általában 70-80 százalék), kisebb része a társasági adó, valamint az egyéb közvetlen adók. A legfontosabb kategóriák:⁸³

- Társasági adózás – ennek kapcsán két nagyon fontos határozat született már 1990-ben az egyesülésekkel és a leányvállalatokkal kapcsolatban, hogy ezáltal csökkentsék a reorganizáció terheit, illetve elkerüljék a kettős adóztatást. Az adórendszerek közötti különbség ugyanis befolyásolhatja a beruházási döntéseket és sértheti az egyenlő versenyhelyeket. A mértéke fontos szempont lehet a társaságok telephelyválasztása során, de nem az egyetlen (elhelyezkedés, piacok közelsége, munkaerőhelyzet,

⁸¹ A közvetlen adók magas aránya jellemző a skandináv országokra.

⁸² European Communities [2000]

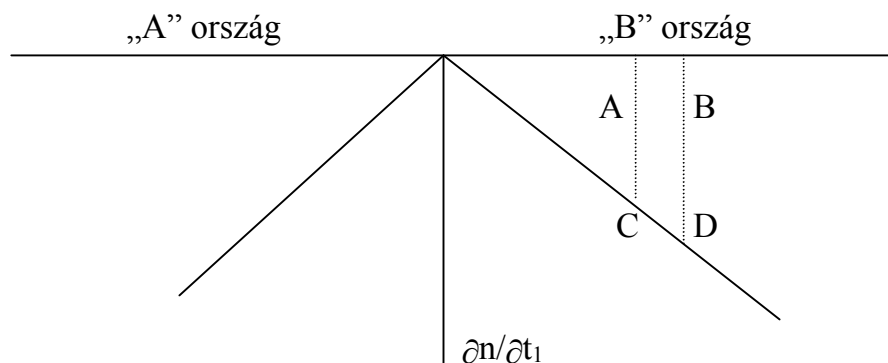
⁸³ European Communities [2000]

állami/önkormányzati kedvezmények, stb.). A multinacionális cégeknek sok esetben éveket kell arra várniuk, hogy két tagország megegyezzen a transzfer árak nagyságában.

- Személyi jövedelemadók – a kettős adóztatás kapcsán leginkább érintett terület. A vezérelv az, hogy amennyiben a nem rezidens jövedelmének 75 százalékát az adott tagországban kapja, akkor adózás szempontjából az adott állam állampolgáraival azonos elbírálás alá kerül. Napjaink legégetőbb problémája a magasán képzett munkaerőhöz kapcsolódik. Néhány tagállam jelentős adókedvezményeket nyújt a számukra, ami adott esetben az adó által vezérelt „agyak elrablásához” vezethet.
- Szociális biztonsági hozzájárulás – a legnagyobb kötelező adó, az uniós GDP 15 százalékát teszi ki. Ennek valamivel több, mint a fele a munkáltatói oldalról érkezik, nagyjából a harmada a munkavállalók részéről, míg a fennmaradó részt a vállalkozók fizetik be. Az arányok természetesen országról-országra mások, így például a munkáltatók Svédországban fizetik a legtöbbet és Dániában a legkevesebbet, a munkavállalók és a vállalkozók esetében a két pólus Hollandia és szintén Dánia (ahol nagyon alacsonyak az ilyen jellegű terhek, a GDP 2 százalékát sem érik el). Összességében a szociális adók Franciaországban, Hollandiában és Németországban a legmagasabbak, míg a már említett Dánia mellett Írországban és Nagy-Britanniában vannak jóval az átlag alatt. A jelenlegi szabályozás szerint a tagországok gyakran nem adnak kölcsönösen kedvezményt, vagyis a munkavállalók és a munkáltatók nem vihetik át más tagországba az addigi befizetéseiket. Ez különösen azok számára hátrányos, akik elkezdtek dolgozni az egyik tagországban (és megkezdték a befizetéseket valamelyik nyugdíjalapba), majd később egy másik tagországban találtak munkát. A problémák megoldása leginkább a multinacionális cégek érdeke, akik megpróbálják rávenni a tagországokat valamiféle megegyezésre a nyugdíjakkal kapcsolatban.

Rizzo [2002] egyik művében az adóversennyel foglalkozott. A tanulmány Kanadára vonatkozó adatokkal készült, de rengeteg tanulság szűrhető le belőle, mert a nagyfokú önállósággal rendelkező tartományok sokban hasonlítanak az EU felépítésére. A közvetett adók nincsenek egységesen meghatározva, ezért igen jelentős a határokon a tranzit forgalom, mert mindenki ott vásárol(hat)ja meg a javakat és szolgáltatásokat, ahol az eltérő adókulcs miatt számára előnyösebb. Ésszerű azt feltételezni, hogy az adókulcsok rögzítése a szomszédos állam kulcsainak a figyelembevételével történik azokban az esetekben, amikor a határ viszonylag hosszú és magas a népsűrűség a közelében. A felvázolt helyzetet szemlélteti az alábbi ábra:

Az adókulcs megváltoztatásának hatása a fogyasztásra

Forrás: Rizzo, Leonzio [2002]: Equalization and tax competition: theory and evidence London School of Economics and Political Science, London, 47. oldal, 1. ábra

Jelöljük az „A” ország adókulcsát t_A -val, a „B” országét pedig t_B -vel. A kiinduló feltevés az, hogy $t_B \geq t_A$. Ha adott t_A mellett t_B nő, akkor nőni fog azoknak a száma, akiknek a „B” ország helyett sokkal jobban megéri az „A” országban vásárolni. Az AC vonaltól jobbra elhelyezkedő terület a „B” országban vásárlókat reprezentálja. Az adókulcs emelése miatt az emberek egy része ezután „A” országban fog vásárolni, ezt szemlélteti az ABCD terület. Rizzo szerint nagyon fontos tisztában lenni ezzel az összefüggéssel, mert **a vállalati adóverseny az EU tagországokban sokkal jelentősebb, mint a nem EU országokban.**

Devereux, Lockwood és Redoano [2001] ezzel kapcsolatos kutatása (20 éves OECD idősor felhasználásával) az adókulcsoknak három formáját különböztette meg: törvényileg meghatározott, effektív átlagos és effektív marginális. A kormányzatok az első kettőnek a segítségével versenyeznek a minél több társasági adó befizetéséért. A harmadik adókulcs esetében azért nincs verseny, mert a telephely kiválasztása a multinacionális cégek egyedi döntésén múlik és elsősorban az anyaországban érvényes adókulcsok figyelembevételével határozzák meg.

Palda [2001] rámutat, hogy **a magasabb termelési költségekkel, de kiváló adóelkerülési képességekkel jellemezhető vállalatok kiszoríthatják az alacsonyabb költségekkel termelő, de az adóelkerülésben kevésbé kiemelkedő versenytársaikat.** Magát a jelenséget kormányzati kudarcnak tekinti.

Az Unión belüli adóverseny vizsgálatának is komoly irodalma alakult ki az évek során. A téma átfogó elemzését először a független szakértőkből álló Ruding bizottság végezte el. A tagországok adórendszerei közötti különbségek versenytorzító hatásairól 1992-ben nyilvánosságra hozott jelentés Dezséri [2000] szerint rámutatott, hogy „a tagországok közötti adókülönbségek a multinacionális cégek külföldi befektetéseiről való döntéseit befolyásolhatja, és emiatt torzulhat a verseny”. Gammie [1992] kiemelte a jelentésből, hogy valamennyi tagállam adózási rendszere diszkriminatív volt valamilyen szempontból a külföldi befektetőkkel szemben.

Az ECOFIN tanács⁸⁴ 1996-ban adózási kérdésekkel foglalkozó főcsoportot hozott létre Mario Monti főbiztos vezetésével az adópolitika új és átfogó kezelésének érdekében. Az ún. Monti-csoport előzetes jelentései már 1996-ban megjelentek. Végeredményben egy új pénzügyi stratégia került kidolgozásra, amit „Monti-csomag” néven 1997 végén tártak a nyilvánosság elé. Az anyag központi eleme a káros adóztatási verseny leküzdésének lehetséges irányai. A különféle megtakarítások adóztatására vonatkozó javaslatok mellett a csoport munkájának legfontosabb eredménye – az Európai Parlament és Tanács által is elfogadott – az üzleti adózás magatartási kódexének a megalkotása volt, ami jelenleg is érvényben van. A kódex nem minősül kötelező érvényű megegyezésnek, így a megszegésének sincsenek jogi szankciói. Az aláírása lényegesen pusztán tájékoztatási kötelezettséget jelent a meglévő vagy tervezett nemzeti adószabályozásról, amely a kódex hatálya alá esik.

3.3. Folyamatok és feladatok

A fő adónemek (közvetlen, közvetett és szociális adók) a bevételek szempontjából nagyjából azonos részarányt képviselnek és együttesen az uniós GDP-nek körülbelül a 40 százalékát teszik ki.⁸⁵ A GDP-hez viszonyított arányuk azonban jelentős eltéréseket mutat tagországonként. Ezt szemlélteti a 9. számú melléklet, ahol megtalálható néhány más ország (köztük Magyarország) hasonló mutatója is nagyság szerint sorba rendezve, hogy könnyebb legyen az összehasonlítás. Látható, hogy az uniós országokban az adók szerepe magas, az első nem EU tagállam a nagyság szerinti sorban Kanada, de még ott is kisebb a hányados értéke, mint az EU átlaga. Magyarország a középmezőnyben helyezkedik el, megelőzve olyan tagállamokat, mint például Spanyolország vagy Portugália.

Az adó bázisa szerint csoportosítva (fogyasztás, munkaeő, tőke) a legnagyobb részt a munkára kivetett jelenti, nagyjából az összes bevétel fele, míg a legkisebb a tőkére kivetett.⁸⁶ A legtöbb adót Svédország, Dánia és Finnország szedi be, míg a legkevesebbet Nagy-Britannia, Írország és Görögország, a két véglet közötti eltérés meghaladja a 20 százalékpontot is (54,1 és 33,9 %, aminek a fő oka az, hogy a munkaeőre kivetett adók Görögországban a felét sem érik el a svédnek).⁸⁷ Az utóbbi évtizedekben megfigyelhető volt, hogy az adónemek relatív súlya markánsan megváltozott. Amint az már az elméleti részben is kifejtésre került, a munkához kapcsolódó terhek folyamatosan nőttek, míg a többi termelési tényező esetében csökkenés volt megfigyelhető (főleg a tőkénél). A szociális hozzájárulások mértéke többé-kevésbé változatlan maradt.

⁸⁴ Council of Ministers for Economic and Financial Affairs = Gazdasági és Pénzügyminiszterek Tanácsa

⁸⁵ European Communities [2000]

⁸⁶ Azt is figyelembe kell venni, hogy a másik két bázistól nagymértékben különbözik a tőke, mert az arra kivetett adó vélelmez valamilyen hozamot, amit sok esetben nehéz számszerűsíteni.

⁸⁷ European Communities [2000]

Az EU hagyományos erőforrásai egyre inkább háttérbe szorulnak, a legdrasztikusabban ez a VAT-nál figyelhető meg, amelynek a részaránya az 1990-es csaknem 70-ről 1999-re 37 százalékra csökkent, míg a GNP arányos befizetések a kevesebb mint 3-ról (1990) 47 százalékra nőttek (1998).⁸⁸ Ennek az oka a gazdasági és kereskedelmi politika kedvező irányú fejlődése volt, vagyis konkrétan például a nemzetközi kereskedelem liberalizációja, vagy az importküszöbök csökkentése. Általános tendencia az EU-ban, hogy egyre inkább a fogyasztásra felhasznált jövedelmeket adóztatja (közvetett adók) annak képződése (közvetlen adók) helyett, aminek a megtakarítások ösztönzése a célja.

Érdekes megvizsgálni, hogy a csatlakozásnak milyen hatásai voltak az adóbevételek alakulására. Ezt szemlélteti a 7. táblázat, amely az adóbevételek alakulása mellett az exportban bekövetkezett változásokat is bemutatja.

7. táblázat

Változások az export és az adóbevételek terén az EU tagság eredményeképpen

Ország	Integrációs tényező ⁸⁹	Pótlólagos export ⁹⁰ (1996) ^a	Adórátá (%)	Adóbevétel változása (1996) ^a
Németország	1,08	30607	23,3	7131
Franciaország	1,17	34915	26,0	9078
Olaszország	1,08	14718	28,7	4224
Hollandia	1,22	28914	27,1	7836
Belgium/Luxemburg	1,21	24109	31,6	7618
Egyesült Királyság	1,37	55058	29,6	16297
Írország	3,52	27248	29,7	8093
Dánia	1,56	14536	50,4	7326
Görögország	1,40	2259 ^b	22,1	499 ^b
Spanyolország	1,49	27895	22,4	6248
Portugália	1,90	8251 ^c	24,7	2038 ^c
Ausztria	0,90	-5095	29,7	-1513
Svédország	0,99	-676	39,9	-270
Finnország	1	0	34,6	0

^a millió ECU 1996-os árakon

^b 1994-es adat

^c 1995-ös adat

Forrás: Reform of the own-resources system and net positions in the EU budget. Directorate-General for Research (Working document – budget series), 3.4-es fejezetpont, 12. táblázat

http://www.europarl.eu.int/workingpapers/budg/default_en.htm

⁸⁸ Reform of the own-resources system and net positions in the EU budget. Directorate-General for Research (Working document – budget series), 1.3-as fejezetpont.

http://www.europarl.eu.int/workingpapers/budg/default_en.htm

⁸⁹ Minél magasabb a tényező értéke, annál nagyobb az EU tagságból fakadó pótlólagos export.

⁹⁰ Számítása: pótlólagos export = összes export – összes export/integrációs tényező

Látható, hogy **az EU tagság következtében igen magas pótlólagos export jelentkezett a tagországoknál.** (Kivéve a legutóbbi alkalommal csatlakozott országokat. Számukra ez az összehasonlítás eléggé kedvezőtlen képet mutat a többi tagállammal szemben, de természetesen itt nincs minden tényező figyelembe véve, mint például a csatlakozás után bekövetkezett dinamikus exportnövekedés az Unión kívüli országokkal, vagy a szabad kereskedelem hosszabb időtávon érződő exportnövelő hatása.) Az adóbevételek is pozitív irányban változtak, különösen a két szigetországi tagállam esetében. **A folyamatok győztese(i) az(ok) az ország(ok), ahol a legmagasabb az integráció foka,** vagyis a jelen helyzet szerint Írország, ami magyarázattal szolgálhat a „zöld sziget” utóbbi években tapasztalt, az uniós átlagot messze meghaladó gazdasági növekedésére.

Az adózási politika három fő kihívása a Bizottság szerint [Commission, 1996.] az EU-ban:

- a tagországok adóbevételeinek stabilizálása
- az egységes belső piac zavartalan működésének a biztosítása
- a foglalkoztatottság növelése.

A bevételek instabilitását két tényező okozhatja. Egyrészt az eltérő adókulcsok miatt a vállalkozások áttehetik székhelyüket egy másik tagországba⁹¹, míg másrészt elmozdulhatnak a fekete gazdaság felé⁹².

Az európai integráció sarokköve a négy szabadságjog (személyek, tőke, áruk és szolgáltatások szabad mozgása), aminek kulcsszerepe van az Európai Monetáris Unióban is, illetve elősegíti a gazdasági növekedést, a minél teljesebb foglalkoztatottságot és javítja az Unió versenyképességét. A különféle szabályok és gazdasági akadályok elleni küzdelem során nyilvánvalóvá vált, hogy az adózás területén messze nem sikerült elérni olyan eredményeket, mint a többi területen. Nyilvánvaló, hogy a még mindig létező akadályok eltávolításának gazdasági és jóléti hatásai kiterjednének mind az üzlet, mind az egyének szintjére, valamint segítenék az adóarbitrázs, adóelkerülés és adócsalás elleni küzdelmet is. Az adóbevételek kiszámítható és biztos jövedelmet jelentenének az egyes tagországok számára. Laramie és Mair [1996, 1997] több művükben is kifejtik azon álláspontjukat, hogy pusztán az adóztatás szerkezetének változtatása révén is elérhetők a stabilizációs célok⁹³, méghozzá a költségvetési egyenleg változatlansága mellett. Sőt, ha a költségvetésnek nemcsak az egyenlege, hanem a szintje is változatlan, akkor is lehetőség van a nemzet teljesítményének a befolyásolására.⁹⁴ Véleményük szerint ezek az eredmények alkalmazhatók a Maastricht utáni Európai

⁹¹ Az effektív adókulcsok különbözősége eredményezi.

⁹² Az adókulcsok abszolút nagyságának eltérő volta miatt.

⁹³ Ez addig igaz, amíg a fiskális harmonizáció el nem jut arra a szintre, ami már az adóstruktúrák teljes egységesítését követelné meg.

⁹⁴ Ha a profitadót növeljük, a bér- és jövedelemadót pedig csökkentjük, akkor egyrészt lehetőség van az adóösszeg azonos szinten tartására, másrészt változatlan állami vásárlás mellett az alkalmazotti jövedelmek adóinak mérséklése a jövedelem növekedésének az irányába hatna, míg a profitadó növelése semleges hatású lenne.

Unió tagországainak gazdaságpolitikájára is. A kérdés csakis az, hogy a tagállamoknak meddig lesz önálló stabilizációs politikájuk. Természetesen a következtetések precíz, formális vizsgálata további kutatásokat igényel.

A foglalkoztatottság témakörében már a Fehér Könyvben⁹⁵ megfogalmazódott a tagországok részéről az igény arra, hogy csökkentsék a munka relatív túladóztatottságát, ezzel segítve az EU-n belül a foglalkoztatottság növelését. A téma több későbbi konferencián is előtérbe került⁹⁶, mivel csak együttes erővel lehet megoldást találni a problémára. Természetesen ez nagy terhet róna a tagországokra, mivel az így kieső bevételeket valamilyen módon pótolniuk kell, vagy csökkenteniük a kiadásait. Megoldást jelenthetnek a közvetett adók (például a VAT), a tőke- és vagyonadók, esetleg új- vagy emelt környezetvédelmi adók.⁹⁷

Az adóbevételek alakulását nézve szembeötlik, hogy a jövedelem típusú adók folyamatos növekedést mutatnak, míg a termelési tényezőkre kivetett adók általánosságban csökkentek. Ennek az a nyilvánvaló oka, hogy az Unión belül a tőke mobilitása sokkal nagyobb⁹⁸, mint a munkaerőé. Bár bizonyos szempontból az adóverseny hasznos is lehet azáltal, hogy nyomást gyakorol a kormányzatokra a kiadások mérséklésének érdekében, de a nemzeti adóalapok eróziója adott esetben a költségvetési egyensúlyt is felboríthatja. A pénzügyi piacok liberalizálása jelentősen növelte az erőforrások allokálásának a hatékonyságát, csökkentette a finanszírozás költségeit és bővítette az adóelkerülés lehetőségeit, sok országban jelentősen csökkentve az összesített adóalapot. Egyértelművé vált, hogy a pénzpiacok liberalizálását egységes adórendszernek kell kísérenie. Ez strukturális változásokat is eredményezett, mivel az adóterhek elmozdultak a legkevésbé mobil bázis (munkaerő) irányába, hogy ezzel fedezzék a tagországok a mobilabb bázisokon elszenvedett veszteségeket. Ennek következtében 1980-1993 között a foglalkoztatottak adóterhei majdnem 20 százalékkal nőttek, míg a termelés más tényezőinek az esetében a hasonló indikátor 10 százalék feletti csökkenést mutatott.⁹⁹ A további növelés már nem lenne célravezető, mert az jelentős elmozdulást eredményezhetne a fekete gazdaság irányába. Dezséri [2000] is rámutatott, hogy az EU tagországok adórendszerei folyamatos konvergálnak egymáshoz, a költségvetési terhek pedig egyre nagyobb mértékben tolnak el a kevésbé mobil termelési tényezők irányába, elsősorban a munkára. Ez utóbbinak szerinte is az a legfőbb oka, hogy a munkajövedelmek időben viszonylag stabilak és egyszerű az adóztatásuk is. **A mobil tényezők adóztatása azért mutat csökkenő**

⁹⁵ White Paper on Growth, Competitiveness and Employment

⁹⁶ Például: Essen, Cannes, Madrid.

⁹⁷ Elmondható, hogy a leginkább harmonizált adófajta, a fogyasztási adók esetében sem zárhatóak ki teljesen a stabilitással kapcsolatos problémák, amelyek leginkább a határok mentén jelentkezhetnek lokális migráció formájában mind a munkavégzés, mind az állandó lakóhely bejelentése kapcsán. Általánosságban igaz, hogy a különféle beadványok és javaslatok elfogadásának költségei általában tiszták a tagországok számára, míg elutasítás esetében ez már korántsem ilyen egyértelmű.

⁹⁸ Amit tovább fokoz a globalizáció, az egyre szorosabb integráció és technológiai fejlődés.

⁹⁹ Commission [1996]

tendenciát, mert így könnyebb őket az országba vonzani. Ennek kvázi ellensúlyozása a munkabérek növekvő terhe, amelyek viszont hátrányosan hatnak a foglalkoztatásra. Az elmúlt évszázadra Stiglitz [2000] szerint általánosságban jellemző volt két igen markáns trend:

- a GDP-hez mért adóteher növekvő tendenciája
- a munkajövedelmet terhelő adók (ide értve a tb-járulékot is) növekvő aránya.

Ezekben a tendenciákban törésre mind a mai napig nem utal jel.

A VAT kapcsán egyetértés alakult ki abban, hogy sokkal egyszerűbbé és uniformizáltabbá kell tenni a rendszert, hogy képes legyen azonos módon kezelni a tagországok közötti tranzakciókat a tagországon belüliekkel. Mindenképpen csökkenteni kell az adminisztratív terheket és az adóelkerülés esélyét. A szigorú uniós előírásoknak való megfelelés kényszere adott esetben az adórendszerre is hatással lehet. Például Portugáliában 2001-ben a költségvetés hiánya átlépte a 3 százalékos küszöbértéket, ami miatt az ország szankciókra számíthat a Közösség részéről. Ennek hatására a kormány drasztikusan csökkentette a kiadásokat és megemelte az ÁFA kulcsokat. Jelenleg (egészen pontosan 2002. január 5. óta) a normál kulcs 19 % a korábbi 17 helyett, míg a kedvezményes kulcs 13 % a 12 helyett (bár ezzel együtt is még mindig itt a legalacsonyabb az adókulcs az Unión belül).

A jövedelemadók területén diszkriminációmentes elbánás szükséges. Olyan problémákkal kell ebben az esetben megküzdeni, mint a kettős adóztatás, a koordináció hiánya azokban az esetekben, amikor valaki nem ugyanabban az országban akarja igénybe venni a különféle szociális szolgáltatásokat, mint amelyekben az adót fizeti. A társasági adókat illetően még bonyolultabb a helyzet, elég csak arra gondolni, hogy amikor a cég egy másik tagországban ruház be vagy létesít leányvállalatot. Az eltérő nemzeti bánásmód (rezidens – nem rezidens) és derogáció mind magukban hordozzák a bevételek drámai csökkenésének az esélyét.

A gazdaság különböző területeire vonatkozó adók változásainak hatásait mutatja be a 10. számú melléklet. A számítások az Európai Bizottság Quest II-es modellje¹⁰⁰ alapján történtek, ami egy több országra vonatkozó¹⁰¹ gazdasági ciklus és növekedési modell. A Quest modell a tagországok gazdaságainak egymással, illetve a világ többi részével (elsősorban Japánnal és az Egyesült Államokkal) történő kölcsönhatásainak az elemzésére készült. Elsődleges célként a politikai szimulációk eszköze, és kisebb hangsúlyt fektet az előrejelző képességre.

A modell eredményei alapján látható, hogy **a GDP-re vállalati szektort érintő adók csökkentésének van a legnagyobb hatása.** Az Egyesült Államokban például a számítások eredményeként a társasági adókulcsnak a bruttó hazai össztermék 1 százalékaival megegyező mértékben történő csökkentése a GDP-ben

¹⁰⁰ Az egyik legkorábbi publikáció ebben a témában: Roeger, W. – Veld, J. I. [1997]: QUEST II. A Multy Country Business Cycle and Growth Model. European Commission – ECOFIN, Economic papers number 123.

¹⁰¹ De nem érinti az összes országot, tehát nem világmodell.

5,28 százalékos növekedést generálna. Ugyanennek az intézkedésnek a hatása Japánban 2,85, míg az EU-ban 3,09 százalékos növekedést generálna. Természetesen az Unión belül elég differenciált a kép, az északi országokban magasabb lenne a hatás (a legmagasabb az Egyesült Királyságban, ahol 4,3 %), míg délen alacsonyabb (a legalacsonyabb Spanyolországban, ahol 2,02 %). Amint az várható volt, a vállalati adókulcs csökkentése ösztönözné a foglalkoztatást és a bérek is nőnének a hatására, bár nem olyan mértékben, mint a GDP-nél. Az előbbi esetben szintén az USA-ban lenne a legnagyobb változás (2,79 %), míg az utóbbi területén Japán lenne az első (2,52 %). Az EU-n belüli eltérések ekkor nem olyan markánsak, mint a GDP-nél voltak.

A jövedelemadó kulcsainak csökkentése nyilvánvalóan a foglalkoztatásra hat a legnagyobb mértékben. Hatására nagyobb lesz az adózás utáni jövedelem, illetve a társasági szektornak kevesebb pénzre lesz szüksége ugyanazon bérszínvonal biztosításához¹⁰², ami növeli a munka iránti keresletet. Az USA esetében ez 3,42, Japánnál 0,58, míg az EU-nál 1,83 százalékos növekedést jelent. A pozitív foglalkoztatottsági hatás a GDP kedvező irányú változásával jár együtt.

A fogyasztási adó kulcsának csökkentése szintén a GDP-nél jelentkezik leginkább, míg a bére gyakorolt hatása elhanyagolható. A csökkentése ösztönzi a vásárlásokat, ezáltal növeli a fogyasztói árakat, de a kibocsátásra kisebb hatása van, mint valamely közvetlen adó csökkentésének. Így például az Egyesült Államok hazai összterméke 2,72, a foglalkoztatása 2,53 százalékkal nőne. Ugyanezek az adatok Japán esetében: 0,55 és 0,44 %, az EU-ban pedig 1,46 és 1,28 %. Az Unión belüli földrajzi elhatárolhatóság itt is jelentkezik, most Írország képviseli a legmagasabb (2,51 és 2,22 %) és Spanyolország a legalacsonyabb (0,66 és 0,54 %) értékeket.

Összességében elmondható, hogy a vállalati adókulcs csökkentésének van a legnagyobb hatása a GDP-re. A jövedelemadó kulcsának csökkenése növeli természetesen a leginkább foglalkoztatottságot, bár a GDP-t is pozitívan érinti. A bérekre – a fogyasztási adókulcs csökkentésével egyetemben – nincs komoly hatása. A fogyasztási adó változása a GDP-t és a foglalkoztatottságot is növeli, de nem olyan számottevően, mint az előző két adóban bekövetkező elmozdulás. Általánosságban igaz, hogy a fogyasztói adónak van a legkisebb torzító hatása. Természetesen az eredményeket óvatosan kell kezelni, mivel a modell a valóságot nem tudja a teljes összetettségében megragadni (ez nem is célja), emellett igen sok függ a kiinduló feltevésektől és a különféle paraméterek specifikálásától.

A bővítés kapcsán egyre időszerűbb az adózási rendszer szélső értékeinek és az egyedi kedvezményeknek a megszüntetése. Abban megállapodtak a jelenlegi tagországok, hogy azokon a területeken, ahol a belépni szándékozó ország(ok) rendszerének elemei veszélyeztetnék a piaci működést, vagy

¹⁰² Az adatok alapján a két hatás közül inkább az utóbbi érvényesül, mivel az intézkedésnek a bérekre gyakorolt hatása lényegében nem jár változással.

torzulásokat eredményeznének, ott nem lesz lehetőség átmeneti időszak nyújtására. Ilyen terület például a belépés pillanatától kezdve az információcsere.

A változások mindig nagyon időigényesek, mivel a direktívák és szabályok csak azután kerülhetnek elfogadásra, hogy előtte megvitatta például a Bizottság, vagy az Európai Parlament. Jó példa a döntéshozatali mechanizmus lassúságára, hogy egy, a vállalatok kölcsönös elismeréséről szóló¹⁰³, 1968. február 29-én aláírt konvenciót még mindig nem ratifikálta minden tagállam, ezért nem léphetett hatályba. Az Európai Bizottság már 1975-ben a társaságokra vonatkozó adókulcsok 44-55 százalék közötti harmonizációját javasolta, de ennek keresztülvitele eleve kudarcra volt ítélve. Általában véve nem lehet működőképes a gazdasági életbe történő direkt, jogi úton történő beavatkozás. Ennek hatására a Bizottság inkább általánosabb érvényű, minden tagállam által elfogadható irányelveket alkotott, mint például az 1990-ben elfogadott, fűziókra vonatkozó irányelv.¹⁰⁴ A Ruding bizottság javaslatában már a 30-40 százalékos sáv szerepelt az adókulcsok harmonizációs szintjeként, valamint a befektetéseket serkentő adókedvezmények teljes átláthatóságának a biztosítása, hogy minél hatékonyabban fel lehessen lépni a kettős adóztatással szemben. Az Európai Bizottság még ugyanebben az évben reagált a jelentésre, aminek legfontosabb célkitűzését elfogadta, de nem értett egyet annak minden elemével.

Az adóverseny megállításának egyik módja Dezséri [2000] szerint a nemzeti adórendszerek harmonizálása lehet, ami viszont egy rendkívül kockázatos politikai kérdés.¹⁰⁵ **Közösségi szinten kizárólag olyan koordinált megoldások kerülnek kidolgozásra, amelyeket a tagországok külön-külön nem tudnának elérni.** A Bizottság szerint leghamarabb a hozzáadott értékadókat és illetékeket kellene harmonizálni, míg a személyi jövedelemadók esetében erre nincs szükség. A folyamat rendkívül időigényes, mivel az ilyen jellegű esetekben az EU szabályai egyhangú döntést írnak elő, amit már most is szinte lehetetlen elérni, és ez csak rosszabb lesz az új tagországok csatlakozásával. Az országoként különböző, és esetenként inkonzisztens szabályok léte komoly többletköltségeket ró az üzleti élet szereplőire is, ami végeredményben rontja az európai vállalatok nemzetközi versenyképességét.¹⁰⁶

Bár nincsenek konkrét előírások az egyes tagországokra nézve az adórendszer alakításának tekintetében, de mégsem élveznek teljes szabadságot. Jó példa erre

¹⁰³ A konvenció azt tenné lehetővé, hogy a vállalatok a bejegyzési országukon kívül a többi tagállamban is akadálytalanul működhessenek.

¹⁰⁴ 90/434/EGK

¹⁰⁵ A harmonizáció és a koordináció közötti különbség az, hogy az előbbi a harmonizált területen egy egységes szabályrendszert alakít ki, míg az utóbbi esetén a nemzeti szabályok továbbra is érvényben maradnak. A változás ebben az esetben csupán annyi lesz, amennyit az egységes belső piac működésének céljai igényelnek. Dezséri [2000]

¹⁰⁶ Az OECD is folyamatosan keresi a lehetőségeket az adóverseny okozta kedvezőtlen hatások csökkentésére, de ez sokkal szélesebb földrajzi területet és országhört érint, így Dezséri [2000] szerint még nehezebb a minden érintett által elfogadható konkrét megoldások kidolgozása.

Németország, ahol 2004-re szeretnék előrehozni a gazdaság élénkítésére kidolgozott adócsökkentési programot, ugyanakkor ezzel nyilvánvalóvá teszik, hogy 2002 – és nagy valószínűséggel 2003 – után 2004-ben sem tudják teljesíteni a költségvetési hiányra vonatkozó előírást.¹⁰⁷ Az EU már figyelmeztette is Németországot, hogy a GDP csökkenése melletti adócsökkentés nem egyeztethető össze az Európai Monetáris Unió politikájával. A reform eredményeképpen mintegy 18 milliárd euróval csökkennek a költségvetés bevételei, ami nagyjából a GDP 0,8 százalékának felel meg.¹⁰⁸ Az intézkedéscsomag finanszírozása állami monopóliumokban lévő részesedések értékesítésével történne.

Az egységes adórendszer ellen leginkább Írország tiltakozik, mivel nem szeretne lemondani arról a hatalmas mennyiségű külföldi tőkéről, amely az igen kedvező társasági nyereségadókulcsnak köszönhetően áramlik be az országba és lényegében a gazdaság motorja. **Az EU egyik alkotmánytervezetének az értelmében a tagországok adóügyi kérdésekben nem élhetnének vétőjogukkal,** ami kedvezőtlen lenne Írország számára. Mindazonáltal nagy nyomás nehezedik rájuk, mivel **Németország és Franciaország is elkötelezett híve a tervezetnek.**

Három tagország adórendszeréből a három legfontosabb adónemet szeretnék kiemelni, amelyek a személyi jövedelemadó, a vállalati nyereségadó, valamint az általános forgalmi adó. A három ország sorrendben Belgium, Franciaország és Ausztria. A választásban a következő okok motiváltak: Belgium Magyarországhoz hasonlóan kis ország, Franciaország az Unió legnagyobb mezőgazdasági termelője, míg Ausztria pedig azon országok egyike, amelyek a legutóbbi alkalommal csatlakoztak az Unióhoz. A bemutatásra kerülő példák is alátámasztják, hogy az Unióban is **az adórendszer az egyik legjobb eszköz a mezőgazdaság sajátosságainak a figyelembevételére.**

3.4. Belgium adórendszere

3.4.1. Személyi jövedelemadó

Előzetes befizetés van érvényben bizonyos esetekben (immobil tulajdon, bizonyos beruházási jövedelmek, stb.), amelynek a mértéke 1,25 % (néhány esetben 0,8) a fővárosi és a vallon régiókban, míg 2,5 % (néhány esetben 1,6) a flamand régióban.¹⁰⁹ Amennyiben az adózás alapját képező jövedelem túllépi a 6270 eurót, akkor csak az e fölötti rész adózik 30 százalékos kulccsal. Ugyanígy ha például 8301 és 11850 euró között van a jövedelem, akkor csak a 8301 feletti rész adózik a 40 százalékos kulccsal, vagyis a magyarhoz hasonló sávós adózás van érvényben. Már

¹⁰⁷ A GDP arányos hiány 3 százalékos küszöbének túllépése esetén az adott országnak a GDP 1 százalékát kell letétbe helyeznie, ami büntetéssé alakul, ha a következő évben sem sikerül betartani. Mindazonáltal valószínűtlen, hogy az Unió ilyen döntést hozzon Németország és Franciaország esetében.

¹⁰⁸ Bővebben: Bana [2003]

¹⁰⁹ European Commission [2000]

1963-ban bevezetésre került a 3 százalékos úgynevezett „krízis” adó (hozzájárulás) is.¹¹⁰ A jövedelemsávok szerinti adókat a 8. táblázat tartalmazza.

8. táblázat

A személyi jövedelemadó mértéke Belgiumban¹¹¹

Jövedelem (euróban, kerekítve)	Ráta (%)
- 6270	25
6271 - 8300	30
8301 - 11850	40
11851 - 27270	45
27271 - 40900	50
40901 - 60000	52,5
60000 felett	55

Minden adófizető jogosult csökkenteni a jövedelmét. Az adómentes jövedelmek nagysága a különböző esetekben az alábbi táblázat szerint alakul:

9. táblázat

Családi adókedvezmények Belgiumban¹¹²

Nőtlen/hajadon	5100 euró
Házasság	4000 euró/házastárs
Ez az összeg a gyerekek számától függően tovább nő:	
Egy gyerek	3570 euró
Két gyerek	2780 euró
Három gyerek	6270 euró
Négy gyerek	10110 euró
Öt vagy több gyerek	10110 euró + 3870 euró az ötödik és további gyerekek után

Az adókedvezmények rendszere a magyarhoz hasonló, vagyis elsősorban a biztosítók és a nyugdíjalapok felé történő befizetések csökkentik a fizetendő adót.

3.4.2. Társasági nyereségadó

A magyar szabályokhoz hasonlóan a belga illetőségű vállalatok az összes, a külföldi illetőségűek pedig a Belgiumban megszerzett jövedelmük után kötelesek az adófizetésre. A normál kulcs 40,17 százalék.¹¹³ Amennyiben az adóztatható jövedelem nem éri el a 322.260 eurót (lényegében a kis- középvállalkozási kör), akkor differenciált kulcsok lépnek érvénybe. Ezt mutatja be a 10. táblázat.

¹¹⁰ <http://www.expatica.com/belgium.asp>

¹¹¹ European Commission [2000]

¹¹² European Commission [2000]

¹¹³ <http://www.liegeonline.be/en/busi/at14.html>

10. táblázat

A társasági nyereségadó nagysága Belgiumban¹¹⁴

Adózás előtti eredmény (euró)	Nyereségadó kulcsa
0 – 24790	28,84 %
24791 - 89240	37,08 %
89241 - 322260	42,23 %
322260 felett	40,17 %

A fenti adókulcsok tartalmazzák az ún. „krízis” adót is, melynek mértéke 3 százalék és a társasági adón felül kell fizetni. 1993-ban került bevezetésre ideiglenes jelleggel a társadalombiztosítási alap hiányának a fedezésére, de a mai napig nem került megszüntetésre. Érvényben vannak beruházási kedvezmények (amelyek alacsony jövedelem esetén továbbvihetők a következő évekre), valamint a belga társaságoknak lehetőségük van a veszteségek korlátlan időre történő elhatárolására is. A kapott osztaléknak akár a 95 százaléka is mentes lehet az osztalékadó alól, ha teljesülnek bizonyos törvényi követelmények.¹¹⁵

Természetesen az általános séma alól vannak kivételek is, nem jogosultak például a kedvezményes kulcsok alkalmazására a befektetési alapok (amelyek nem szövetkezeti formában működnek), vagy az olyan társaságok, amelyeknek 50 százaléknál nagyobb mértékben más társaság(ok) a tulajdonosa(i). A jelenlegi rendszer magas nominális adókulcsa előmozdíthatja az adóelkerülést, esetleg az adócsalást is, ezért a folyamatban lévő adóreform egyik pontja a 33,99 százalékra történő csökkentése, valamint általánosabb szabályrendszer bevezetése.¹¹⁶

3.4.3. Általános forgalmi adó

Fontos kiemelni, hogy 6 százalékos, csökkentett kulcs alá esnek a mezőgazdasági szolgáltatások a 21 százalékos normál kulccsal szemben. A családi gazdálkodók a forgalmi adó szempontjából választhatnak átalányadózást is (ehhez a beszerzéseiknek a törvényben előírt határ alatt kell maradniuk), ekkor nem lesznek VAT alanyok, a beszerzésekben viszont ki kell fizetniük ezt az adót. Ezt orvosolandó, az értékesítési áraikon felül jogosultak törvényileg meghatározott kompenzációra (ez általában az ár százalékában van kifejezve, ennyivel magasabb áron értékesíthetik a termékeiket).

¹¹⁴ European Commission [2000]

¹¹⁵ Bővebben: Claus [2002]

¹¹⁶ <http://treasury.fgov.be/interstaben/Stab4.htm>

3.5. Franciaország adórendszere

3.5.1. Személyi jövedelemadó

A Franciaországban adóügyi illetőséggel rendelkezők¹¹⁷ összes jövedelmük után személyi jövedelemadót fizetnek. A rendszer a Magyarország és Belgium esetében már ismertetett sávossal egyezik meg. **A házaspároknak kötelező közös adóbevallást benyújtani és az általuk elért bevételek összeadódnak, viszont a gyermekek számától függően kedvezőbb adókulcsokkal adóznak.** A különböző adósávokat az alábbi táblázat tartalmazza:

11. táblázat

A személyi jövedelemadó mértéke Franciaországban¹¹⁸

Jövedelem (euróban, kerekítve)	Ráta (%)
0 – 4120	0 %
4121 - 8103	7,5 %
8104 - 14263	21 %
14264 - 23095	31 %
23096 – 37578	41 %
37579 - 46343	46,75 %
46343 felett	52,75 %

Az adómentes jövedelem határa 7620-ra emelkedik 65 éves kor felett. Az adó nagysága az ún. „család kvóciens”-től függ, minél nagyobb a háztartásban élők száma, annál kisebb rátát kell alkalmazni (a család egészére kell számolni, vagyis beletartozik például a 18 év alatti kereső is).

A családi gazdaságok esetében speciális szabályok vannak érvényben. Magán vagy vállalati alapon történő termelés, átlagos számlák (beleértve az adókat is) és több mint 2 éves működés esetén:¹¹⁹

- ahol a számlák összege nem haladja meg a 76300 eurót, ott a következő évben át lehet térni átalányadózásra.
- ha a számlák összege 76300 és 274400 euró között van, akkor a következő évben egyszerűsített szabványos értékelési rendszer¹²⁰ alkalmazható.
- 274400 euró értékű számlaösszeg felett a következő évtől szabványos értékelési rendszert kell alkalmazni.

¹¹⁷ Adóügyi, vagy belföldi illetőségű az a magánszemély, akinek állandó lakóhelye, szokásos tartózkodási helye vagy létérdekének központja Franciaországban található, tekintet nélkül a magánszemély állampolgárságára.

¹¹⁸ Józsa [2002]

¹¹⁹ European Commission [2000]

¹²⁰ Az egyszerűsített rendszer jellemzői:

- a hitelek és adósságok mindössze egyszer, a pénzügyi év végén kerülnek rögzítésre
- a készpénzben kifizetett általános költségek egy részét nem kell számlákkal igazolni
- a különféle állományok értékelése rögzített módon történik
- rögzített átalányadókulcs az utazási költségek elszámolásához. <http://lexinter.net/index.html>

Az átalányadó kulcsait számos tényező befolyásolja, emiatt a rendszer teljes bemutatása túlmutat ennek a tanulmánynak a keretein.

3.5.2. Társasági nyereségadó

A standard ráta 33,33 százalékos. Emellett érvényben van egy 6,3 százalékos pótagó¹²¹, amely nem érinti a Közösség definíciója szerinti kis vállalkozásokat¹²², valamint azokat sem, amelyek 24, illetve 10 százalékos kulccsal adóznak. A pótagót nem a társasági adóalapra, hanem a társasági adó összegére vetítik. **Érdekessége a francia társasági adó rendszerének, hogy a veszteséges vállalatoknak is kell adót fizetniük, mivel érvényben van az ún. minimál adó**, aminek a maximális nagysága 30.000 euró lehet és a forgalmi adóval növelt árbevétel az alapja. A minimál adó összegének meghatározására külön adótábla van érvényben, valamint az összegét a következő évek pozitív adóalapja után fizetendő társasági adóból le lehet vonni.

Az osztalék után 25 százalékos a forrásadó mértéke, ami beleszámít az osztalékot kapó fizetett adójába. A veszteség elhatárolása a belga szabályoktól eltérően csak 5 éves időtartamra lehetséges, bár ha az értékcsökkenés következtében állt elő, akkor bizonyos esetekben itt sincs időbeli korlátozás.¹²³

3.5.3. Általános forgalmi adó

A 19,6 százalékos standard kulcs¹²⁴ mellett 5,5 százalékos csökkentett kulcs vonatkozik a mezőgazdasági termékekre. Mindegyik ráta tartalmaz 0,7 százaléknyi adót, amely egy speciális, mezőgazdasági jóléti büdzsébe áramlik.¹²⁵ Létezik még egy különösen kedvezményes, 2,1 százalékos kulcs is, amit a gyógyszerekre, újságokra és folyóiratokra alkalmaznak.

¹²¹ A 6,3 százalékos pótagó a 3 százalékos kiegészítő adóból és a 3,3 százalékos társadalombiztosítási pótagó összegéből adódik.

¹²² 7,6 millió euró alatti forgalom és legalább 75 százalékban magányszemélyek birtokolják (vagy olyan társaság, amelyik teljesíti ezeket a követelményeket).

¹²³ Bővebben: Józsa [2002]

¹²⁴ Ugyanakkor a tengerentúli francia gyarmatokon ettől eltérő kulcsok vannak érvényben. Például Martinique szigetén az általános kulcs 8,5 %.

¹²⁵ European Commission [2000]

3.6. Az osztrák adórendszer¹²⁶

3.6.1. Személyi jövedelemadó

Ha az egyik házastársra jutó jövedelem nem haladja meg az évi 2180 eurót (vagy ennek a dupláját gyermek esetén), ott a másik házastárs jogosult 364 euró „egyéni kereső” kedvezményre, ami közvetlenül a fizetendő adót csökkenti. Ugyanakkor a házastársak külön-külön adókötelesek, vagyis nincs családi adórendszer. Az alkalmazott kulcsok a következők:

12. táblázat

A személyi jövedelemadó mértéke Ausztriában

Jövedelem (euróban, kerekítve)	Ráta (%)
0 - 3640	0 %
3640 – 7270	21 %
7271 - 21800	31 %
21801 – 50870	41 %
50870 felett	50 %

Az így kiszámított adót csökkentik az adókedvezmények: a 654 euró általános kedvezmény (ami a jövedelem növekedésével arányosan folyamatosan csökken) és a 8270 eurós éves bevételig nem jelentkező adófizetési küszöb kombinációja, a 364 eurós „egyéni kereső” kedvezmény, illetve a további, együttesen maximum 400 euróig terjedő foglalkoztatotti és nyugdíjas engedmény.

Az osztrák gazdák esetében igen fontos szerepet játszik az átalányadózás. Ennek megértése érdekében tisztában kell lennünk a „becsült földértékkel”, ami az alapja sok más adónak is (például a földadónak, vagy ez alapján kerül meghatározásra a gazdálkodók unióihoz történő hozzájárulás mértéke is). A számítások alapja a föld minősége, amit felfelé vagy lefelé módosíthat az adott terület várható terméseredménye. Emellett árnyalja a számítást a jövedelmezőség és egyéb olyan jellegzetességek¹²⁷, amelyek a korábbiakban nem lettek figyelembe véve. **A családi gazdálkodók legalább a 95 százaléka tartozik az átalányadózási rendszerbe, és ennek a körnek hozzávetőleg a háromnegyede a jogszabályok alapján nem fizet be adót a központi költségvetésbe.** Az átalányadózási rendszernek két típusa létezik, a teljes és a részleges átalányadózás.

Azok a gazdálkodók választhatják a teljes átalányadózást, akik nem lépik túl a 65.500 eurós becsült földértéket. Ez azt jelenti, hogy az éves profitot a gazdálkodó a bevételek rögzítése nélkül realizálja, illetve az adófizetés a becsült földérték alapján történik, vagyis az alábbi kategóriákat és rögzített hozamkulcsokat kell alkalmazniuk:

¹²⁶ A fejezetpont Dr. Urban, Christian [2002] adatainak a felhasználásával készült.

¹²⁷ Mint például a mezőgazdasági kultúra.

15.000 euró alatt.....	37 %
15.001 és 36.500 euró között.....	41 %
36.501 és 65.500 euró között.....	45 %.

Az adófizetés ezután az érvényben lévő adókulcsok szerint történik, tehát 10.000 eurós becsült földértéket feltételezve a nyereség 3.700 euró lesz, és ez adózik a megfelelő kulccsal. A jelentős leegyszerűsítések miatt a rendszer nagyon népszerű, ezért sokan csak azért osztják fel a földjeiket, hogy ne lépjék túl a kategóriahatárt. Természetesen az Adóhatóság is tisztában van ezzel, ezért ha a megosztásnak csak az említett pénzügyi oka van, akkor azt nem ismeri el. A fenti összefüggések érvényesek a bérelt földekre is. Az adóév a naptári év, vagyis az átalányadózásra is csak az év elején lehet áttérni.

Az erdők esetében is létezik a rendszer, bár a „számított erdőérték” metodikája eltér a termőföld esetében ismertettől. Viszont a kategóriák szerinti adózás azzal megegyezően működik:

7.500 euró alatt.....	40 %
7.501 és 11.000 euró között.....	50 %
11.000 euró felett.....	készpénz alapú elszámolás.

A szőlő esetében 0,6 hektár alatt alkalmazható a teljes átalányadózás. Ausztriában ugyanakkor nagyon népszerűek az ún. vidéki fogadók („Buschenschank”), ahol a termelők a saját boraik mellett házi készítésű ételeket is kínálnak. Lényegében komplett vendéglátásról van szó étel-ital és szállás biztosításával. Ebben az esetben nem jogosult a termelő az átalányadózás alkalmazására, mivel a jövedelme döntően nem a mezőgazdaságból származik.

A részleges átalányadózást azok választhatják, akiknél a becsült földérték meghaladja a 65.500 eurót, de csak addig, amíg nem kötelezettek a könyvelésre. Ez a rendszer speciális, készpénz alapú nyilvántartásra épül. Az üzleti számlák 70 százalékát vélelmezi a rendszer kiadásoknak, amibe beletartoznak az eladás, bérlet költségei, az egészségügyi hozzájárulás, illetve akár a hitelek után fizetett kamat is. A teljes átalányadózással szemben viszont a gazdálkodónak bevételeit nyilván kell tartania, vagyis a jövedelme ebből pontosan meghatározható. Az átlépés lehetséges a másik rendszerbe. Ekkor lényegében egy mérleget kell készíteni az átmeneti periódusra, aminek a valóságtartalmáért hét évig felelősséggel tartozik a gazdálkodó.

3.6.2. Társasági nyereségadó

A társasági nyereségadó – a korábban bemutatott országokhoz hasonlóan itt is – a belföldi illetőségű társaságok összes és külföldi illetőségűek Ausztriából származó jövedelmére vonatkozik. Az adó mértéke 34 százalék. Kivételt képeznek többek között az Osztrák Államvasutak, non-profit, jótékonyági vagy vallási szervezetek, illetve bizonyos, az agrárszférában tevékenykedő szervezetek. Ez utóbbiak konkrétan **a családi gazdaságok által létrehozott vállalkozások.**

Amennyiben nem mezőgazdasági termékeket értékesítenek, akkor számukra is 34 százalékos az adó, de ha kizárólag agrártermékeket, akkor 0 %, vagyis nem kell nyereségadó fizetniük. Ha a nyereség kiosztásra kerül (ez már független attól, hogy mit értékesítenek), valamint meghaladja a fejenkénti 1000 eurót, akkor az adó mértéke 25 %.

Ausztriában is érvényben van „minimál” adó, aminek a nagysága a vállalat formájától függ, így például Kft esetén 1750, Rt-nél pedig 3500 euró. Természetesen a későbbi pozitív adóalpnál az így befizetett összeg levonható a fizetendő adóból.¹²⁸ A veszteségek elhatárolására korlátlan ideig van lehetőség, míg az osztalékfizetést 25 százalékos forrásadó terheli.

3.6.3. Általános forgalmi adó

Ausztriában a forgalmi adó közös adó, vagyis az ebből befolyó bevétel felosztásra kerül a szövetség, a tartományok és az önkormányzatok között. A forgalmi adó a következő értékesítésekre terjed ki:

- azon termékek és egyéb szolgáltatások, melyeket egy vállalkozás belföldön, térítés ellenében a vállalkozása keretében értékesít;
- saját fogyasztás;
- a vámtörvény értelmében behozott áruk.

Az adó alapja termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás esetén az ellenérték (ellenszolgáltatás), amelybe a járulékos költségek is beletartoznak; saját felhasználás esetén a dolgok részértéke vagy a használatára eső költség; behozatalnál alapvetően a behozott áru vámértéke (a járulékos költségekkel együtt).

Az osztrák rendszerben a magyarhoz hasonlóan két fajtája van az adómentességnek. A valódi adómentesség nem érinti az előzetesen felszámított adó levonási jogát (például az export esetében), míg a hamis adómentesség ennek az elvesztéséhez vezet (például a pénz- és tőkeforgalom meghatározott tételei).

Négy különböző adókulcs van használatban:

- 20 százalékos normál adótétel - minden olyan forgalomra vonatkozik, melyre sem másik adótétel, sem adómentesség nincs megállapítva;
- **10 százalékos csökkentett adótétel – főként élelmiszeripari, mezőgazdasági és erdőgazdálkodási termékek stb. esetén;**
- **12 százalékos speciális csökkentett adótétel – kizárólag a termelő által értékesített termékekre, főleg a borokra;**
- 16 százalékos speciális adótétel – a vámszabad területnek számító Jungholzi (Tirol) és Mittelbergi (Kis Walser völgy) illetőségű vállalkozók e területre vonatkozó forgalma esetén.

¹²⁸ Bővebben: Répássy [2002]

A forgalmi adó szempontjából is kedvező helyzetben vannak az osztrák gazdák. Ameddig nem kell könyvelést vezetniük (ebbe a körbe tartozik legalább 95 százalékuk), addig az output adója 12, míg az inputé 10 százalék. A speciális ÁFA és a csökkenthető input oldali adók következtében elmondható, hogy a legtöbb esetben egyáltalán nem fizetnek forgalmi adót.

Amennyiben a családi gazdasági formában működő vállalkozás vagyonértéke kevesebb, mint 150.000 euró és bevételei (végső felhasználók részére történt értékesítés) nem érik el a 400.000 eurót, akkor a 10 százalékos ÁFA-t ki kell mutatni, de nem kell befizetni. Ha a vagyonérték és a bevételek is meghaladja az előbb említett határokat, akkor a kimutatott ÁFA-t be is kell fizetni a központi költségvetésbe. Ha a vállalkozás nem végső felhasználóknak értékesít, akkor a fizetendő ÁFA mértéke 12 %.

Összefoglalás

Az adózás elméleti kérdéseinek áttekintése segítséget nyújthat a gyakorlati problémák értelmezéséhez. Az optimális adózás elméleti ajánlásai azonban nem minden esetben alkalmasak a gyakorlatba történő átültetésre. Különösen így van ez a mezőgazdasági esetében, ahol leggyakrabban ellentétes a keresleti és a kínálati struktúra szerkezete. Az optimális adózás kritériumainak nem felel meg a magyar adórendszer, leginkább a túlzott újraelosztás és a munka keresleti oldalát sújtó magas terhek miatt. Az uniós példa azonban világosan megmutatta, hogy ott sem optimálisak a laza halmazként felfogható nemzeti adórendszerek, vagyis sokkal inkább előtérben vannak az elméleti ajánlásokkal szemben a gyakorlatiak. **Nem az optimális, hanem az adott helyzetre optimalizált rendszer a kívánatos.**

Gyakorlati oldalról megközelítve a kérdést jelentősen eltérnek a három, részletesen bemutatott adónem esetében az eddigi eredmények. A Külügyminisztérium szerint a közvetlen adózás területén nem lehet előrelépésről beszélni.¹²⁹ Mindenképpen alakítani kellene a személyi jövedelemadó rendszerén, mivel a túlzott progresszivitás ösztönzi a jövedelmek eltitkolását. Borszéki [1991] már több mint 10 évvel ezelőtt kimutatta, hogy a személyi jövedelem adóztatása lényegesen nagyobb, mint a Közösségben, de azóta sem történt ezen a területen pozitív változás. A bemutatott elemzések alapján elmondható, hogy **a személyi jövedelemadó kapcsán meglévő versenyhátrányunk tovább nőtt, a GDP növekedését meghaladó (reál)bőrnövekedés pedig önmagában is komoly probléma.** Emellett az egyre közelebb kerülő uniós csatlakozás miatt minél hamarabb ki kell dolgozni a szabályokat azon jövedelmekre, amelyeket a helybeli lakosok egy másik tagországban keresnek meg.

Az Unión belül nincs egységes előírás a kulcsok nagyságát, valamint az adható kedvezmények körét és mértékét illetően, vagyis ez országunk csatlakozása után is nemzeti hatáskörben marad. Mivel az átlagos adóterhet nézve az európai élmezőnyhöz tartozunk, így a jövőben ennek a csökkentése lenne kívánatos, aminek leginkább versenyképesség és beruházásösztönzés szempontjából van jelentősége.¹³⁰ **Az Unióban mindazonáltal kitüntetett szerepe van a diszkriminációmentes elbánásnak és a kettős adóztatás elkerülésének, amire komolyan oda kell figyelni.** A Bizottságnak elsősorban a versenyt torzító adókedvezményekkel van problémája. Az erről szóló jelentés alapján a csatlakozásra váró országok közül mindössze Észtországban és Lettországon nincsenek érvényben az uniós belső piacot sértő vállalati adókedvezmények. A leginkább elmaraszt országok Lengyelország, Litvánia és Málta. Magyarország esetében mindössze két jogszabályt kifogásolnak, mégpedig az off-shore cégekre és a holdingokra vonatkozót. Az előbbi esetében már sor került a törvénymódosításra

¹²⁹ <http://www.kum.hu/euint/2002orszagjel-magyar/2002orszagjelmagy-5.htm>

¹³⁰ Ez elsősorban regionális kérdés, mert a befektetőkért folyó verseny az egymáshoz közeli régiók között folyik.

(2005-ben megszűnik az off-shore cégek speciális adózása), míg az utóbbinál még nem született kompromisszum.

A társasági nyereségadó kapcsán nagyon szűk a kormányzat mozgástere, mivel a kedvezmények jelentős részét a külföldieknek nyújtott, több éves kötelezettségek teszik ki. A fennmaradó kisebb rész pedig olyan elemeket tartalmaz (például a kiemelt térségek adókedvezménye), amelyeknek a megvonása hatalmas társadalmi ellenállásba ütközne. Az adókedvezmények fenntartása¹³¹ eddig sem elsősorban költségvetési kérdés volt, mert az így kieső adóbevételek nem voltak számottevőek. Az elkötelezettség megvan a kedvezményeket, illetve a harmonizációt tekintve is, bár ezek az érdekek bizonyos esetekben ütközhetnek egymással. **A társasági nyereségadóval kapcsolatban** nincsen konkrét EU ajánlás, vagyis **nincs meghatározva minimumkulcs**.¹³² Az Európai Unióval összehasonlítva azonban látható, hogy **a magyar társasági adó kulcsa nagyon alacsony**, ami erős ösztönző erő lehet további cégek számára, hogy itt létesítsenek telephelyet. Az ilyen jellegű versenytorzítás nem elfogadható az Unión belül és Magyarországot „adóparadicsomnak” tartják. Mindazonáltal tény, hogy Írországból még ennél is alacsonyabb a kulcs, ami a külföldi tőkebefektetések egyik legfontosabb mozgatórugója. Az egységesítést szolgálja az adóügyi kérdésekben a vétőjog eltörlését célzó uniós alkotmánytervezet, aminek Írország a leghevesebb ellenzője, mivel ezzel elvesztené a befektetők kiemelt érdeklődését. A társasági nyereségadó nagysága határozza meg, hogy a multinacionális cégek, vagy inkább a hazai vállalkozók kerülnek előtérbe a piacon. **Kis, nyitott gazdaság révén véleményünk szerint minimum középtávon az előbbire kell a hangsúlyt helyezni, vagyis a relatíve kedvező befektetői környezetet továbbra is meg kell őrizni.**

A 2003-ban bevezetésre került egyszerűsített vállalkozói adó a belőle származó bevételek alakulását nézve sikeresnek bizonyult, bár azt komolyabban meg kell majd vizsgálni, hogy ezáltal mekkora kiesés következik be a többi adónem esetében. Az éva-ra az Európai Unióban is lehetőség lesz, viszont a mezőgazdasági termelők számára nem jelent versenyképes adózási alternatívát.

A fejlett országok adórendszereinek vizsgálata egy általános eredménnyel szolgál: hosszabb időtávot nézve mind a lakossági, mind a társasági adókulcsok csökkenő, míg az adóalapok növekvő tendenciát mutatnak. Nekünk is ezen az úton kell haladnunk. Mindazonáltal érdekes vonása a magyar rendszernek, hogy minél magasabb az adókulcs, annál nagyobb az adóelkerülés és –csalás (például amikor 18 százalékosra csökkent a társasági nyereségadó kulcsa, akkor nőttek a bevételek). Ezt is figyelembe kell venni az esetleges változtatásnál. **A személyi jövedelemadó rendszerével összehasonlítva azonban látható, hogy a mezőgazdasági tevékenységet folytató társas vállalkozások adófizetési kötelezettsége nagyobb, mivel kevésbé élhetnek**

¹³¹ Például a 10 milliárd forint feletti befektetések adókedvezménye.

¹³² Az OECD-nél viszont 10 százalék a minimális elvárás, mivel szerintük az ennél alacsonyabb adókulcsnak már káros következményei lennének.

kedvezményekkel, illetve sajátos lehetőségekkel, vagyis az adóterhelés nem független a termelési formától. Ennek Magyarországon azért van kiemelt fontossága, mert a társas vállalkozásoknak a mezőgazdasági termelésben betöltött szerepe felülmúlja az uniós átlagot. A bemutatott országok példája alapján látható, hogy erre van mód és lehetőség, így Franciaországban a vállalati alapon működő családi gazdaságok átalányadóztatása, vagy Ausztriában a családi gazdaságok által létrehozott vállalkozások mentessége a társasági adó fizetése alól, ha kizárólag agrártermékeket értékesítenek. Véleményünk szerint megfontolható lenne a „minimál” adó bevezetése is, ami csökkentőleg hatna a fantomcégeknél megfigyelhető alapítási kedvre. Ugyanakkor vitathatatlan, hogy a versenyképesség szempontjából a társasági adónak komoly jelentősége van. Emellett az Európai Bizottság Quest II-es modelljének segítségével számszerűsítésre került az is, hogy **a GDP-re a vállalati szektort érintő adók csökkentésének van a legnagyobb hatása.**

A forgalmi adó szempontjából kiegyensúlyozott adószerkezet megvalósításához szélesíteni kell az adóalapot, másrészt szűkíteni a preferenciákat (és szigorúbban szabályozni). Az első kiigazítások főleg a második kritériumnak mondtak ellent, pedig ez az egyik legfontosabb jellemzője az EU forgalmi típusú adórendszerének (például a közérdekű szolgáltatás is csak akkor lehet tárgyi adómentes, ha közjogi szervezet nyújtja). Az utóbbi időben már jobban előtérbe került ez a törekvés, amely közvetve magában hordozza a rendszer mechanizmusának könnyebb áttekinthetőségét és a fizetési kötelezettség egyszerűbb kiszámíthatóságát is. Az ÁFA szempontjából legkényesebb terület a normáltól eltérő kulcs(ok) alkalmazása, amiben sokat léptünk előre. A nulla kulcs eltörlése 2004-ben következik be, de a külföldiek részére az adóvisszatérítés még nem teljesen megoldott.¹³³ Összességében elmondható, hogy **az acquis alapstruktúráját nézve a hazai ÁFA rendszer megfelelő.**¹³⁴

A legnagyobb előrelépés az adóalap szélesítésével kapcsolatban történt, mivel szélesebb lett az adófizetési kötelezettséget eredményező tevékenységek köre (például az apport vagy az előleg utáni ÁFA fizetési kötelezettség; az ellenérték részévé váltak az államháztartási támogatások; stb.). Az adóbevételek növekedést eredményezi emellett a kedvezmények csökkentése is (például a cégautó vásárlásakor megfizetett forgalmi adó, illetve a működtetés során felhasznált üzemanyag ÁFA-ja nem vonható le, vagy a szervízdíj ÁFA-ja már nem visszaigényelhető). A gazdasági helyzet kedvező alakulása (belső és külső államadósság csökkenése, stabil befektetői bizalom, egyszámjegyű infláció, stb.) elősegítette a tisztánlátást és tervezhetőséget, melynek révén az általános forgalmi adó – egyre növekvő szerepe mellett – a költségvetés stabil és egyben legfontosabb bevétele lett. Mindazonáltal **a kereskedelmi szektor lefelé rugalmatlan**

¹³³ A másik fontos közvetett adónem, a fogyasztási adók területén tovább folytatódott az adószintek harmonizációja. Ennek a keretében emelkedett például a cigaretta és az alkohol fogyasztási adója is.

¹³⁴ Ez igaz a fogyasztási adóra is.

árpolitikája miatt¹³⁵ véleményünk szerint nem lenne célszerű az ÁFA terhelést növelni, mert az nagy valószínűséggel az árszínvonal általános emelkedését eredményezné. A forgalmi adót illetően sincs érvényben kötelező előírás az EU részéről. Elvárás viszont, hogy a normál kulcs 15-25, a kedvezményes pedig 5-12 százalék között legyen. Az uniós irányelvekkel ugyanakkor ellentétes a luxus és a „0” kulcs alkalmazása, így ez utóbbi eltörlése teljesen EU konform lépés. A magyar rendszer összességében megfelelő, bár a kulcsok az európai maximumot képviselik. Az Unión belül bekövetkező esetleges összehangolt átalakítás emiatt számunkra a kulcsok csökkentését jelentené.

Nincs előrelépés az adminisztrációs együttműködés és a kölcsönös segítségnyújtás területein sem. Az információs technológia (IT) fejlesztése ebből a szempontból elodázhatatlan, hogy lehetőség legyen az elektronikus adatok kölcsönös lekérdezhetőségére. A Központi Kapcsolatok Irodája (CLO – Central Liaison Office) például egy olyan speciális IT rendszert használ, amit külön be kell szerezni és fejleszteni. Az ezzel kapcsolatos első tesztfuttatások tavaly szeptemberben kezdődtek meg.

A gazdaságpolitikai különbségek hatására eltérő megoldások lehetnek célravezetők, ráadásul a stabilizációs céloknak is külön-külön kell megfelelnie a tagországoknak, és ez utóbbiak akár időszakonként is megváltozhatnak.¹³⁶ Az EU adózási szempontú vizsgálatának általános eredménye, hogy nem lehet egységes adópolitikáról, és még kevésbé egységes adórendszerről beszélni, így hazánk adórendszerét nem lehet pusztán az eltérések alapján megítélni, mivel nem létezik olyan egységes rendszer, amihez hasonlítani lehetne. Ajánlás szintjén megfogalmazásra kerültek sarokszámok, de a gyakorlati megvalósítás jelentős eltéréseket eredményez, ami véleményünk szerint még hosszú ideig nem fog megváltozni.¹³⁷ Erre irányuló kezdeményezés az EU alkotmánytervezete a vétőjog megszüntetéséről adózási ügyekben, amelynek a fő támogatója Németország és Franciaország, míg elsősorban Írország¹³⁸ és Nagy-Britannia ellenzi.

A mezőgazdaság szempontjából a bemutatott példák alapján látható, hogy az ágazatra nem külön törvények vonatkoznak, hanem az egyes országok – elsősorban a magántermelők és a családi gazdaságok tekintetében – az adott törvényeken belül veszik figyelembe a szektor szerepét és speciális helyzetét, illetve ehhez kapcsolódóan az ebből élők jövedelmeinek stabilizálását, a megfelelő

¹³⁵ A korábbi évek tapasztalata alapján leszögezhető, hogy egy-egy adókulcs csökkentése nem vezet automatikusan árcsökkenéshez, míg fordított esetben, vagyis az adókulcs emelésekor viszont biztosan nőni fog az ár.

¹³⁶ Az Európai Unióban – az erre irányuló törekvések ellenére – eddig csak az agrárpolitikákat sikerült egységesíteni.

¹³⁷ A bevételek biztonsága az EU-ban is fontos szempont és elsősorban a vállalt közfeladatoktól függ. A skandináv országokban ez hagyományosan magas, így ott törvényszerűen magasabb a költségvetésen keresztül történő újraelosztás is.

¹³⁸ Nyilvánvalóan gazdasági érdekek állnak mögötte, vagyis a kedvező befektetési környezet további fenntartásának az igénye.

életkörülmények biztosítását. **Tény, hogy a mezőgazdaság adóterhei Európában sokkal alacsonyabbak, mint a többi szektoré.** Az ÁFA kulcsok kisebbek, mint a normál (például: Belgium 6↔21, Németország 7↔16, Lengyelország 7↔22). A személyi jövedelemadó, szociális hozzájárulások és a nyereségadó szintén alacsonyabbak. **Ha a támogatásokat is figyelembe vesszük, akkor a nettó adórátá negatív is lehet!**

A magyar és uniós (elsősorban a részletesebben bemutatott osztrák) magántermelőket érintő adózási szabályok között, amint azt láthattuk, igen sok hasonlóság van. **A rendszer lényege, hogy gyakorlatilag adómentes feltételeket teremt a gazdák számára.** Mindamellett nem lehet figyelmen kívül hagyni a mezőgazdasági termelés kockázatos voltát, magas eszközigényét és alacsony jövedelmezőségét sem. **A fejlett piacgazdaságú országok ezeket a kedvezőtlen körülményeket az adózáson keresztül, konkrétan az adó mértékének a csökkentésével és különféle kedvezményekkel igyekeznek mérsékelni.** A **Közös Agrárpolitika előírásai ezáltal megkerülhetők nemzeti szinten az egységes adózási rendszer hiányában.** Sarkalatos pont a termelési szerkezet is, mert nincs akkora súlya az egyéni gazdálkodókra vonatkozó kedvező szabályoknak, ha a termelésben a társas vállalkozások vannak túlsúlyban.

Létezik optimális adószint a mezőgazdaság számára? A döntés alapvetően a politikai preferenciáktól függ, viszont mindenképpen figyelembe kell venni, hogy ha a magyar szabályok (törvények) nem teremtenek egyenlő (vagy nem lényegesebb rosszabb) feltételeket a mezőgazdaság számára, akkor a rendkívül kedvező adottságok ellenére sem lehetnek a hazai gazdálkodók versenyképesek az Európai Unió piacain. A megoldás – amint azt a bemutatott uniós példák is mutatták – a saját kezünkben van, mivel a speciális szabályok megalkotása és működtetése az uniós csatlakozás után is valószínűleg még hosszú ideig módunkban áll. Ameddig nem valósul meg a teljes jogharmonizáció¹³⁹ (vagyis amíg az adózással kapcsolatos döntések egy része nemzeti szinten marad), addig lehet és ki is kell használni az ebben rejlő lehetőségeket. Az ellenállás elsősorban a nemzeti kormányok részéről figyelhető meg. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a bevételi oldal átalakításához először a kiadási oldalon kell változtatni.

Egy friss felmérés szerint¹⁴⁰ (ezres minta alapján) az Európai Unióban minden harmadik vállalatvezető támogatná az adókulcsok harmonizálását. A támogatottság tagországonként különböző: a magasabb átlagos adóterhű országokban természetesen magasabb (például Olaszország), míg a kisebbet alkalmazók esetében alacsonyabb, mivel az számukra valószínűleg egyszeri adóemelést jelentene (például Nagy-Britannia). Viszont még ez utóbbi országok esetében is minden negyedik vállalkozó támogatná az egységes adórendszer bevezetését. A tanulmány eredményei azt sugallják, hogy a lakosság és az üzleti szféra szintjén megvan az

¹³⁹ Ami például a támogatási rendszerrel kapcsolatban már megtörtént.

¹⁴⁰ Egységes európai adórendszer lesz? www.euro.hu

igény az egységesítésre és az ebből adódó könnyebb áttekinthetőségre. Az azonban kérdéses, hogy az erre vonatkozó alkotmánytervezetet milyen formában és főleg mikor sikerül létrehozni, illetve a gyakorlatban alkalmazni.

Summary

The taxation of capital income in Hungary and the European Union from the perspective of agriculture

Providing an overview of theoretical background on capital income taxation will help in the interpretation of every day practical problems. However, sometimes it is the case that the theoretical approach to optimal taxation is not suitable to be implemented in everyday practice. This is particularly true in agriculture, where the structure of supply and demand is unbalanced. The currently used taxation system in Hungarian is generally inadequate to the optimal taxation criteria, with particular problems in excessive redistribution and high tax rates set on capital earnings. Examples taken from the European Union show that flexible national taxation systems are not optimal either, and criticism has been raised that tax schemes working well in theory come to the fore of practical implementation. **Thus, the aim is not to adopt a theoretical optimal system but to create an optimised tax scheme which is suitable for a particular situation.**

The study takes a practical point of view when introduces three commonly used taxation schemes in Hungary. According to the Ministry of Foreign Affairs, there have not been substantial improvements in the area of capital income taxation in Hungary. In any case, there is a need to change of personal income tax schemes and develop more sufficient ways for fighting tax evasion. Borszéli (1991) had emphasised the fact that ten years ago that personal income tax was substantially higher in Hungary than in the EU, but improvements have been recorded since then. Based on the analysis, **we can say that our competitive position regarding personal income tax has been further weakened. Not even mentioning that particular problem that real wage increases exceed GDP growth rates in Hungary.** Furthermore adapting tax laws in the areas of working abroad or having additional income from abroad would be particularly important since we are planning to join an increasingly integrated capital market.

There are no unified tax rates within the European Union, member states are entitled to define the rate and the type of tax exemptions themselves. Thus, it cannot be said that Hungary has a blueprint that it can follow. However, in order to improve our competitiveness and encourage investment decisions, **it would be necessary to decrease tax burdens** (current taxation level is one of the highest within the EU). **The avoidance of discriminatory taxation and dual income tax regimes are both taken into serious considerations and regulated within the EU, therefore we also need to take these rulings into account when adapting our tax laws.** The committee primarily raised objections against the use of distorting tax exemptions. The committee report highlights that amongst countries waiting for accession only Lithuania and Estonia do not employ corporation tax exemption which are offending EU regulations. Poland, Litvania and Malta are amongst counties which are most lagging behind regarding harmonisation efforts. In terms of

Hungary, objections were raised against two particular taxation laws, which are concerned with the special taxation for off-shore companies and holdings.

While in the first instance taxation laws has been adapted to EU standards (special taxation laws are applying for off-shore companies will be ceased in 2005). In the later case there has not been final compromise reached yet.

Government ruling regarding corporate income tax has limited scope, since targeted tax preferences primarily aimed at foreign investors and incorporates with special obligations for several years. A smaller proportion of the corporate income tax includes elements such as taxation for special rural areas. The withdrawal of tax allowances from such areas would probably generate social opposition. Although keeping up tax allowances and exemptions did not particularly generate revenue losses in the budget, the harmonisation efforts in Hungary and the tax allowances used are not always in line with EU regulations. **Regarding corporate income tax there no particular blueprint or basic rates exists** within the EU. However, if we compare the Hungarian and EU practices, we can note that **the rate of corporate tax is much lower** and it is likely to prompt foreign companies to set up a subsidy in Hungary. It creates competition distortion and in many cases Hungary is labelled as “taxation paradise” by the EU. We can however point out that there are other countries, like Ireland where the rate of taxation is lower than in Hungary, which represents a primary tool for encouraging the inflow of foreign investments. Amongst EU harmonisation proposals there is a suggestion for the withdrawal of the veto of member states. In the case of Ireland (opposition in the proposal) this would mean loosing the interest of several larger investors, where the rate of corporation tax is adjusted to targeted investors within a market i.e. preference for multinationals over local companies. **As Hungary being a small open economy, we believe that it would be also our interest to create a relatively favourable taxation system to attract foreign investments in the medium-term.**

We could say that the revenue income from the flat-rate taxation scheme introduced in Hungary in 2003, was a success. However, further investigations need to be conducted to evaluate the success of the flat-rate taxation in relation to revenue income from other schemes. It seems that opportunities will exists within the EU to continue using the flat-rate taxation scheme, however it will not provide the most favourable and competitive taxation option.

If we look at the taxation schemes of developed countries as a whole, a similar pattern can be noted in the long run; where both personal and corporate tax rates are tend to be falling while assessable income is on the increase. This would be the right trend to follow for Hungary as well. However, there is a unique feature of the Hungarian tax system which is worth noting; it is likely that higher taxation rate will be coupled with higher tax evasion (for example when corporate tax rates were reduced to 18%, the level of income had increased). This trend needs to be taken into account when adopting tax laws. **If we compare the corporation tax scheme with the personal income tax one within agriculture, however we can note that the tax burden on agricultural**

corporations are higher, since they have less tax allowances and the level of taxation is not independent from the type of production. This is particularly important, since the production role of agricultural companies in Hungary outnumbers the EU average. As illustrated by the examples taken from different countries the opportunities are given to develop suitable taxation schemes for agriculture. For example the use of flat-rate taxation of entrepreneur producers in France, or the exemption from tax liabilities of Austrian entrepreneur producers if they are exclusively dealing with marketing and sales of agricultural produces. In our opinion it would be worth considering the introduction of a minimal tax scheme as well which would have a positive impact on the appearance of “false companies”. At the same time, it is a fact that, the corporate taxation scheme has an important role to play in the creation of a competitive market place. Besides these points, the Quest II model used by the European Committee has numerical evidence that **decreasing corporate tax burdens have a substantial role in shaping of the national GDP.**

In order to develop a well structured tax system, on one hand the base rate of the value-added taxation (VAT) will need to be widened, on the other hand however it would be important to limit the allowances (more strict ruling is necessary). Although, the proposed adjustments do not always agree with each other, this represents the most important characteristic of the VAT system utilised in the EU (for example public services can only enjoy tax exemptions if it has been provided by public institutions). More and more similar kind of efforts are coming alive today, which also helps in the creation of a transparent tax system where tax liabilities can be calculated with a greater ease. In terms of adjusting the base rates of VAT, Hungary has made the necessary corrections. The cease of zero base rates will come to force in 2004. We have however not solved the problem of reimbursement of tax for foreign citizens. In summary, we can say that **the Hungarian value-added tax scheme is compatible with the foundation laid down by the *acquis communautaire*¹⁴¹.**

The fastest development in adopting the Hungarian tax systems can be noted in the area of widening the assessable income basis, since more business activates are becoming liable for tax payments (such as VAT payments after advance payments; state supports become part of the compensation etc.). Increasing revenues from tax payments also derive from the number of decreasing allowances (at the purchase of a company car VAT must be paid as well as after the not used fuel or service charges). The favourable economic conditions (the decreasing internal and external national debt, the stable investor optimism and the falling inflation) have participated in the planning and the creation of a transparent tax system, were the value-added tax not only plays an important role but it also became the primarily tool for increasing government revenues. Nevertheless, **we would not recommend increasing the VAT burden in the commercial sector, since the price inelasticity**

¹⁴¹ Also true for the consumption tax

probably would result in higher prices¹⁴². Although, the European Union does not provide a blueprint for value-based tax scheme, it required to set the normal rate between 15 and 25 percent and the preferential rate between 5 and 12 percent. The use of “luxurious” and “zero” rates are not compatible with the EU guidelines, therefore the cancellation of the later one is according to EU conform. On the whole, the Hungarian VAT system is compatible with EU requirement; even so the base rates are representing the European maximum. Thus, any harmonisation efforts within the EU would probably result decreasing rates within tax schemes.

There have not been any developments in the area of integration of administrative systems. Improvements of the current information technology systems must be primarily importance in order to be able to exchange data with the EU. The Central Liaison Office for example uses a special technology which needs to purchase and develop separately. The first mock setups and testing were started last September.

Within different economic environments, it is likely that different solutions will be deployed in order to optimise tax systems. Furthermore tax schemes of the member states need to correspond with the stabilisation effort, which can be rather volatile even within a short period¹⁴³. **We can conclude, after the analyses of the capital income tax schemes of the EU, that there are no unified tax regimes and blueprints for optimal tax system exits, thus we can not simply compare the Hungarian system with the existing ones and analyse the differences.** Although the study provides some basic theoretical recommendations, it is likely that by using these calculations would not generate consistent results in the short-term. The cease of veto rights of member states is one of the initiatives of the European Union to provide a solution to this problem. While Germany and France are in support of the initiative, Ireland and the UK are in opposition.

From the perspective of agriculture, based on the examples introduced in the study, it is clear that there are no separate tax laws exists for each specialised area of production, but rather each member states look at the special position of the individual and entrepreneur producers within the framework of the tax system. Trying to optimise the given legal framework to create a balanced income position for producers and allow them to create a suitable living environment. **Most of the VAT rates in the EU are smaller than the normal standard** (for example in Belgium 6↔21, in Germany 7↔16 and in Poland 7↔22). The level of taxation is also lower in the areas of personal income tax, social contributions and corporate taxation. **If we take into account subsidies as well, the net taxation rate could be even negative on the whole.**

¹⁴² Based on earlier experiences, decreasing VAT rates not automatically results lower prices, while increasing VAT rates is very likely to contribute the development of a higher pricing structure

¹⁴³ Despite serious aims to integrate effort within the EU, the only area where it has been successful is the agricultural integration through the CAP reform

We can conclude, that there are some similarities between taxation laws utilised in Hungary and the EU (primarily the Austrian situation was introduced) concerning individual and entrepreneurial producers. **The essence of this system is that it practically provides a taxation free/eased environment for individual producers.** Despite this fact, we must not forget that agriculture is a risky business with high investment requirements and lower profitability. **In more developed market economies these unfavourable conditions are controlled through the adjustments or decrease of tax rates and through the introduction of different kind of tax allowances. Therefore at national level the requirements of the Common Agricultural Policy can be circumvented in the lack of a unified taxation system.** Another fundamental area is the production structure. Preferential allowances for individual producers do not have a substantial weight if there are more companies and cooperation involved in the production process than individual producers.

Are there any optimal taxation level exists in agriculture? The final decision is based on political preferences; however it must be taken into account that if the Hungarian taxation system do not provide equal (or somewhat worse) opportunities for agricultural producers our competitiveness within the single market will not be adequate. The solution – as introduced through examples taken from other member states – is in our own hand, since we are going to have the opportunity to develop and reinforce special legislations even after our accession to the EU. Until the decision making in tax legislation stays at national level (until full harmonisation), we need to utilise the hidden opportunities arising from this situation. We also need to take into account that increasing revenue incomes from taxations will require restructuring on the expenses side as well.

According to the latest research results¹⁴⁴ (based on thousand) every third CEO within the EU would support the harmonisation of tax rates. The level of support is vary amongst member states: countries where taxation burdens are higher like in Italy are favour for, while in countries that employ tax rates (like in the UK) in lesser degree, this would bring a single increase in tax and therefore are opposition of the harmonisation efforts. However, even within the later group every fourth entrepreneur would support tax harmonisation. The conclusion of the study suggests there harmonisation efforts would be welcomed by both population and business segments and would result in a more transparent tax system. However, it is still questionable in what format and by when would a draft constitution be ready or implemented in practice.

¹⁴⁴ Integrated the European tax systems? www.euro.hu

Kivonat

A tanulmány az adózás elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozik. Az Európai Unió szabályozásának általános elemzése rávilágít, hogy ezen a területen nincsen nagy lemaradásunk, a magyar adórendszer nagymértékben konform az uniós törvényekkel. A kiválasztott tagországok és a magyar mezőgazdaság adózási sajátosságainak az összehasonlítása megmutatja, hogy ezt a szektort kiemelten kezelik mindenütt, mindhárom bemutatott adónem (személyi jövedelemadó, társasági nyereségadó és általános forgalmi adó) tartalmaz erre nézve kedvezményeket. Amíg nem történik meg az adózás teljes harmonizációja az Európai Unióban, addig érdemes és ki is kell használni az adópolitikák adta nemzeti mozgásteret. Mivel az adórendszerek mindig az adott tagország gazdaságpolitikai célkitűzéseinek a függvényei, így ilyen jellegű konvergenciára nem számítunk a közeljövőben.

Abstract

The study looks at both theoretical and practical elements of the taxation of capital income. After summarising findings from the EU practice, the study concludes that on the whole, the Hungarian tax system is compatible with EU requirements. All three taxation schemes (personal income tax, corporation tax and value-added tax) introduced in the study are specially treated and incorporate agricultural allowances in all selected and examined countries as well as in Hungary. Until a full tax harmonisation is not completed in the European Union, it would be worth for Hungary to utilise national opportunities when developing tax legislation schemes. Since a preferred taxation system is the reflection of a member state's political and economic objectives, it is unlikely that such a convergence will come to life in the near future.

Irodalomjegyzék

1. 2003 eva kérvényt utasítottak el. <http://ma.hu/page/hir/ad/0/26397/1>
2. A magyar bérek adóterhelése magas. <http://www.cliffordchance.hu/e-lextax>
3. **Alvincz József** (2000): Az állami támogatások és elvonások alakulása a magyar élelmiszer-gazdaságban. Gazdálkodás, XLIV. évfolyam 2. szám
4. **Alvincz József – Guba Mária** (2003): Az egyéni mezőgazdasági termelők jövedelmének adóztatása. Agrárgazdasági Tanulmányok, 2003/3. szám. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
5. **Alvincz József – Mizik Tamás** (2003): A magyar és az osztrák mezőgazdaságban élők helyzete az adózás szempontjából. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, kézirat.
6. **Balogh László – Turján Sándor** (1996): Államháztartás. Tatabánya: Tri-Mester Bt.
7. **Bana Péter** (2003): Német adócsökkentés már 2004-ben. Napi Gazdaság, 2003. június 30.
8. **Borszéki Éva** (1991): Az adóztatás és a közteherviselés összehasonlító elemzése. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet.
9. **Borszéki Éva – Harza Lajos – Mészáros Sándor – Varga Gyula** (1988): Árak, adók és támogatások az élelmiszer-gazdaságban. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
10. **Bradbury, Bruce** (1999): Tax theory and targeting. SPRC Discussion paper No. 100, Sydney.
11. **Brassley, Paul** (1997): Agricultural Economics and the CAP. Blackwell Science Inc.
12. **Claus Ágnes** (2002): Belgium adórendszere. Adó 2002. 9. szám. Geomédia Rt.
13. **Commission of the European Communities** (2001/a): 2001 Regular report on Hungary's progress toward accession. Brüsszel.
14. **Commission of the European Communities** (2001/b): Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee. Brüsszel.
15. **Commission of the European Communities** (2001/c): Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council. Brüsszel.
16. **Commission of the European Communities** (1996): Taxation in the European Union. Brüsszel.
17. **Devereux, M., Lockwood B., Redoano M.** (2001): Do countries compete over corporate tax rates? The Institute for Fiscal Studies conference „World Tax Competition”, 2001. május 24-25.
18. **Dezséri Kálmán** (2000): Adóharmonizációs törekvések az Európai Unióban. Kihívások, MTA Világgazdasági Kutatóintézet.
19. Egységes európai adórendszer lesz? www.euro.hu

20. **European Commission** (2000): Inventory of taxes — Levied in the Member States of the European Union, 17th edition. Luxemburg.
21. **European Communities** (2000): Tax policy in the European Union. Brüsszel.
22. **Feldstein, M. S.** (1996): The costs and benefits of going from low inflation to price stability. NBER (National Bureau of Economics Research) Working paper No. 5469.
23. **Gammie, Malcolm** (1992): The Harmonisation of Corporate Income Taxes in Europe: The Ruding Committee Report Fiscal Studies, vol. 13, issue 2, p. 108-121.
24. **Gáspár Pál** (1996): Az adórendszer átalakításának néhány kiemelt kérdése. Center for International Private Enterprise Gazdaságpolitikai Kerekasztal: „Az adózás szerepe a magánvállalkozásokat ösztönző üzleti környezet kialakításában”.
25. **Geeroms, Hans** (2000): Study of the Georgian fiscal regime applied to agriculture. EC Food Security Programme, Brüsszel.
26. **Herich György – Horváth Sándor – Kovácsics István – Szebellédi István** (1996): Pécs: Adótan I. INVESTAR Egyetemi Tanácsadó Kft.
27. **Hetényi István** (1999): Adópolitikai ismeretek. Budapest: BKE.
28. **Jarass, Lorenz – Obermair, Gustav M.** (2000): Structures of the Tax Systems in Estonia, Poland, Hungary, the Czech Republic and Slovenia. Final Report commissioned by the European Commission, DG XXI. Wiesbaden.
29. **Józsa Mónika** (2002): Franciaország adórendszere. Adó 2002. 11-12. szám. Geomédia Rt.
30. **Kállai Lajos – Sztanó Imréné** (1996): Adók, illetékek 1996. Budapest: Saldo Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Rt.
31. **Kállai Lajos – Sztanó Imréné** (1999): Adók és illetékek – kiegészítés az 1998. évi kiadáshoz. Budapest: Saldo Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Rt.
32. **Koppányi Mihály ed.** (1993): Mikroökonómia. AULA kiadó, Budapest.
33. **Kostyál Rezső – Kosztolányi Lászlóné – Pintér János** (2000): Agrárpénzügyek kézikönyve. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
34. **Laramie, A. J. – Mair, D.** (1996): Taxation and Kalecki's theory of the business cycle. Cambridge Journal of Economic, vol. 20, no. 4, 451-464. pp
35. **Laramie, A. J. – Mair, D.** (1997): A Kaleckian theory of taxation. International Papers in Political Economy, vol. 4, no. 1.
36. **Lázár Erzsébet – Pénzely Márta** (1997): Új ÁFA kalauz (Gyakorlati kézikönyv). Budapest: NOVORG International Szervező és Kiadó Kft.
37. **James A. Mirrlees** (1971): An Exploration in the theory of optimum income taxation. Review of Economic Studies, 38. szám.
38. **Mészáros Sándor – Spítaszky Márta** [1993]: A magyar mezőgazdaság támogatottságának az összehasonlítása. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet.
39. **Németh Géza**: Az adótörvények módosítása. http://www.cegnet.hu/cv/9912/cv140_145.htm.

40. **OECD** (1997): Taxation and economic performance. Working papers No. 176. Párizs
41. **Palda, Filip** (2001): Tax evasion and firm survival in competitive markets. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
42. **Palócz Éva** (2001): az ÁFA-kulcsok esetleges csökkentésének hatásai a fogyasztói árindex és a költségvetés alakulására (tanulmány). Budapest: MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézet.
43. **Popp József** (2001): Agrárszabályozási feladatok és az EU csatlakozás. Gazdálkodás, XLV. évfolyam 5. szám.
44. Reform of the own-resources system and net positions in the EU budget. Directorate-General for Research (Working document – budget series). http://www.europarl.eu.int/workingpapers/budg/default_en.htm.
45. **Répássy Csaba** (2002): Az Osztrák Köztársaság adórendszere. Adó 2002. 5-6. szám. Geomédia Rt.
46. **Rizzo, Leonzio** (2002): Equalization and tax competition: theory and evidence. London School of Economics and Political Science, London.
47. **Somlai Beáta ed.** (2002): Általános forgalmi adó kézikönyv. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
48. **Stiglitz, Joseph** (2000): A kormányzati szektor gazdaságtana. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
49. **Sugár Tamás** (2003): A jövedéki törvény változásai. Önadózó, XV. évfolyam, 5. szám (május).
50. Szükség lenne az szja-adósávok szélesítésére. <http://www.ey.hu/hungarian/pressroom/eu-konform.html>
51. **Urban, Christian** (2002): Steuerliche Behandlung der Landwirtschaft <http://www.lbg.at>.
52. **Az alábbi törvények:**
 - 1992. évi LXXIV. törvény az általános forgalmi adóról és annak módosításai
 - 1994. évi LV. törvény a termőföldről és annak módosításai
 - 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról és annak módosításai
 - 1996. évi LXXXI. törvény a társasági és az osztalékadóról és annak módosításai
 - 1997. évi CIII. törvény a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól és annak módosításai

Ábrák jegyzéke

1. Az átlagos és a marginális adókulcs	14
2. Az adófajta nagyságának és GDP-hez viszonyított arányának alakulása.....	20
3. A célország elve az Európai Unió jelenlegi VAT rendszerében	45
4. A származási ország elve az Európai Unió tervezett VAT rendszerében	45
5. Az adókulcs megváltoztatásának hatása a fogyasztásra	49

Táblázatok jegyzéke

1. Az adófajták állományának alakulása nominális és reál értelemben	21
2. A személyi jövedelemadó mértéke Magyarországon	22
3. A bérhez kapcsolódó központi elvonások aránya a teljes bérköltséghez viszonyítva 1997-2002 között.....	23
4. A személyi jövedelemadó nagysága néhány tagjelölt országban	24
5. A bérből levont adók és járulékok (a bruttó bér százalékában).....	26
6. A társasági adó nagysága az EU-ban és Magyarországon.....	31
7. Változások az export és az adóbevételek terén az EU tagság eredményeképpen	51
8. A személyi jövedelemadó mértéke Belgiumban	58
9. Családi adókedvezmények Belgiumban	58
10. A társasági nyereségadó nagysága Belgiumban	59
11. A személyi jövedelemadó mértéke Franciaországban.....	60
12. A személyi jövedelemadó mértéke Ausztriában.....	62

MELLÉKLETEK

Mellékletek jegyzéke

1. Általánosan használt fogalmak meghatározása.....	91
2. Az általános forgalmi adóhoz kapcsolódó fogalmak	94
3. A mezőgazdasághoz kapcsolódó fogalmak.....	97
4. A kifizető által fizetendő, jellemzően előforduló adók és járulékok	99
5. Az EU átlagok összehasonlítása néhány tagjelölt ország hasonló adataival.....	100
6. A költségátalány nagysága a vállalkozók tevékenysége szerint	101
7. Az általános- és az átalányadózás összehasonlítása.....	102
8. Standard forgalmi adó kulcsok százalékban	103
9. Az összes adóbevétel a GDP százalékában.....	104
10. A gazdaság különböző területére vonatkozó adók változásának hatásai	105

1. melléklet

Általánosan használt fogalmak meghatározása¹⁴⁵

Adó: kényszerű jellegű, vissza nem térülő, visszafizetés nélküli, általános pénzbeli szolgáltatás, amelyet az állam vagy más közjogi személy jogszabály alapján hajt be (melyben meghatározzák az adó nagyságát, feltételeit és esedékességét) és amelyért a befizetőnek semmilyen közvetlen ellenszolgáltatásra való joga sem keletkezik.

Adóalany: az adó fizetésére kötelezett természetes vagy jogi személy, jogi személyiség nélküli társas vállalkozás, minden olyan szervezet, aki (amely) saját neve alatt jogokat szerezhethet, kötelezettségeket vállalhat, perelhet és saját nevében gazdasági tevékenységet végez, tekintet nélkül annak céljára és eredményére (az adóalanyiság feltétele lehet adóköteles tevékenység, illetve bizonyos gazdálkodási eredmény vagy jövedelem elérése, vagy bizonyos javak megléte). Külföldi székhelyű vállalkozás adóalanyiságát belföldön végzett tevékenysége erejéig az általa e célra létesített fióktelep testesíti meg.

Lehet egyéni vagy kollektív adóalanyiság, illetve aktív (adóbehajtó) és passzív (adófizető) adóalany.

Adóarbitrázs: az arbitrázs elméleti formájában olyan egyidejű tranzakciók sorozata, amelyeknek a végeredménye biztos és kockázatmentes profit. Az adóarbitrázs esetén – ezzel analóg módon – az adózók azt használják ki, hogy a különböző jövedelmek és/vagy személyek eltérő adókulcsok szerint adóznak.

Adóátalány: több évre esedékes adófizetési kötelezettség (addig nem változik, amíg az adóalany helyzetében lényeges változás nem következik be).

Adóbehajtás: akkor kerül rá sor, ha az adókötelezettség esedékessé vált és az adózó az adót még nem fizette be.

Adóbevallás: olyan kimutatás, amelyből pontosan megállapítható az adózó adókötelezettsége (alapja a rendszeres nyilvántartás). Önadózás esetén az adózók maguk számítják ki az adó összegét. Ha az adóhatóság állapítja meg a fizetendő adó nagyságát, úgy arról megfelelő formában értesíti az adóalanyt (kivetéses módszer).

Adócsalás: adómegkerülés a jogszabályok megsértésével, lényegében meg nem engedett adóelhárítás. Formája leggyakrabban a nem valós adóbevallás és ezáltal az adó eltitkolása. Ha csak az adótörvényt sértik, akkor árnyékgazdaságról, szürke gazdaságról beszélünk, míg ha más törvényeket is, az már „fekete” módszer.

Adófizető: az a természetes vagy jogi személy, aki az adót ténylegesen fizeti. Ez megegyezhet az adóalanyal, de el is válhat tőle.

Adóforrás: az a vagyoni erő, amelyből az adózó az adót fizeti. Például a vagyonadó esetében az adótárgy a vagyon, azonban az adóforrás általában az adózó jövedelme.

¹⁴⁵ A melléklet alapját a következő művek alkotják: Lázár – Pénzely [1997], Balogh – Turján [1996], Herich et al. [1996], Kállai – Sztanó [1996] és Kopányi ed. [1993]

Adóhatóság: az adóztatót képviselő azok a szervezetek, amelyek jogszabályi rendelkezés alapján saját hatáskörben járnak el, saját nevükben tevékenykednek.

Adókedvezmény: az adóztató által az adóalanynak nyújtott preferencia. Az adó összegének mérséklését, fizetési halasztás engedélyezését, az adózással összefüggő előnyök biztosítását jelenti (ennek maximális mértéke az adó nagysága). Több tényező is indokolhatja.

Adókötelezettség: bejelentés, nyilvántartások vezetése, bizonylati rend, az adó megállapítása, bevallása és befizetése, adólevonási-, beszedési-, nyilatkozattételi-, adóelőleg-fizetési- és adatszolgáltatási kötelezettség.

Adókulcs: az a tágan értelmezett függvény, amely az adóalaphoz a törvény szerinti adómértéket rendeli hozzá (az adókötelezettség meghatározása az adóalap bizonyos százalékában történik). Lehet állandó vagy változó (ez utóbbin belül lehet progresszív, regresszív és degresszív).

Adólevonás: olyan adómegállapítási mód, amikor (meghatározott esetekben) az adóelőleget levonják.

Adómentesség: az általános kötelezettség alól jogszabályban megengedett kivétel. Az adóalanynak nem kell az adót megfizetni (az adót meg sem állapítják).

Adórendszer: az adónemek olyan csoportosítása, amely számol azok tökéletlenségeivel is és megpróbálja azokat ellensúlyozni (többféle adó céltudatos alkalmazása).

Adótarifa: adókulcsok, adótételek rendszere.

Adótartozás: az esedékességkor meg nem fizetett adó és a jogosulatlanul igénybe vett költségvetési támogatás.

Adótétel: az adóalap természetes mértékegységére megállapított fix adóösszeg.

Az adó alapja: az adó tárgyának mennyisége, amelyre a fizetendő adót kiszámítják. Az adókötelezettség alapját jelenti, amelyet értékben vagy mennyiségben (pl.: az építményadó esetében az épület alapterülete) határoznak meg. Az esetek többségében nem más, mint az adótárgy közvetlen mennyiségi megfogalmazása. Meghatározásának alapja általában az adózó által vezetett könyvelés (lehetséges még becslés alapján is).

Az adó áthárítása: az adóalany olyan gazdasági tevékenysége, mellyel a rá kirótt befizetési kötelezettséget mással viselteti. Lehet nyílt (pl.: az ÁFA feltüntetése az áru árában) vagy burkolt (ennek komoly korlátai vannak), illetve szándékolt vagy nem szándékolt.

Az adó elhárítása: lehet megengedett (az adózó visszatartja magát bizonyos cselekedetektől, illetve él az adórendszer által biztosított lehetőségekkel – ezt a jogszabály által lehetővé tett adóminimalizálást adóelkerülésnek is nevezik) és meg nem engedett (pl.: eltitkolás).

Az adó mértéke: az adóalap vagy annak egységére jutó adó. Azt mutatja, hogy az adózó mekkora összeget köteles befizetni, illetve az állam mekkora adóbevétellel számolhat.

Az adó tárgya: az a dolog, jog, jogosultság, jogviszony, tevékenység, amely után az adót ténylegesen fizetik (amely után az adófizetési kötelezettség keletkezik). Ez lehet bruttó tevékenység (forgalom); nettó bevétel, nyereség; járadék jellegű jövedelem; bérköltség; vagyon, stb. Az adók csoportosításának egyik legfontosabb szempontja.

Belföld: a Magyar Köztársaság területe, ideértve a vámszabad és a tranzitterületet is.

Belföldi személy: a belföldi jogszabály alapján létrejött jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező társas cég, személyi egyesülés, egyéb szervezet, valamint a személyi jövedelemadóról szóló törvény szerint belföldi illetőségűnek minősülő magánszemély.

Egyszerűsített számla: egy szabvány szerinti bizonylat, amelynek legalább a következő adatokat kell tartalmaznia: a számla sorszáma, kibocsátójának neve, címe és adóigazgatási azonosító száma, a vevő neve és címe, a számla kibocsátásának kelte, a termék és/vagy szolgáltatás megnevezése, mennyiségi egysége és mennyisége, adóval számított egységára és ellenértéke tételenként és összesen, a statisztikai besorolása (legalább az ÁFA törvény szerinti hivatkozásnak megfelelő részletezésben), valamint a meghatározott százalékkérték.

Forward ügylet: tőzsdén kívüli határidős ügylet.

Futures ügylet: tőzsdei határidős ügylet.

Határidős ügylet: jogilag kötelező érvényű adásvételi szerződés, amelyben a felek az ügyletkötés pillanatában kötelezettséget vállalnak meghatározott minőségű és mennyiségű cikknek az előre rögzített árfolyamon és meghatározott (jövőbeli) napon és helyen történő adásvételére.

Közület: olyan közösség, amely szélesebb társadalmi célokat szolgál és bevételei biztosításához közjogi hatalommal rendelkezik

Normál jószág: Olyan típusú jószág, amelyből a fogyasztó többet vásárol, ha nő a jövedelme.

Nyugta: egy szabvány szerinti bizonylat, amelynek legalább a következő adatokat kell tartalmaznia: a nyugta sorszáma, kibocsátójának neve, címe és adóigazgatási azonosító száma (vagy az adóhatóság által jóváhagyott más azonosító), a nyugta kibocsátásának kelte, a fizetendő összeg.

Számla: egy szabvány szerinti bizonylat, amelynek legalább a következő adatokat kell tartalmaznia: a számla sorszáma, kibocsátójának neve, címe és adóigazgatási azonosító száma, a vevő neve és címe, a teljesítés időpontja, a számla kibocsátásának kelte, a fizetés módja és határideje, a termék és/vagy szolgáltatás megnevezése, mennyiségi egysége és mennyisége, adó nélkül és adóval számított egységára és ellenértéke tételenként és összesen, valamint a statisztikai besorolása (legalább az ÁFA törvény szerinti hivatkozásnak megfelelő részletezésben), a felszámított adó százalékos mértéke, az áthárított adó összege tételenként és összesen, a számla végösszege.

2. melléklet

Az általános forgalmi adóhoz kapcsolódó fogalmak¹⁴⁶

Állandó lakóhely: az a hely, ahol a természetes személynek bejelentett, illetve bejelentésre kötelezett lakása van (ha több ilyen is van, akkor az, mellyel a személyes és gazdasági kapcsolatai a legszorosabbak (létérdek központja)).

Állandó telephely: külön termelő vagy üzleti berendezés, amellyel az adóalany helyhez kötöten és tartósan bevétel elérésére irányuló tevékenységet fejt ki.

Áruminta: valamely termék mintapéldánya, vagy annak egy része, melyet az eladásra szánt termék ismertetése céljából ingyenesen ajánlanak fel.

Átalányadózás: az adó meghatározása vagy a bevétel százalékában (bizonyos kisvállalkozói tevékenységek esetén) történik, vagy valamely naturális mutató alapján határozzák meg a szakma minden kisvállalkozójára azonosan.

Birtokba vehető dolog: magában foglalja a dolog módjára hasznosítható természeti erőket is, de a pénzt és értékpapírokat nem.

Ellenérték: a tartozás kiegyenlítésére fordított vagyoni érték, ide nem értve a kártérítést.

Első belföldi rendeltetési hely: a szállítólevélen vagy a belföldre belépő terméket kísérő egyéb okmányon ekként megjelölt hely, ilyen jelzés hiányában pedig a termék első belföldi ki- vagy átrakási helye.

Forgalmi érték: a terméknek és szolgáltatásnak olyan ára, amely független felek között – normális piaci körülmények mellett – általában elérhető lenne.

Gazdasági tevékenység: bevétel elérése érdekében rendszeresen vagy üzletszerűen végzett ipari tevékenység, így különösen: mezőgazdasági, kitermelő-, építő-, feldolgozóipari, kereskedelmi és egyéb szolgáltatói tevékenység.

Gazdasági tevékenység székhelye: a központi ügyvezetés helye.

Gazdaságilag szoros kapcsolatban álló fél: az, aki (amely) a számviteli törvény rendelkezései alapján anyavállalatnak, leányvállalatnak, illetve társult vállalkozásnak minősül, vagy minősülne akkor, ha a számviteli törvény hatálya alá tartozna; külföldi székhelyű vállalkozás belföldi fióktelepe, illetve a belföldi fióktelepe és a külföldi székhelyű vállalkozás másik belföldi fióktelepe közötti kapcsolat.

Importáló: az, aki (amely) először szerez jogot arra, hogy az importált termék felett saját nevében rendelkezzen, ilyen személy hiányában pedig az, aki (amely) az adófizetési kötelezettség keletkezésének időpontjában az importált terméket birtokolja.

¹⁴⁶ A melléklet alapját a következő művek alkotják: Lázár – Pénzely [1997], Balogh – Turján [1996], Herich et al. [1996], Kállai – Sztanó [1996], valamint az 1992. évi LXXIV. törvény az általános forgalmi adóról.

Kis értékű ajándék: a másnak ingyenesen és alkalmi jelleggel juttatott termék, melynek az egyedi, adót is tartalmazó forgalmi értéke, ilyen érték hiányában pedig az adóval együttesen számított beszerzési ára vagy előállítási költsége nem haladja meg az 500 forintot.

Nemzetközi közlekedéshez és a termék nemzetközi forgalmához közvetlenül kapcsolódó termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás: ide tartozik a tranzit személy- és teherközlekedés; a személyközlekedés, ha az indulás vagy a célállomás helye külföld; a teherközlekedés, ha a megbízás teljesítésével termékexport vagy azzal egy tekintet alá eső termékértékesítés, illetve termékimport történik; vámszabadterületre értékesített termékkel vagy az ott előállított termékkel végrehajtott további termékértékesítés, ha annak közvetlen következményeként a termék változatlanul vámszabadterületen marad vagy végleges rendeltetéssel külföldre kerül (1993. óta) stb.

Saját vállalkozásban megvalósított beruházás: a számviteli törvény értelmében tárgyi eszköz létesítése saját előállítás útján.

Szokásos tartózkodási hely: szokásos tartózkodási hely az, ahol az adott naptári évben az illető állam területén a természetes személy tartózkodásának időtartama eléri vagy meghaladja a 183 napot.

Szolgáltatásnyújtás: minden olyan ellenérték fejében végzett tevékenység, amely az ÁFA törvény szerint nem minősül termékértékesítésnek (negatív módon történő meghatározás). Különösen: a jogok és más immateriális javak átengedése; kötelezettségvállalás valamely cselekménytől való tartózkodásra, vagy valamely helyzet, állapot tűrése. (Nem minősül viszont szolgáltatásnyújtásnak, ha az ellenérték megfizetése készpénzzel vagy készpénz-helyettesítő eszközzel történik, vagyis a fizetés ténye nem minősül szolgáltatásnyújtásnak.)

Állandó telephely: külön termelő vagy üzleti berendezés, amellyel az adóalany helyhez kötöten és tartósan bevétel elérésére irányuló tevékenységet fejt ki.

Termékértékesítés: birtokba vehető dolog ellenérték fejében történő átengedése, amely az átvevőt tulajdonosként való rendelkezésre jogosítja. Különösen: a termék átadása olyan okirat alapján, amely a termék határozott időre szóló bérletéről vagy részletre történő vételéről azzal a kikötéssel rendelkezik, hogy a bérlő vagy a vevő a tulajdonjogot legkésőbb az utoljára esedékes bérleti díj vagy részlet kiegyenlítésével, illetve a szerződés lejártával megszerzi; a termék feletti rendelkezési jog átadása bizományi szerződés alapján a megbízó és a bizományos között; a termék átadása vállalkozási szerződés alapján. A termékértékesítéssel egy tekintet alá esik néhány olyan eset, amelyek klasszikus értelemben ugyan nem tekinthetők értékesítésnek (nem ellenérték fejében valósul meg az átadás), de az ÁFA fizetés szempontjából számolni kell vele. Ilyen speciális termékértékesítés például a saját vállalkozásban végzett beruházás, vagy ha az adóalany a terméket a gazdasági tevékenysége köréből kivonja, illetve olyan gazdasági tevékenységhez használja fel, amely egyébként nem adna jogot adólevonásra stb.

Nem minősül termékértékesítésnek: alapítvány részére és a közérdekű célú kötelezettségvállalás teljesítése érdekében juttatott természetbeni adomány (ha az adóhatóság előzetesen hozzájárult), az áruminta és a kis értékű ajándék.

Termékelexport: az a termékértékesítés, melynek közvetlen következményeként a terméket a vámhatóság – végleges rendeltetéssel – külföldre kilépteti és ennek a tényét igazolja. Az 1993-as évtől a külföld fogalmába beletartozik a vámszabad és a tranzitterület is, vagyis a termékelexporttal egy tekintet alá esik az a termékértékesítés is, melynek közvetlen következményeként a terméket a vámhatóság vámszabad vagy tranzitterületre kilépteti.

Termékimport: a terméknek külföldről belföldre történő behozatala, vagy egyéb módon történő bejuttatása. A behozott termék ugyanazt az ÁFA terhet viseli, mint a vele azonos/hozzá hasonló hazai előállítású termék. A termékimport után fizetendő ÁFA megállapítása kivetéssel történik, ami a vámhatóság feladata.

3. melléklet

A mezőgazdasághoz kapcsolódó fogalmak¹⁴⁷

Családi gazdaság: az a gazdaság, amelyben a gazdálkodó család legfeljebb 300 hektár termőfölddel – illetve az ahhoz tartozó ingatlan és ingó vagyontárgyakkal – rendelkezik, és legalább egy családtag teljes foglalkoztatottként közreműködik a családi gazdaságban.

Családi gazdálkodó: az, akit a családi gazdaság központja szerint illetékes megyei (fővárosi) földművelésügyi hivatal ilyenként a nyilvántartásába bejegyez. Ez a személy a családi gazdaság vezetőjeként annak tevékenységi körében jogokat szerezhet, kötelezettségeket vállalhat. Családi gazdálkodó csak az lehet, akinek mezőgazdasági vagy erdészeti képzettsége van, vagy ennek hiányában igazolja, hogy legalább öt éve végez mezőgazdasági tevékenységet, ebből bevétele származott, továbbá bejelentett lakhelye legalább három éve a családi gazdaság központjaként megjelölt településen van.

Az adóév utolsó napján családi gazdálkodónak minősülő magánszemély, továbbá a családi gazdaságban nem foglalkoztatottként közreműködő családtagja mezőgazdasági őstermelő tevékenysége adózására a mezőgazdasági őstermelőre vonatkozó szabályokat alkalmazhatja.

A családi gazdaság tagjai: a családi gazdálkodó, annak házastársa, élettársa, kiskorú, valamint a gazdálkodó család tagjaként bejelentkezett nagykorú (vér szerinti, örökbe fogadott, mostoha- és nevelt) gyermeke, szülője.

Mezőgazdasági kistermelő: az a mezőgazdasági őstermelő, akiknek az e tevékenységből az adóévben megszerzett bevétele a 6 millió forintot nem haladja meg, továbbá – az őstermelői tevékenység tekintetében – az a magánszemély, aki az adóév utolsó napján a termőföldről szóló törvény szerinti családi gazdálkodónak minősül, valamint e magánszemélynek a családi gazdaságban nem foglalkoztatottként közreműködő családtagja, feltéve mindkét esetben, hogy az őstermelői tevékenységből az adóévben megszerzett bevétele a 6 millió forintot nem haladja meg.

Mezőgazdasági tevékenység: növénytermesztés, kertészet, állattenyésztés, halászat, haltenyésztés, szaporítóanyag termesztés, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás, vegyes gazdálkodás. Kiegészítő tevékenység a falusi- és agroturizmus, kézművesipari tevékenység, fűrészáru feldolgozás, elsődleges élelmiszerfeldolgozás, a mezőgazdasági tevékenység során keletkezett melléktermékek, növényi és állati eredetű hulladékok hasznosítása, nem élelmiszer célú feldolgozása, valamint az ezekből a termékekből keletkezett termékek közvetlen termelői értékesítése.

Mezőgazdasági őstermelő: az a 16. életévét betöltött, nem egyéni vállalkozó magánszemély, aki saját gazdaságában a 6. számú mellékletben felsorolt termékek előállítására irányuló tevékenységet folytat és ennek igazolására őstermelői

¹⁴⁷ A melléklet alapjai: az 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról és az 1994. évi LV. törvény a termőföldről.

igazolvánnyal rendelkezik, kizárólag e tevékenysége(i)nek bevétele (jövedelme) tekintetében.

Saját gazdaság: a termelést ténylegesen végző magánszemély rendelkezési jogosultságát kell érteni az eszközei (ideértve a bérelt eszközöket is), a termelés szervezése és - a vetőmag-bértermelés, a bérnevelés, a bérhízalás és a kihelyezett állat tartása esetének kivételével - a termelés eredményének felhasználása felett.

Östermelői igazolvány: az östermelői tevékenységből származó bevételek nyilvántartására alkalmas, hitelesített, kormányrendelet által előírt eljárási rendben kiadott, illetve érvényesített, igazolvány, amely tartalmazza:

- a mezőgazdasági östermelő azonosító adatait, kamarai nyilvántartási számát;
- a választott adózási módot;
- az adókötelezettség teljesítéséhez szükséges egyéb a kormányrendeletben meghatározott adatokat.

A mezőgazdasági östermelői tevékenység kezdetének az östermelői igazolványban feltüntetett időpontot kell tekinteni.

Termőföld: a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 3.§ a), f) pontjaiban meghatározott földterület.

Termőföld haszonbérbeadása: a termőföld magánszemély tulajdonosa vagy haszonélvezője által egy vagy több évre, írásban kötött megállapodás alapján, bérleti díj ellenében mező-, erdőgazdasági, illetve halászati hasznosításra történő földterület-bérbeadás.

4. melléklet

A kifizető által fizetendő, jellemzően előforduló adók és járulékok

Megnevezés	Kötelezett	A kötelezettség alapja	Mérték
1. Szja, szja előleg	a munkáltató	a bruttó munkabér	a jövedelem nagyságától függően 20, 30, illetve 40 százalék
a) munkabér esetén b) bér és egyéb jövedelem esetén	a munkáltató, a bér kifizetője	a bruttó jövedelem	a jövedelem nagyságától függően 20, 30, illetve 40 százalék
c) kifizetőtől származó bevétel	a kifizető	a kifizetés teljes összegének 90 százaléka, vagy a kifizetés teljes összegéből – a magánszemély nyilatkozata szerinti – költség levonásával számított összeg, de legalább a kifizetés teljes összegének 50 százaléka, ha a kifizetés a magánszemély önálló tevékenységére tekintettel történik	a megállapított jövedelemtartalom 40 százaléka
d) a törvényben meghatározott mértékű végkielégítés	a munkáltató	a kifizetendő végkielégítés	a végkielégítés összegéből a munkáltató 20 százalékos mértékű adóelőleget von le
e) nem pénzbenti formában a juttatott, az összevont adóalapba számító jövedelem	kifizető	a juttatás értéke	az adóelőleg 20 százalék
f) adóköteles természetbeni juttatás	a kifizető	a természetbeni juttatás piaci értéke	az adómérték 44 százalék
2. Társadalombiztosítási járulék	a foglalkoztató és a biztosítottnak minősülő egyéni vállalkozó	a járulékalapot képező jövedelem	a nyugdíjbiztosítási járulék mértéke 22 százalék, az egészségbiztosítási járulék mértéke 11 százalék
3. Munkaadói járulék	a munkaadó	a kifizetett és elszámolt bruttó munkabér, illetmény (kereset), jubileumi jutalom, végkielégítés, a betegszabadság idejére adott díjazás, a személyi jövedelemadó-köteles természetbeni juttatás, étkezési és üdülési hozzájárulás, a munkaviszony keretében biztosított cégautó adója	az adó 25 százaléka után 3 százalék
4. Rehabilitációs hozzájárulás	a munkaadó	a kötelező foglalkoztatási szint – a munkaadó által foglalkoztatottak létszáma a 20 főt meghaladja, és az általa foglalkoztatott megváltozott munkaképességű személyek száma nem éri el a létszám 5 százalékát	a 2000. évre 24400 forint/fő

Forrás: P. A. P.: Edzésben a gazdaság
http://www.cegnet.hu/munkaado/0001/ml05_08.htm

5. melléklet

Az EU átlagok összehasonlítása néhány tagjelölt ország hasonló adataival

Legfontosabb eredmények	EU átlag '96	Észtország '98	Lengyelország '98	Magyarország '99	Csehország '98	Szlovénia '98	
Nominális adóráták							
VAT (ÁFA)	nettó ár %-ában	15 (L) – 25 (DK, S) ¹⁴⁸	18	22	25	22	19
A személyi jövedelemadó maximális kulcsa	adóztatható jövedelem %-ában	40 (UK) – 60 (F) ¹⁴⁹	26	40	40	40	50
Társasági nyereségadó	adóztatható jövedelem %-ában	28 (FIN) – 40 (D) ¹⁵⁰	26	34	18	35	25
Helyi iparüzési adó	hozzáadott érték %-ában	0 – 4 (F)			2		
Társadalombiztosítási járulék	bruttó bér %-ában	9 (DK) – 41 (D)	33	37	47	48	53
Társadalombiztosítási járulék	Munkaerő költség %-ában	9 (DK) – 34 (D)	25	31	35	35	40
A bevételek hagyományos osztályozása							
Közvetett adók	az összbevétel %-ában	32,5	37,8	37,9	42,7	32,3	46,7
Közvetlen adók	az összbevétel %-ában	31,2	30,0	29,9	23,8	23,5	19,3
Szociális befizetések	az összbevétel %-ában	36,3	32,2	32,3	33,5	44,2	34,1
Bevételek a gazdasági funkciójuk szerint							
Fogyasztási adók	az összbevétel %-ában	26,7	33,5	34,0	36,6	29,1	39,5
Munkavállalói adók és hozzájárulások	az összbevétel %-ában	51,2	52,8	37,1	46,3	48,2	49,5
Vállalkozók és a nem foglalkoztatottak adói, hozzájárulásai	az összbevétel %-ában	5,7	0,9	13,4	3,2	7,7	3,2
Üzleti és befektetési adók	az összbevétel %-ában	15,9	12,9	11,4	13,9	14,9	7,7

Forrás: Lorenz Jarass, Gustav M. Obermair: Structures of the Tax Systems in Estonia, Poland, Hungary, the Czech Republic and Slovenia. Final Report commissioned by the European Commission, DG XXI Wiesbaden (FRG), 2000, 3. oldal

¹⁴⁸ L = Luxemburg, DK = Dánia, S = Svédország

¹⁴⁹ UK = Nagy-Britannia, F = Franciaország

¹⁵⁰ FIN = Finnország, D = Németország

6. melléklet

A költségátalány nagysága a vállalkozók tevékenysége szerint

Költségátalány (%)	Tevékenység
94	mezőgazdasági kistermelő, ha a bevétele állattenyésztésből vagy állati termék előállításából származik
93	kizárólag az üzletek működéséről és a belkereskedelmi tevékenység folytatásának feltételeiről szóló kormányrendelet alapján kiskereskedelmi tevékenységet folytató vállalkozó, ha az üzlet jellege: élelmiszer, vegyes, zöldség-gyümölcs, hús, húskészítmény, baromfi, hal és halkészítmény, kenyér és pékáru, gyógyhatású készítmények, vegyi áruk, festékek és lakkok, mezőgazdasági és méhészeti (itt az árbevétel 15 millió forint lehet)
87	kizárólag az üzletek működéséről és a belkereskedelmi tevékenység folytatásának feltételeiről szóló kormányrendelet alapján kiskereskedelmi tevékenységet folytató egyéni vállalkozók, az üzlet jellegének megkötése nélkül
85	mezőgazdasági kistermelők
80	egyéni vállalkozó, ha a tevékenysége megegyezik a 93 százalékos kulcs alatt felsoroltakkal, továbbá akkor, ha a következő tevékenységet végzi: ipari és mezőgazdaság termék előállítása, építőipari kivitelezés, mezőgazdasági szolgáltatás (kivéve a bér munkát), halászati szolgáltatás (kivéve a bér munkát), feldolgozóipari szolgáltatás (kivéve a bér munkát, a kiadói szolgáltatást, illetve a hang, kép és számítástechnikai információt hordozók sokszorosítását), építőipari szolgáltatás, közútjármű-javítás és személyi használatú tárgyak javítása, helyi taxiközlekedés és közúti teherszállítás, iroda- és számítógépjavítás, fényképészet, videofelvétel-készítés, mosás, fodrászat
35	minden egyéb tevékenység

Forrás: Németh Géza: Az adótörvények módosítása.
http://www.cegnet.hu/cv/9912/cv140_145.htm

7. melléklet

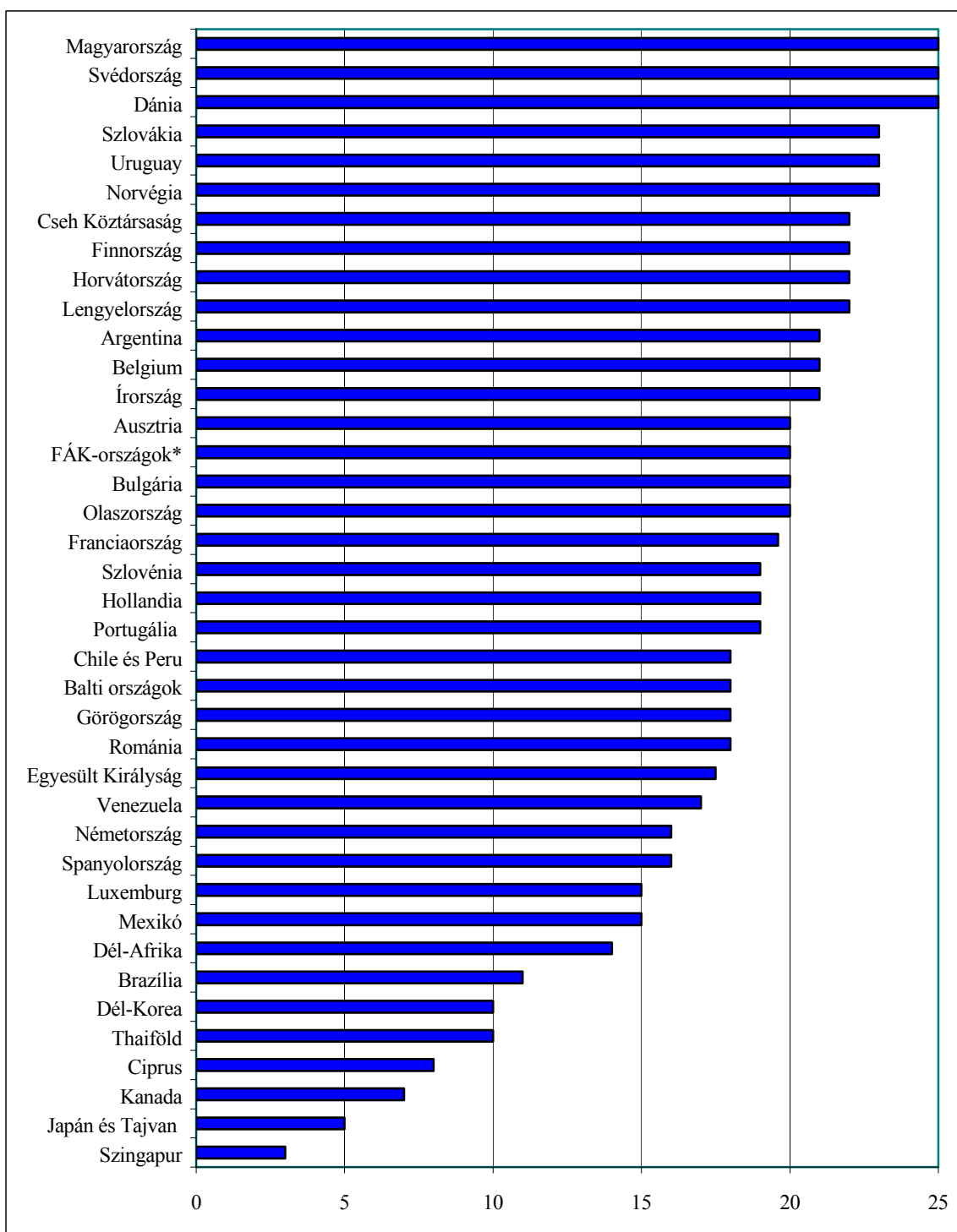
Az általános- és az átalányadózás összehasonlítása

Akik az új szabályok szerint térnek át az átalányadózásra, azok költségátalánya 35 százalék. A kiegészítő tevékenységet folytató egyéni vállalkozók – ők csak nyugdíjasok lehetnek – 17 százalék költségátalánnyal dolgozhatnak. Továbbra is tevékenykedhetnek azonban a magasabb költségátalányra jogosult egyéb vállalkozók. Az általános és az átalányadózási szabályok szerinti nettó jövedelem (anyagköltség nélkül):

Éves bevétel (Ft)	Éves bér (Ft)	Nettó jövedelem		Különbség a két jövedelem között (százalék)	A különbséget ellensúlyozó autóhasználat (kilométer)
		általános szabályok szerint (Ft)	átalányadós		
1 000 000	270 000	402 472	472 200	17,3	3670
1 000 000	480 000	481 723	472 200	-2,0	-501
1 000 000	600 000	498 173	472 200	-5,2	-1367
1 000 000	720 000	464 000	472 200	0,2	432
2 000 000	270 000	705 972	926 200	31,2	11 592
2 000 000	480 000	785 123	926 200	18,0	7425
2 000 000	600 000	822 980	926 200	12,5	5 433
2 000 000	720 000	870 813	926 200	6,4	2 914
3 000 000	270 000	1 009 272	1 412 700	40,0	21 233
3 000 000	480 000	1 088 523	1 412 700	29,8	17 062
3 000 000	600 000	1 126 380	1 412 700	25,4	15 069
3 000 000	720 000	1 164 237	1 412 700	11,5	13077
4 000 000	270 000	1 319 672	1 951 200	48,6	33 606
4 000 000	480 000	1 391 923	1 951 200	21,4	29 436
4 000 000	600 000	1 429 780	1 951 200	36,5	27 443
4 000 000	720 000	1 467 637	1 951 200	32,9	25 451

Forrás: Németh Géza: Az adótörvények módosítása
http://www.cegnet.hu/cv/9912/cv140_145.htm

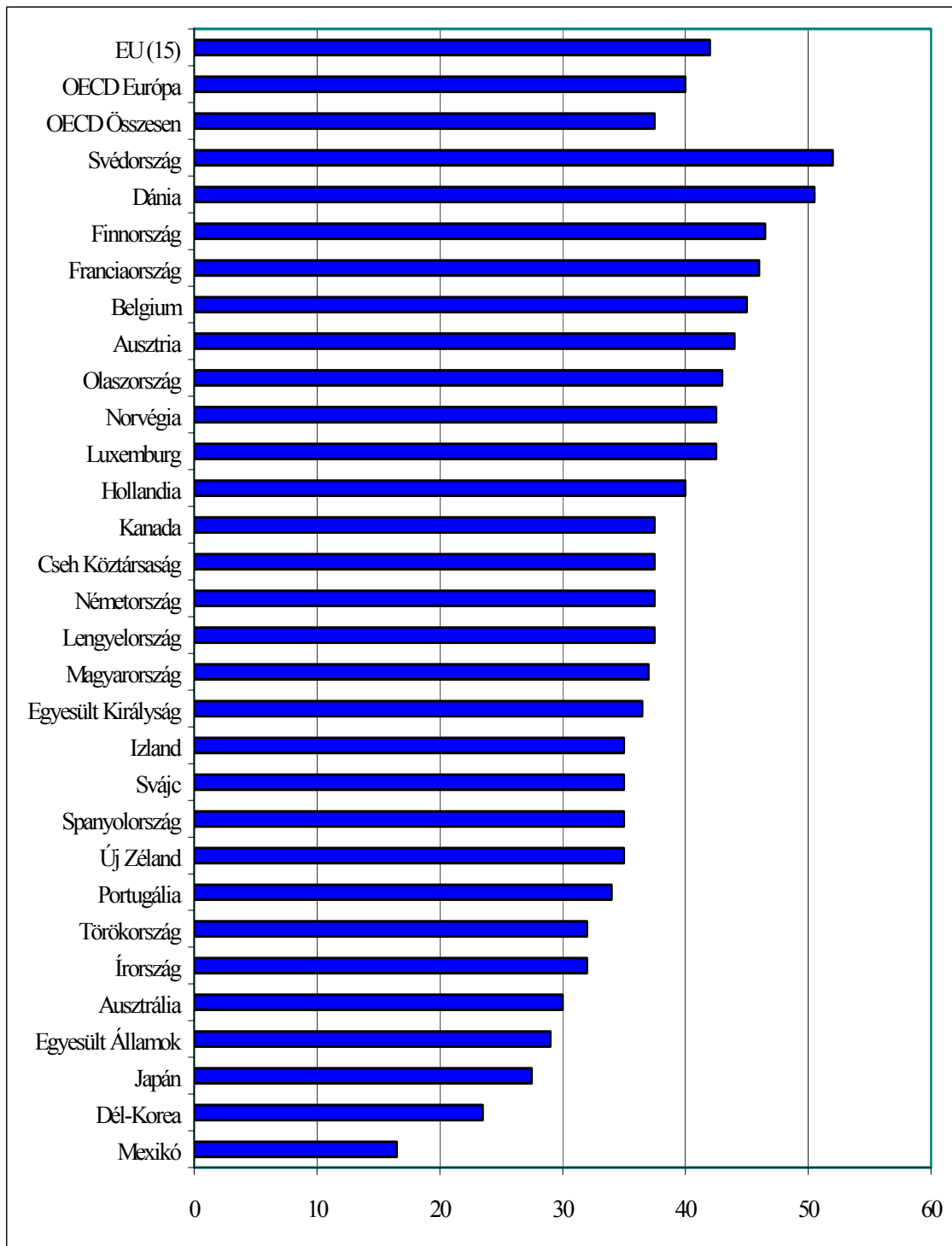
8. melléklet

Standard forgalmi adó kulcsok százalékban

* Üzbegisztán kivételével, ahol az ÁFA kulcs 18 %.

Forrás: Palócz Éva [2001]: az ÁFA-kulcsok esetleges csökkentésének hatásai a fogyasztói árindex és a költségvetés alakulására (tanulmány). MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézet, 1. melléklet a <http://www.w-k.co.uk/vatinfo.htm> alapján frissítve.

9. melléklet

Az összes adóbevétel a GDP százalékában

Forrás: OECD Revenue statistics 1965-2001

<http://www.oecd.org>

A gazdaság különböző területére vonatkozó adók változásának hatásai
(százalékos eltérés a kiinduló helyzethez viszonyítva)

Ország	A vállalati adókulcs csökkentésének a hatása:			A jövedelemadó-kulcs csökkentésének a hatása:			A fogyasztási adó-kulcs csökkentésének a hatása:		
	GDP-re	Foglalkoztatás- ra	Bérekre	GDP-re	Foglalkoztatás- ra	Bérekre	GDP-re	Foglalkoztatásra	Bérekre
Egyesült Államok	5,28	2,79	2,44	3,67	3,42	0,02	2,72	2,53	0,03
Japán	2,85	0,38	2,52	0,72	0,58	0,12	0,55	0,44	0,10
Európai Unió	3,09	1,06	2,18	2,08	1,83	0,06	1,46	1,28	0,06
Németország	3,16	1,13	2,12	2,40	2,10	0,11	1,64	1,41	0,10
Franciaország	2,92	1,00	2,10	2,29	2,01	0,03	1,51	1,30	0,04
Olaszország	2,74	0,78	2,15	1,69	1,47	0,06	1,22	1,05	0,06
Egyesült Királyság	4,30	1,81	2,54	2,39	2,26	-0,02	1,92	1,82	-0,02
Ausztria	2,27	0,56	1,89	1,23	1,06	0,07	0,87	0,74	0,06
Belgium	2,57	0,53	2,23	1,53	1,32	0,10	0,92	0,77	0,09
Dánia	2,98	0,89	2,42	1,91	1,59	0,08	1,36	1,12	0,07
Finnország	3,83	1,22	2,83	2,34	1,99	0,08	1,70	1,44	0,07
Görögország	2,58	0,98	1,67	1,59	1,48	-0,02	1,23	1,14	-0,01
Írország	3,94	1,99	1,94	3,24	2,89	0,09	2,51	2,22	0,09
Hollandia	2,94	0,95	2,10	2,38	2,14	0,05	1,45	1,29	0,06
Portugália	2,64	1,04	1,74	1,71	1,55	-0,07	1,38	1,26	-0,06
Spanyolország	2,02	0,39	1,80	0,91	0,76	0,07	0,66	0,54	0,07
Svédország	3,90	0,99	3,34	2,23	1,85	0,13	1,56	1,27	0,12

A szimuláció alapja az Európai Bizottság Quest II-es modellje. A vizsgált adóváltozások nagysága (növekedés/csökkenés) megegyezik a GDP 1 százalékával.

Megjegyzés: az adócsökkentés finanszírozása minden esetben a kormányzati transferek csökkentésével történik.

Forrás: Taxation and economic performance. OECD Working papers No. 176, Párizs, 1997., 67. oldal 17-es táblázat

A sorozatban eddig megjelent tanulmányok

1997

1997. 1. Dorgai László, Horváth Imre, Kissné Bársony Erzsébet, Tóth Erzsébet:
Az Európai Unió regionális politikája és hatása az új tagországokra
1997. 2. Glattfelder Béla, Ráki Zoltán, Guba Mária, Janowszky Zsolt:
Piacvédelmi lehetőségeink az Európai Unióhoz való csatlakozásunkig
1997. 3. Janowszky Zsolt:
A vetőmagtermelés helyzete és a piaci egyensúlyt befolyásoló főbb tényező
1997. 4. Alvincz József, Szabó Márton, Wagner Hartmut:
Változások az élelmiszeripari és kereskedelmi vállalatok világában
1997. 5. Gábor Judit:
Az importvédelem nemzetközi tapasztalata

1998

1998. 1. Wagner Hartmut:
A magyar agrár- és élelmiszeripari export piaci és termékszerkezete 1991-1996
1998. 2. Alvincz József, Borszéki Éva, Harza Lajos, Tanka Endre:
Az agrártámogatási rendszer EU és GATT-konform továbbfejlesztése (Az AGENDA 2000)
1998. 3. Ángyán József, Dorgai László, Halász Tibor, Janowszky János, Makovényi Ferenc, Ónodi Gábor, Podmaniczky László, Szenci Győző, Szepesi András, Veöreös György:
Az országos területrendezési terv agrárvonatkozásainak megalapozása
1998. 4. Kissné Bársony Erzsébet:
A keletnémet mezőgazdaság átalakulásának főbb tapasztalatai
1998. 5. Balogh Ádám, Harza Lajos:
A vagyon-, a tulajdon-, és a tőkeviszonyok változása a mezőgazdaságban
1998. 6. Lévai Péter, Szijjártó András:
Mezőgazdasági programok a cigányság körében
1998. 7. Visszné Takács Mara:
A fontosabb iparinövény ágazatok helyzete és feladatai az EU szabályozás tükrében
1998. 8. Tóth Erzsébet:
A foglalkoztatás térségi feszültségei – megoldási esélyek és lehetőségek
1998. 9. Dorgai László, Hinora Ferenc, Tassy Sándor:
Területfejlesztés – vidékfejlesztés
1998. 10. Szőke Gyula:
A közraktárak lehetséges szerepe a magyar gabonapiaci politikában

1998. 11. Csillag István:
A gabonavertikum működése, növekedési tendenciái és a változás irányai
1998. 12. Szabó Márton:
A hazai élelmiszerfogyasztás szerkezetének változásai a 90-es években és a várható jövőbeli tendenciák
1998. 13. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unió marhahús-termelésének közös piacsabályai és várható hatásuk a magyar marhahús-ágazatra
1998. 14. Alvincz József, Szűcs István:
Az élelmiszergazdaság szerkezete
1998. 15. Tanka Endre:
Agrár-finanszírozás a fejlett piacgazdaságokban (Adalékok és tanulságok)
1998. 16. Szűcs István, Udovecz Gábor (szerk):
Az agrárgazdaság jelenlegi helyzete és várható versenyesélyei
1998. 17. Kukovics Sándor:
A tulajdoni, a vállalati és a termelési szerkezet, valamint a foglalkoztatási viszonyok átalakulása a magyar mezőgazdaságban
1998. 18. Erdész Ferencné:
Az almaágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei a csatlakozási felkészülésben
1998. 19. Kartali János:
Magyarország és az EU közötti agrár-külkereskedelem a kilencvenes években

1999

1999. 1. Gábor Judit, Stauder Márta:
A kereskedelmi láncok és az élelmiszertermelők kapcsolatának változásai
1999. 2. Kürthy Gyöngyi, Szűcs István:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás ágazati felkészülésének fejlesztési forrásigénye
1999. 3. Harza Lajos, Tanka Endre:
A vidékfejlesztés megújuló intézményi háttere
1999. 4. Wagner Hartmut:
Az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás helyzete és szerepe a magyar agrárexportban
1999. 5. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás felkészülési tennivalói és fejlesztési-forrás igénye a baromfiágazatban
1999. 6. Orbánné Nagy Mária:
Az állati eredetű termékek külkereskedelmének lehetőségei és korlátai az EU-csatlakozásig

1999. 7. Vissyné Takács Mara:
A dohány ágazat vertikális integrációja Magyarországon és az EU-ban
1999. 8. Dorgai László, Stauder Márta, Tóth Erzsébet, Varga Gyula:
Mezőgazdaságunk üzemi rendszere, kezelésének tennivalói a követelmények és az EU tapasztalatainak tükrében
1999. 9. Szabó Márton:
Vertikális koordináció és integráció az EU és Magyarország tejgazdaságában
1999. 10. Juhász Anikó:
Vertikális koordináció és integráció a zöldség-gyümölcs szektorban
1999. 11. Ráki Zoltán, Guba Mária:
Az AGENDA 2000-ben előirányozott szabályozás várható hatása a szarvasmarha-ágazatban
1999. 12. Dorgai László, Miskó Krisztina:
A vidékfejlesztés finanszírozása az Európai Unióban
1999. 13. Burgerné Gimes Anna, Kovács Csaba, Tóth Krisztina:
A mezőgazdasági üzemek gazdasági helyzete
1999. 14. Alvincz József, Harza Lajos, Illés Róbert, Szűcs István, Tanka Endre:
Változások a gazdálkodás földviszonyaiban - Egy mikrofelvétel tanulságai
1999. 15. Kartali János, Juhász Anikó, Gábor Judit, Stauder Márta, Wagner Hartmut, Szabó Márton, Orbánné Nagy Mária, Vissyné Takács Mara:
A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar EU-érettségének piaci és kereskedelmi vonatkozásai

2000

2000. 1. Udovecz Gábor (szerk.):
Jövedelemhiány és versenyképesség a magyar mezőgazdaságban
2000. 2. Kissné Bársony Erzsébet:
Az ökogazdálkodás szabályozási rendszerének EU-konform továbbfejlesztése az AGENDA 2000 tükrében
2000. 3. Tanka Endre:
A földhasználat korszerűsítési igényei és lehetőségei
2000. 4. Guba Mária, Janowszky Zsolt, Ráki Zoltán:
A magyar juhászat hatékonyság-növelési esélyei és a szabályozás EU-konform továbbfejlesztése
2000. 5. Gábor Judit, Wagner Hartmut:
Élelmiszergazdaságunk rövid távú piaci kilátásai
2000. 6. Laczkó András, Szőke Gyula:
Az Agenda 2000 hatása az EU és a magyar gabonapiaci szabályozásra

2000. 7. Kartali János:
A magyar agrárkülpiacokra ható világgazdasági tényezők (válságok, liberalizáció, nemzetközi egyezmények) alakulása
2000. 8. Stauder Márta:
Az élelmiszerek disztribúciós rendszerének fejlődése, különös tekintettel a kereskedelmi logisztikára
2000. 9. Popp József (szerk.):
Főbb mezőgazdasági ágazataink fejlesztési lehetőségei, különös tekintettel az EU-csatlakozásra
2000. 10. Popp József (szerk.):
Főbb agrárgazdasági ágazataink szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 11. Tóth Erzsébet:
Az átalakult mezőgazdasági szövetkezetek gazdálkodásának főbb jellemzői (1989-1998)
2000. 12. Szabó Márton:
Külföldi érdekeltségű vállalatok a magyar élelmiszeriparban és hatásuk az EU-csatlakozásra
2000. 13. Tóth Erzsébet (szerk.):
A mezőgazdasági foglalkoztatás és alternatív lehetőségei
2000. 14. Erdész Ferencné, Radócné Kocsis Teréz:
A zöldség-gyümölcs és a szőlő-bor ágazatok hatékonyságának növelése és szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 15. Alvincz József, Varga Tibor:
A családi gazdaságok helyzete és versenyképességük javításának lehetőségei

2001

2001. 1. Gábor Judit, Juhász Anikó, Kartali János, Kürthy Gyöngyi, Orbánné Nagy Mária:
A WTO egyezmény hatása a magyar agrárpolitika jelenére, jövőjére és teendőire
2001. 2. Hamza Eszter, Miskó Krisztina, Tóth Erzsébet:
Az agrárfoglalkoztatás jellemzői, különös tekintettel a nők munkkerő-piaci helyzetére (1990-2000)
2001. 3. Stauder Márta, Wagner Hartmut:
A takarmány termékpálya problémái
2001. 4. Juhász Anikó, Szabó Márton:
Az EU és Magyarország közötti agrárkereskedelem liberalizációjának hatásai
2001. 5. Erdész Ferencné, Laczkó András, Popp József (szerk.), Potori Norbert, Radócné Kocsis Teréz:
Az agrárszabályozási rendszer értékelése és továbbfejlesztése 2002-re

2001. 6. Kürthy Gyöngyi, Popp József (szerk.), Potori Norbert:
Az OECD tagországok mezőgazdaságának támogatottsága az új metodika alapján – különös tekintettel Magyarországra
2001. 7. Alvincz József (szerk.), Antal Katalin, Harza Lajos, Mészáros Sándor, Péter Krisztina, Spitálszky Márta, Varga Tibor:
A mezőgazdaság jövedelemhelyzete és az arra ható tényezők
2001. 8. Nyárs Levente:
A méhészeti ágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei

2002

2002. 1. Orbánné Nagy Mária:
A magyar élelmiszergazdaság termelői és fogyasztói árai az Európai Unió árainak tükrében
2002. 2. Gábor Judit, Stauder Márta:
Az agrártermékek kereskedelmének új irányzatai, különös tekintettel az elektronikus kereskedelemre
2002. 3. Mészáros Sándor:
A magyar csatlakozás agrárgazdasági hatásainak összehasonlítása az EU modellszámításaival
2002. 4. Hamza Eszter, Miskó Krisztina, Székely Erika, Tóth Erzsébet (szerk.):
Az agrárgazdaság átalakuló szerepe a vidéki foglalkoztatásban, különös tekintettel az EU-csatlakozásra
2002. 5. Radóczné Kocsis Teréz:
Az Európai Unió új közös borspiaci rendtartásának termelési potenciált befolyásoló elemei és azok várható hatása a hazai termelőalapok változására
2002. 6. Dorgai László, Gábor Judit, Juhász Anikó, Kartali János, Kürthy Gyöngyi, Orbánné Nagy Mária, Stauder Márta, Szabó Márton, Wagner Hartmut:
A WTO tárgyalások magyar agrárgazdaságot érintő 2001. évi fejleményei
2002. 7. Nyárs Levente – Papp Gergely:
Az állati eredetű termékek feldolgozásának versenyhelyzete
2002. 8. Popp József:
Az USA agrárpolitikájának gyakorlata napjainkig
2002. 9. Juhász Anikó, Kartali János (szerk.), Wagner Hartmut:
A magyar agrár-külkereskedelem a rendszerváltás után

2003

2003. 1. Varga Tibor:
A támogatások költség-haszon szemléletű elemzésének lehetőségei

2003. 2. Dorgai László, Keszthelyi Szilárd, Miskó Krisztina:
Gazdaságilag életképes üzemek az Európai Unió modernizációs támogatásainak alkalmazása szempontjából
2003. 3. Alvincz József, Guba Mária:
Az egyéni mezőgazdasági termelők jövedelmének adóztatása
2003. 4. Hamza Eszter:
Agrárfoglalkoztatás hátrányos helyzetű térségekben – uniós lehetőségek gyakorlati alkalmazása
2003. 5. Orbánné Nagy Mária:
Az élelmiszerfogyasztás és a fogyasztói árak konvergenciája Magyarország és az EU között
2003. 6. Stauder Márta:
Az agrár- és élelmiszertermékek belföldi kereskedelme a kilencvenes években és napjainkban
2003. 7. Mizik Tamás:
Magyarország és az Európai Unió adórendszere – különös tekintettel a mezőgazdaságra

Előkészületben:

2003. 8. Popp József:
Nemzetközi kereskedelem liberalizálásának hatása a mezőgazdasági támogatások alakulására, különös tekintettel az EU Közös Agrárpolitikája

A kiadványok korlátozott példányszámban megrendelhetők a következő telefonszámon: Kamarásné Hegedűs Nóra: 06-1-476-306

